

Studenckie Prace Prawnicze,
Administratywistyczne
i Ekonomiczne

Student Journal of Law,
Administration
and Economics

45

Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne

Student Journal of Law,
Administration
and Economics

45

Pod redakcją
Sebastiana Jakubowskiego,
Witolda Małeckiego
i Oleksandra Karpenki

Wrocław 2023
Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego

Rada Redakcyjna

Claude Albagli, Giuseppe Calzoni, Diana Cibulskiene, Vida Davidavičienė, Milda Damkuvienė, Mariusz Dybał, Włodzimierz Gromski, Piotr Jurek, Urszula Kalina-Prasznic, Marina Karpitskaya, Sergiusz J. Kasian, Mirosława Klamut, Ewa Konarzewska-Gubała, Mateusz Machaj, Leon Olszewski, Zita Tamašauskienė, Ralph Michael Wrobel, Volodymyr Yatsura

Komitet Redakcyjny

Iren Bagdasarian, Paweł Bury, Norbert Czechowski, Magdalena Homa, Sebastian Jakubowski, Daria Kostecka-Jurczyk, Dominik Kossak, Rafał Kowalski, Bartosz Łukowiak, Monika Mościbrodzka, Magdalena Skolimowska-Kulig, Justyna Ziobrowska-Sztuczka

Redaktor naczelny

Sebastian Jakubowski

Zastępca redaktora naczelnego

Daria Kostecka-Jurczyk

Sekretarz Redakcji

Justyna Ziobrowska-Sztuczka

Sekretarz tematyczny ds. marketingu

Agnieszka Sadowa

© Autorzy, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego
oraz Wydawnictwo „Szermierz” sp. z o.o., Wrocław 2024

ISSN 0239-6661 (AUWr) ISSN 1733-5779 (SPPAiE)

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego

50-137 Wrocław, pl. Uniwersytecki 15

tel. 71 3752474, e-mail: wydawnictwo@uwr.edu.pl

Wydawnictwo „Szermierz” sp. z o.o.

50-137 Wrocław, pl. Uniwersytecki 15

tel. 71 3752474, e-mail: sekretariat@wuwr.com.pl

Spis treści

OLEKSANDR KARPENKO, KSENIJA ZHYVOTOVA, Медійний простір та особливості реалізації державної політики протидії дезінформації в умовах воєнного стану	9
NATALIJA VASIUK, NATALIJA SARNATSKA, Державне управління комунальними закладами охорони здоров'я в Україні: аналіз організаційно-правового забезпечення діяльності на прикладі Комунального некомерційного підприємства «Вишнівська міська лікарня» Вишневої міської ради Бучанського району Київської області	23
ANNA DEMBITSKA, ANNA KVITKA, MARIIA MARKINA, OLEH SHEVCHUK, Смарт-інструменти для досягнення соціальної безбар'єрності.	33
ТETIANA KOROLIUK, ANDRII KOVPAK, Цифровізація місцевого самоврядування в Україні: потенціал і виклики в умовах війни	45
ANASTASIIA MILIUKHINA, ARTEM RYBCHENKO, Державна соціальна політика: особливості і реалізація в Україні	59
KOSTIANTYN SARNATSKYY, Державна політика щодо трансформації сфери охорони здоров'я при наданні спеціалізованої медичної допомоги: аналіз діяльності державних закладів охорони здоров'я на прикладі Державної установи «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України»	77
ANNA YANCHUK, Державна промислова політика України в умовах війни: виклики та пріоритети.	87

Contents

OLEKSANDR KARPENKO, KSENIIA ZHYVOTOVA, Media space and the features of the implementation of the state policy of countering disinformation under martial law	9
NATALIIA VASIUK, NATALIIA SARNATSKA, State management of communal healthcare facilities in Ukraine: An analysis of the organizational and legal support of healthcare institutions. The example of a communal non-profit enterprise — the Vyshneve City Hospital governed by the Vyshneve City Council (Bucha Raion, Kyiv Oblast)	23
ANNA DEMBITSKA, ANNA KVITKA, MARIIA MARKINA, OLEH SHEVCHUK, Using smart tools to achieve social accessibility	33
TETIANA KOROLIUK, ANDRII KOVPAK, Digitization of local government in Ukraine: Potential and challenges in the conditions of war	45
ANASTASIIA MILIUKHINA, ARTEM RYBCHENKO, State social policy: Features and implementation in Ukraine	59
KOSTIANTYN SARNATSKYY, Public policy of the transformation in the healthcare sector in the provision of specialized medical care: Analysis of the activities of state healthcare institutions using the example of the A. I. Kolomichenko Scientific-Research Institute of Otorhinolaryngology	77
ANNA YANCHUK, State industrial policy of Ukraine in wartime conditions: Challenges and priorities	87

Oleksandr Karpenko

ORCID: 0000-0002-9301-7973

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Kseniia Zhyvotova

ORCID: 0000-0002-5791-5303

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.45.1>

Медійний простір та особливості реалізації державної політики протидії дезінформації в умовах воєнного стану

JEL Classification: H83

Ключові слова: державна інформаційна політика; медіапростір, пропаганда; соціальні медіа, протидія дезінформації; інформаційний імунітет

Keywords: public information policy, media landscape, propaganda, social media, countering disinformation, information immunity

Анотація: У статті розглянуто особливості вироблення державної політики протидії дезінформації у період довоєнного та в умовах воєнного стану в Україні. Досліджено вплив розвитку сучасних комунікативних технологій на трансформацію інформаційного простору. Виокремлено феномени формування нових суспільних та соціальних медіа. Проаналізовано зміни українського медійного простору та новації щодо його реформування упродовж 2022–2023 років. Визначено специфіку деструктивності інформаційно-психологічного впливу Російської Федерації на масову свідомість громадян України. Запропоновано шляхи підвищення рівня протидії дезінформації через формування в українському суспільстві стійкого інформаційного імунітету.

Media space and the features of the implementation of the state policy of countering disinformation under martial law

Abstract: The article explores the peculiarities of developing state policies to counter disinformation during the pre-war period and under martial law in Ukraine. The impact of the development of modern communication technologies on the transformation of the information space is examined, including the emergence of new societal and social media phenomena. Changes in the Ukrainian media landscape and innovations in its reform during 2022–2023 are analyzed. The specifics

of the destructive impact of the information and psychological influence of the Russian Federation on the mass consciousness of Ukrainian citizens is determined. Ways to enhance the level of resistance to disinformation through the formation of a sustainable information immunity in Ukrainian society are proposed.

Вступ

В умовах воєнного стану необхідна така організація медійного простору, що передбачає захист від деструктивного інформаційно-психологічного впливу на масову свідомість й реалізацію прав громадян на отримання, поширення та використання правдивої інформації, відповідно до потреб суспільства щодо об'єктивної поінформованості. Для забезпечення вище зазначеного необхідно досягти належного рівня результативності щодо застосування стратегічних комунікацій. При цьому формування сучасної інформаційної політики відповідальними за це органами державної влади відбувається під впливом змін, які відбулися в українському медіапросторі у зв'язку з активними бойовими діями та під впливом сучасних цифрових комунікативних технологій.

Серед іноземних науковців, що займалися вивченням нових медіа, найвідомішими є праці Е. Тоффлера¹, Г. М. Маклуена², Д. Мак-Квейла³, Д. Міллісона⁴. Українські дослідники І. Новосельський⁵, В. Шевченко⁶, О. Кресіна⁷, Н. Зражевська⁸ здійснили багатоаспектний аналіз медійного простору України та проаналізували феномен нових соціальних медіа в українському вимірі.

Соціологічні розвідки щодо медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни⁹ і нормативно-правові акти, прийняті напередодні

¹ Е. Тоффлер, *Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила*, пер. Н. Бордукова, Харків 2007.

² М. McLuhan, *Counberblast 1954*, Berlin 2011.

³ Н. Моїсєєва, *Соціально-комунікаційний підхід до розуміння медіаосвіти*, «Вісник книжкової палати» 2015, № 3, с. 48–51.

⁴ D. Millison, *Online journalism FAQ*, https://academic.udayton.edu/cmm330/Topics/9_Lectures&Guides/WebWriting/OnlineJrnFAQ.htm (дата звернення: 28.02.2023).

⁵ І. Новосельський, *Конвергентні медіа в соціокультурному полі України: політологічний аспект*, Донецьк 2021.

⁶ В. Шевченко (ред.), *Кросмедіа: контент, технології, перспективи*, <http://journalib.univ.kiev.ua/mono/cross.pdf> (дата звернення: 28.02.2023).

⁷ *Правова політологія: проблеми концептуалізації та інституціоналізації*, ред. І. Кресіна, Київ 2019.

⁸ Н. Зражевська, *Нові медіа і нові форми комунікації в медіакультурі. Актуальні питання масової комунікації*, Київ 2013, № 14, с. 70–75.

⁹ *Дослідження Thomson Reuters: Соцмережі та пошукові системи — найпопулярніші джерела інформації в Україні*, <https://ms.detector.media/trendi/post/28258/2021-10-07-doslidzhennya-thomsonreuters-sotsmerezhi-ta-poshukovyky-naupopulyarnishidzherela-informatsii-v-ukraini/> (дата звернення: 28.02.2023); Київський міжнародний інститут соціології, *Медіаспо-*

російського вторгнення та в умовах воєнного стану¹⁰, склали емпіричну частину дослідження.

Мета дослідження — окреслити особливості трансформацій медіапростору України після російського вторгнення та запропонувати шляхи підвищення результативності діяльності органів державної влади у сфері протидії дезінформації.

Методологію дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи, а також окремі способи, засоби та прийоми. Розкриття специфіки досліджуваної проблематики стало можливим завдяки використанню системності, конкретності, об'єктивності, а також застосуванню узагальнення та моделювання, аналізу та синтезу, дедукції та індукції, порівняльно-аналітичного та структурно-функціонального наукових методів. Окрім цього, для аналізу сучасного медійного ринку в Україні застосовано інформаційний підхід, як метод наукового пізнання об'єкту державної інформаційної політики, за допомогою якого виявлено та проаналізовано феномени й ознаки, що визначають його функціонування та сучасний розвиток.

Результати дослідження

Сучасні інформаційні технології змінюють медіапростір, традиційні ЗМІ у їх первісній формі втрачають свої позиції й трансформуються в більш сучасні формати. «Папір у світі вмирає швидше, ніж журналістика загалом», — так редактори газети «Дзеркало тижня» прокоментували рішення про пере-

живання українців в умовах повномасштабної війни, https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZDSM.pdf (дата звернення: 28.02.2023); Київський міжнародний інститут соціології, *Медіа-споживання українців в умовах повномасштабної війни*, https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZDSM.pdf (дата звернення: 28.02.2023); Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа: *Українські медіа, ставлення та довіра у 2022 р.*, <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/Ukrainiski-media-stavlennia-ta-dovira-2022.pdf?fbclid=IwAR3HW8VIA0k-9KvpxWnNG-50MDFx7vVbqnX-xnTkwTseT7WzsxeHr4j67Gbs> (дата звернення: 28.02.2023); Київський міжнародний інститут соціології (КМІС): *Користування інтернетом серед українців: результати телефонного опитування, проведеного 13–18 травня 2022 року*, <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1115&page=1> (дата звернення: 28.02.2023).

¹⁰ Закон України, *Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)*, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text> (дата звернення: 28.02.2023); Указ Президента України, *Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 лютого 2021 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»*, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43/2021#Text> (дата звернення: 28.02.2023); Указ Президента України *«Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану»*, <https://www.president.gov.ua/documents/1632022-40465> (дата звернення: 28.02.2023); Закон України, *Про медіа*, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 28.02.2023).

хід видання в електронний формат й закриття паперового відповідника¹¹. За даними дослідження Фонду Thomson Reuters, у 2021 році паперові газети читали лише 23% опитаних українців¹², а в 2022 році цей відсоток скоротився до 15,7%¹³.

Натомість цифрові суспільні медіа нарощують свої можливості. Сьогодні дослідники говорять про те, що з поступовим дорослішанням молодих людей, які орієнтовані на споживання цифрових продуктів, кількість каналів поширення контенту скоротиться до одного — інтернету, і всю необхідну інформацію користувачі будуть одержувати за допомогою своїх мобільних гаджетів. Тож традиційні ЗМІ швидкими темпами освоюють онлайн-формат і використовують для цього усі види контенту (аудіо, відео, текст, графіку).

Іноді під новими медіа розуміють усі цифрові ЗМІ, але, як слушно зауважує В. Шевченко, ці поняття не тотожні, оскільки «те, що нині нове, за дуже короткий термін застаріває»¹⁴. Тут слід звернути увагу на відмінність між поняттями «нові медіа» та «новітні медіа». Нові — це нещодавно створені, а новітні — засновані на сучасних технологіях. Наприклад, автор концепції глобального села Г. М. Маклуен писав про нові медіа задовго до того, як інтернет активно ввійшов у суспільне життя¹⁵.

У 1990 році Е. Тоффлер називає шість рис нових на той час медіа: інтерактивність, мобільність, зворотність, можливість взаємозв'язку, повсюдність і глобалізація¹⁶. Автор «Теорії масової комунікації» Д. Мак-Квейл, характеризуючи нові медіа, говорить про невідворотність адаптації соціуму до нових ролей, які йому пропонує глобальна мережа; створення нової публічної сфери, фрагментацію і внутрішнє розмивання медіаінститутів. Сенс своєї теорії Мак-Квейл формулює у вигляді схеми: суспільні зміни — ідеї — нові технології — апеляція до старого — зміна старого — застосування нового — адаптація комунікаційних інститутів — нові культурні форми — процес технічних і культурних змін¹⁷. При цьому медійні платформи зсуваються назустріч одна одній. «Преса, радіо, телебачення, Інтернет та сучасний

¹¹ Україна закриває друковану версію, «Дзеркало тижня», <https://dt.ua/UKRAINE/dzerkalo-tizhnya-ukrayina-zakrivaye-drukovanu-versiyu-334193.html> (дата звернення: 28.02.2023).

¹² Г. Склярєвська, *Дослідження Thomson Reuters: Соцмережі та пошуковики — найпопулярніші джерела інформації в Україні*, <https://ms.detector.media/trendi/post/28258/2021-10-07-doslidzhennya-thomsonreuters-sotsmerezhi-ta-poshukovyky-naypopulyarnishidzherela-informatsii-v-ukraini/> (дата звернення: 28.02.2023).

¹³ Київський міжнародний інститут соціології. Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни, https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZDSM.pdf (дата звернення: 28.02.2023).

¹⁴ В. Шевченко (ред.), *Кросмедіа...*

¹⁵ М. McLuhan, *Counterblast...*

¹⁶ Е. Тоффлер, *Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила*, пер. Н. Бордукова, Харків 2007.

¹⁷ Н. Моїсєєва, *Соціально-комунікаційний підхід до розуміння медіаосвіти*, «Вісник книжкової палати» 2015, № 3, с. 48–51.

мобільний телефон зближуються технічно, економічно, продуктивно, змістовно та функціонально»¹⁸.

Український дослідник І. Новосельський говорить про три «К», які є ключем до розуміння сучасних цифрових медіа: конвергенція, конверсія (активність користувачів на сайті) та компресія (лаконічність контенту)¹⁹. Н. Зражевська акцентує увагу на таких ознаках нових медіа, як інтерактивність; мобільність; конвергенція; мультимедійність; прагнення до стандартизації; повсюдність та глобалізація²⁰.

Медіаконвергенція означає процес інтеграції інформаційних і комунікативних платформ, а також інформаційних продуктів, які вони передають²¹. В результаті утворюються нові типи медіа, що інтегрують в собі всі види контенту (одночасне використання тексту, відеоряду, звуку, фотографічних зображень, графіки, інтерактивної взаємодії виробника та споживача інформації). І природним є те, що різні види контенту поширюються різними платформами, в залежності від специфіки кожної з них.

Процес інтеграції різних типів мономедіа, призводить до появи кросмедіа. В. Шевченко визначає кросмедіа як «нові, модифіковані медіа, що мають властивості друкованої преси, телебачення, радіо в цифровому форматі»²². У свою чергу, кросмедіа використовують феномен мультимедійності, тобто йдеться про поєднання різних типів мовлення на одному ресурсі, внаслідок чого мономедійне середовище змінюється на мультимедійне. Цю особливість онлайн-журналістики виділяє, зокрема, американський дослідник Д. Міллісон: матеріал, у створенні якого може брати участь всього одна людина, може одночасно містити елементи тексту, статичного зображення, звуку і відео²³.

Слід зауважити, що крім професійних медіа інтернет як глобальний цифровий медіапростір став майданчиком для функціонування принципово нових комунікаційних сервісів: соцмереж, форумів, блогів, масових чатів, які отримали назву соціальних медіа.

Але якщо спочатку соціальні медіа виконували лише функцію онлайн-комунікатора то згодом на платформах з'явилися інформаційні стрічки, які

¹⁸ А. Шевченко, *Особливості функціонування крос-медіа в контексті конвергенції ЗМІ*, «Communications and Communicative Technologies» 24 (12), с. 159–164, <https://cct.dp.ua/index.php/journal/article/view/94> (дата звернення: 28.02.2023).

¹⁹ І. Новосельський, *Конвергентні медіа в соціокультурному полі України: політологічний аспект*, Донецьк 2021.

²⁰ Н. Зражевська, *Нові медіа і нові форми комунікації в медіакультурі*, «Актуальні питання масової комунікації» 2013, № 14, с. 70–75.

²¹ В. Шевченко, *Новітні медіа та комунікаційні технології: комплекс навчальних програм для спеціальностей «Журналістика», «Видавнича справа та редагування», «Реклама та зв'язки з громадськістю»*, Київ 2012.

²² В. Шевченко (ред.), *Кросмедіа...*

²³ D. Millison, *Online journalism FAQ...*

виконували роль поширювачів стокових новин. Незабаром потенціал соціальних мереж використали професійні видання, які створили на цих платформах власні майданчики. І на третьому етапі в соцмережах з'явилися самодостатні новинні видання, які успішно співіснують з першими і другими.

Дослідники відзначають, що сьогодні в Україні відбувається динамічне зростання ролі соціальних мереж як головного джерела отримання інформації. І перш за все, свої корективи внесла війна. Частка користувачів, що споживають новини в соціальних мережах, за 2022 рік зросла з 45% до 63%²⁴. На початку війни цей показник був ще вищим: навесні 2022 року 76,6% українців отримували інформацію про воєнні дії із соціальних мереж²⁵.

Стосовно традиційних медіа, то в перші два місяці повномасштабних бойових дій на території України була повністю зруйнована система друку і транспортування паперових видань²⁶. І хоча згодом ситуація дещо стабілізувалася, повернути втрачені позиції навряд чи вдасться. Щодо телевізійних каналів, то станом на 1 вересня 2022 року 128 мовників припинили свою роботу, 124 компанії частково або повністю втратили обладнання, сума матеріальних втрат склала більше 10 мільйонів доларів. Наприкінці лютого – початку березня телевізійний рекламний ринок упав практично до нуля. За підсумками року обсяги телереклами знизилися на 81%, реклами у друкованих ЗМІ — на 79%, на радіо — 61%²⁷.

Ситуація ще більш ускладнилася у зв'язку з тим, що найбільші медіавласники — Віктор Пінчук (Starlight Media), Ігор Коломойський («1+1 media»), Дмитро Фірташ («Інтер») — втратили значну частину статків, що вплинуло на їхню спроможність фінансувати свої медіа, а власник медіагрупи «Україна» Рінат Ахметов прийняв рішення відмовитись від фінансування медіа-активів та передав усі свої ліцензії державі. Щоправда, своє рішення він пояснив не власними фінансовими втратами, а ухваленням закону про деолігархізацію²⁸.

²⁴ M. Walker, K.E. Matsu, *News consumption across social media in 2021*, <https://www.pewresearch.org/journalism/2021/09/20/news-consumption-across-social-media-in-2021/> (дата звернення: 28.02.2023).

²⁵ Київський міжнародний інститут соціології на замовлення Громадянської мережі ОПОРА, *Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни*, https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZDSM.pdf (дата звернення: 28.02.2023).

²⁶ О. Гоцур, *Особливості функціонування медіаринку України в умовах війни* (лютий-вересень 2022 року), «Communications and Communicative Technologies» 2022, с. 47–53, <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/292205> (дата звернення: 28.02.2023).

²⁷ Офіс Ради Європи в Україні, *Рада Європи провела дводенну регіональну конференцію «Медіа під час війни»*, <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/ukrainian-media-actors-took-part-in-the-conference-media-in-times-of-war-in-tbilisi#> (дата звернення: 28.02.2023).

²⁸ Закон України, Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text> (дата звернення: 28.02.2023).

З огляду на таку заяву колишнього медіамагната й аби краще зрозуміти, як змінився вітчизняний медіалашдшафт із початку повномасштабної війни в Україні, варто зробити короткий огляд того, з чим медіаринок підійшов до лютого 2022 року.

Тож за рік до цього, на початку лютого 2021 року Указом Президента України було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони від 2 лютого 2021 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»²⁹, внаслідок чого припинили мовлення три інформаційні канали, наближені до Віктора Медведчука: «112 Україна», «NewsOne» та «ЗІК».

У листопаді 2021 року в Україні набрав чинності вже згаданий законодавчий акт про деолігархізацію, де названо критерії, за якими бізнесмена можна віднести до олігарха. Одним з таких критеріїв є його значний вплив на ЗМІ. Але на думку медіафахівців, цей закон несе загрозу переходу реальних медіавласників в тінь. Зокрема, відразу після його схвалення колишній Президент України Петро Порошенко продав корпоративні права на «5 канал» та «Прямий» новоствореному медіахолдингу «Вільні медіа», акціонерами якого стали політичні соратники екс-президента та менеджери цих каналів.

Водночас відбулося посилення державного мовлення. Якщо в 2016–2018 роках Україна рухалася в напрямі відмови від державної власності у сфері медіа, то після приходу Володимира Зеленського почалося поступове відновлення та посилення державного медіаресурсу. Свідченням цього стало створення на базі колишнього іномовлення UATV телеканалу «Дом» і перезапуск парламентського каналу «Рада». Та відкрите військове вторгнення РФ в Україну вплинуло на роботу всіх українських медіа. Головними подіями вітчизняного медіаринку у 2022 році стали: спільний телемарафон «Єдині новини», значне зростання ролі соціальних мереж і прийняття довгоочікуваного закону «Про медіа».

24 лютого 2022 року у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану шість мовників — державний телеканал «Рада», суспільне мовлення НСТУ і чотири приватні медіахолдинги: «1+1 Media», «Starlight Media», «Inter Media Group» та «Медіа Група Україна» (згодом його замінив новий медіаканал «Ми – Україна») — перейшли у режим спеціального телемарафону «Єдині новини». Спільний телемарафон був започаткований як добровільна ініціатива, але 19 березня було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборо-

²⁹ Указ Президента України, Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 лютого 2021 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43/2021#Text> (дата звернення: 28.02.2023).

ни «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану»³⁰, що надало «Єдиним новинам» офіційного статусу.

Без сумніву, поява такого телемарафону є феноменом для українського телебачення. Завдяки співпраці різних каналів, які поділили ефірний час між собою, суспільство мало доступ до перевіреної офіційної інформації та одержувало оперативне спростування дезінформації в умовах потужного інформаційно-психологічного впливу з боку Росії. Але якщо в перші місяці війни важливість і доречність «Єдиних новини» не викликала сумніву, то через майже рік після їх створення телемарафон дає все більше приводів для критиків, які акцентують увагу на ризиках для свободи слова. Головне, щоб ця екстраординарна і тимчасова форма організації українського телевізійного простору не стала постійною, що може зруйнувати колишнє розмаїття.

Якість контенту єдиного телемарафону також стала низькою: новини подаються із запізненням, ефір заповнюється одноманітними роликами та соціальною рекламою, а вночі можна подивитись лише повтори учорашніх новин, навіть якщо сталося щось важливе. Натомість соціальні медіа в інтернеті дають оперативну інформацію практично 24/7, що стало ключовим чинником стрімкого розвитку останніх.

Наразі немає однастих оцінок, наскільки марафон є успішним серед глядачів, але опитування USAID-Internews щодо споживання медіа в 2022 році показало загальне зниження інтересу до телебачення і зростання — до соцмереж. Так, 74% опитаних споживачів новин беруть актуальну інформацію із соцмереж і лише 36% — з телеефіру³¹.

Тож можемо сказати, що ще одним феноменом 2022 року стала так звана «війна в прямому ефірі», або «перша війна в соціальних мережах»³². Такі визначення з'явилися через те, що не професійні журналісти, а звичайні люди отримали можливість ділитися репортажами з місць обстрілів та інших гарячих точок в режимі реального часу.

Вже є очевидним той факт, що повномасштабна російсько-українська війна стала найбільш задокументованою війною в історії людства (хоча це не перша війна, яка триває в епоху інтернету). Цьому сприяли два чинники: 1) 78%

³⁰ Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану», <https://www.president.gov.ua/documents/1632022-40465> (дата звернення: 28.02.2023).

³¹ Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа, *Українські медіа, ставлення та довіра у 2022 р.*, <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/Ukrainian-media-stavlenia-ta-dovira-2022.pdf?fbclid=IwAR3HW8VIA0k-9KvpxWnNG50MDFx7vVbqnX-xnTkwtseT7WzxeHr4j67Gbs> (дата звернення: 28.02.2023).

³² P. Suciú, *Is Russia's invasion of Ukraine the first social media war?*, <https://www.forbes.com/sites/petersuciú/2022/03/01/is-russias-invasion-of-ukraine-the-first-social-media-war/?sh=2bc673b41c5c> (дата звернення: 28.02.2023).

населення в Україні щодня або майже щодня користується інтернетом³³ та має смартфони; 2) влада не перешкоджала діяльності соціальних медіа, і вони залишились відкритими. Як результат, навесні 2022 року 76,6% українців отримували інформацію про воєнні дії із соціальних мереж³⁴. І хоча громадські активісти та представники влади постійно попереджають, що соціальні мережі — не завжди надійне джерело інформації через велику кількість дезінформаційних та маніпулятивних повідомлень, зручність та швидкість користування такими платформами переважає всі застереження.

Третьою важливою подією 2022 року стало ухвалення Верховною Радою України Закону «Про медіа»³⁵, який набуде чинності 31 березня 2023 року. Одночасно з цим втратять чинність закони «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про інформаційні агентства», «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення»; «Про поря док висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації».

Закон «Про медіа» розпочинає медійну реформу в країні, підготовка до якої тривала 10 років. Зауважимо, що законопроект, який став основою ухваленого нормативного акту, напрацьовувався останні три роки за участі європейських медіаекспертів та представників Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (далі — Нацрада).

Проведення медіареформи було однією з семи вимог Європейського Союзу до України у зв'язку з набуттям нею статусу країни-кандидата на вступ до ЄС.

Одним з основних нововведень закону є запровадження регуляції онлайн-медіа, він передбачає добровільну реєстрацію для онлайн-ЗМІ, тобто не наполягає на обов'язковій реєстрації для них. Але така реєстрація дає змогу блогерам отримати статус журналістів і законодавчий захист своєї роботи. Зокрема, закон дозволяє Нацраді на власний розсуд заблокувати незареєстроване онлайн-медіа на 14 днів. При цьому зареєстровані онлайн-медіа не можуть бути заблоковані без рішення суду навіть тимчасово. При цьому, відсутність реєстрації онлайн-медіа не звільняє його від відповідальності. Водночас сторінка особи в соцмережі не вважатиметься медійним засобом інформації, який реалізовується онлайн, якщо її власник добровільно не зареєструється у цьому статусі.

³³ Київський міжнародний інститут соціології (КМІС), *Користування інтернетом серед українців: результати телефонного опитування, проведеного 13–18 травня 2022 року*, <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1115&page=1> (дата звернення: 28.02.2023).

³⁴ Київський міжнародний інститут соціології на замовлення Громадянської мережі ОПОРА, *Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни*, https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZDSM.pdf (дата звернення: 28.02.2023).

³⁵ Закон України «Про медіа», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 28.02.2023).

Закон в цілому одержав позитивні відгуки експертів, громадських організацій та індустріальних союзів, однак документ містить і певні недоліки. Зокрема, законодавець, визначаючи норми для медіа, що функціонують в інтернеті, не дає чіткого розуміння самого поняття онлайн-медіа, натомість обмежується наступною дефініцією: «онлайн-медіа — медіа, що регулярно поширює інформацію в текстовій, аудіо-, аудіовізуальній чи іншій формі в електронному (цифровому) вигляді за допомогою мережі Інтернет на власному веб-сайті, крім медіа, які віднесені цим Законом до аудіовізуальних медіа». При цьому нічого не згадується про журналістську діяльність та поширення журналістських матеріалів, що лежить в основі будь-якого ЗМІ. Передбачається, що остаточні критерії, за якими визначатиметься належність суб'єкта до онлайн-медіа, встановить Нацрада.

Крім регулювання онлайн-медіа, в законі багато уваги приділено війні та питанням протидії дезінформації. Так, у дев'ятому розділі прописані механізми протидії військовій агресії в інформаційній сфері, яких раніше не було. Зокрема, закон містить обмеження діяльності в Україні суб'єктів медіа, власниками яких є громадяни держави-агресора або юридичні особи, зареєстровані у державі-агресорі. Наразі такою державою є Росія, тож можемо конкретизувати вимогу закону як обмеження роботи в Україні російських медіа.

Однак зазначимо, що не менш небезпечними, ніж російські, є проросійські канали, які діють не відкрито, а намагаються маніпулювати аудиторією, спотворюючи подання інформації. З огляду на це на початку лютого 2022 року потрапив під санкції та припинив мовлення (крім YouTube) телеканал «Наш», а початку березня 2022 року припинив мовлення в YouTube «Перший незалежний».

Під час війни основними джерелами поширення дезінформації в українському медіапросторі стало не телебачення, а соціальні платформа Telegram. Завдяки відсутності дієвих механізмів фільтрації контенту та забезпеченню повної анонімності власників каналів та їх інформаторів саме цей месенджер здійснює деструктивний інформаційно-психологічний вплив на масову свідомість суспільства.

Аналітики фактчекінгової платформи VoxCheck у період з 22 лютого до 15 листопада 2022 року провели моніторинг 41 російського та 18 проросійських телеграм-каналів³⁶. Дослідники окреслили головні дезінформаційні наративи, які просували ці ресурси та продемонстрували, наскільки синхронізованими та скоординованими були проведені ними інформаційні кампанії.

³⁶ Дослідженні VoxCheck, *Дезінформація про Україну в російських та проросійських телеграм-каналах*, <https://narratives.voxukraine.org/> (дата звернення: 28.02.2023).

Висновки

Отже, можемо виокремити головні зміни, яких зазнав медіапростір України в умовах активних воєнних дій та запровадження воєнного стану. Перш за все, це тимчасове припинення діяльності або закриття великої кількості професійних медіа та стрімкий розвиток соціальних медіа, які не піддалися державному регулюванню, але за останній рік стали для більшості медіаспоживачів основним джерелом інформації. І хоча соціальні мережі не є надійним джерелом інформації через велику кількість дезінформаційних та маніпулятивних повідомлень, зручність користування такими платформами та швидкість появи у стрічці новин актуальних повідомлень переважає всі ці ризики. Будь-який соціальний вибір неможливо здійснити лише демократичним шляхом без застосування державою елементів примусу. Ідеологія завдяки пропаганді стає стратегією державного управління, а примус та каральні заходи стають складовими тактичними засобами щодо її реалізації. Протидіяти деструктивному інформаційно-психологічному впливу на суспільство покликаний, зокрема, Закон України «Про медіа» № 2849-IX від 13 грудня 2022 року, яким унормовано значну кількість обмежень для російських та проросійських медіа як необхідний превентивний захід під час війни, оскільки масовані дезінформаційні операції з боку супротивника становлять загрозу діяльності органів державної влади. Натомість державне реагування щодо протидії більшості заходів є лише заборонаю діяльності окремих засобів масової комунікації та спростування певного контенту. Шлях заборон є доцільним лише ситуативно як реактивний підхід миттєвої дії, але у стратегічній перспективі не є результативним. За стрімкого розвитку цифрових технологій завжди є механізм, за допомогою якого можна оминати будь-які обмеження та заборони. І хоча «Індекс стійкості до дезінформації в Центральній і Східній Європі» в Україні є найвищим серед інших країн (Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина, Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова), цього ще недостатньо для остаточного формувати у масовій свідомості суспільства стійкого інформаційного імунітету та накопичення достатнього соціального капіталу.

Кінцева ідеологія пропаганди відрізняється від тієї, яка, декларується для суспільства, та стає відомою лише після досягнення поставлених її замовниками завдань. Пропаганда це не просто інституціональний потік ідеології органів влади, це ефективний інформаційний сервіс або механізм державної інформаційної політики. Прикладом проукраїнської пропаганди є героїчні контенти та позитивні наративи комунікативної війни (боротьби), які продукуються у суспільному просторі. Їх реалізують як лідери думок, так і звичайні люди, адже, формальні структури нездатні протистояти нераціональним змінам організаційної поведінки.

Бібліографія

Законодавство України

Закон України від 23.09.2021 № 1780-IX «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2021, № 51, ст. 421), зі змінами, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>.

Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX «Про медіа», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.

Укази Президента України

Указ Президента України від 02.02.2021 № 43/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 лютого 2021 року “Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43/2021#Text>.

Указ Президента України від 19.03.2022 № 152/2022 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року “Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану”», <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5295.html>.

Література

Гоцур О., *Особливості функціонування медіаринку України в умовах війни* (лютий–вересень 2022 року), «Communications and Communicative Technologies» 2022, с. 47–53, <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/292205>.

Дослідження VoxCheck, *Дезінформація про Україну в російських та проросійських телеграм-каналах*, <https://narratives.voxukraine.org/>.

Зражевська Н., *Нові медіа і нові форми комунікації в медіакультурі. Актуальні питання масової комунікації*, Київ 2013, № 14, с. 70–75.

Київський міжнародний інститут соціології (КМІС), *Користування інтернетом серед українців: результати телефонного опитування, проведеного 13–18 травня 2022 року*, Київ 2022.

Київський міжнародний інститут соціології, *Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни*, Київ: Громадянська мережа ОПОРА, 2022, https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZDSM.pdf.

Моїсєєва Н., *Соціально-комунікаційний підхід до розуміння медіаосвіти*, «Вісник книжкової палати» 2015, № 3, с. 48–51.

Новосельський І., *Конвергентні медіа в соціокультурному полі України: політологічний аспект*, Донецьк 2021.

Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа, *Українські медіа, ставлення та довіра у 2022 р.*, <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/Ukrainiski-media-stavlennia-ta-dovira-2022.pdf?fbclid=IwAR3HW8VIA0k-9KvpxWnNG50MDFx7vVbqnX-xnTkWtseT7WzsxeHr4j67Gbs>.

Правова політологія: проблеми концептуалізації та інституціоналізації, ред. І. Кресіна, Київ, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України 2019.

Склярєвська Г., *Дослідження Thomson Reuters: Соцмережі та пошуковики — найпопулярніші джерела інформації в Україні*, «Детектор медіа», <https://ms.detector.media/trendi/post/28258/2021-10-07-doslidzhennya-thomsonreuters-sotsmerezhi-ta-poshukovyky-naupopulyarnishidzherela-informatsii-v-ukraini/>.

- Тоффлер Е., *Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила*, пер. Н. Бордукова, Харків: Акта, 2007.
- «Україна» *закриває друковану версію*, «Дзеркало тижня», 2019, <https://dt.ua/UKRAINE/dzerkalo-tizhnya-ukrayina-zakrivaye-drukovanu-versiyu-334193.html>.
- Шевченко А., *Особливості функціонування крос-медіа в контексті конвергенції ЗМІ*, «Communications and Communicative Technologies» 24 (12), с. 159–164, <https://cct.dp.ua/index.php/journal/article/view/94>.
- Шевченко В. (ред.), *Кросмедіа: контент, технології, перспективи*, Київ 2017, <http://journalib.univ.kiev.ua/mono/cross.pdf>.
- Шевченко В., *Новітні медіа та комунікаційні технології: комплекс навчальних програм для спеціальностей «Журналістика», «Видавнича справа та редагування», «Реклама та зв'язки з громадськістю»*, Київ 2012.
- Millison D., *Online Journalism FAQ*, 2004, https://academic.udayton.edu/cmm330/Topics/9_Lectures&Guides/WebWriting/OnlineJrnFAQ.htm.
- McLuhan M., *Counterblast 1954*, Berlin 2011.
- Suciu P., *Is Russia's invasion of Ukraine the first social media war?*, <https://www.forbes.com/sites/petersuciu/2022/03/01/is-russias-invasion-of-ukraine-the-first-social-media-war/?sh=2bc673b41c5c>.
- Walker M., Matsa K.E., *News consumption across social media in 2021*, <https://www.pewresearch.org/journalism/2021/09/20/news-consumption-across-social-media-in-2021/>.

Nataliia Vasiuk

ORCID: 0000-0002-8493-6644

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Nataliia Sarnatska

ORCID: 0000-0002-2150-9821

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.45.2>

Державне управління комунальними закладами охорони здоров'я в Україні: аналіз організаційно-правового забезпечення діяльності на прикладі Комунального некомерційного підприємства «Вишнівська міська лікарня» Вишневої міської ради Бучанського району Київської області

JEL Classification: I18

Ключові слова: державне управління у сфері охорони здоров'я, заклади охорони здоров'я, комунальні заклади охорони здоров'я, організаційно-правове забезпечення діяльності закладів охорони здоров'я

Keywords: public administration in healthcare, healthcare institutions, communal healthcare institutions, organizational and legal support of healthcare institutions

Анотація: Аналіз організаційно-правового забезпечення діяльності медичних закладів на прикладі Комунального некомерційного підприємства «Вишнівська міська лікарня» Вишневої міської ради Бучанського району Київської області та його вплив на розвиток державного управління комунальними закладами охорони здоров'я в Україні.

Завдання дослідження: проаналізувати нормативно-правове забезпечення діяльності закладів охорони здоров'я; здійснити аналіз організаційно-правового забезпечення діяльності медичних закладів на прикладі Комунального некомерційного підприємства «Вишнівська міська лікарня» Вишневої міської ради Бучанського району Київської області у 2020–2022 роках; визначити особливості діяльності Комунального некомерційного підприємства «Вишнівська міська лікарня» Вишневої міської ради Бучанського району Київської області в умовах трансформації галузі.

Встановлено, що організаційно-правові засади діяльності комунальних закладів охорони здоров'я визначаються у законодавстві України та Статутах медичногих закладів.

Аналіз організаційно-правової діяльності комунального закладу охорони здоров'я на прикладі КНП «Вишнівська міська лікарня» дав можливість сегментувати медичні послуги за такими показниками діяльності: за цільовою аудиторією — пацієнтами (чоловіки, жінки, діти), це свідчить про те, що КНП є багатопрофільним медичним закладом для дорослих і дітей; за територіальною ознакою (міські та сільські жителі) встановлено, що діяльність КНП орієнтована надавати медичну допомогу міському населенню.

Особливістю діяльності КНП є проведення профілактичних оглядів, що надає можливість виявити (попередити) професійні, інфекційні та хронічні неінфекційні захворювання. Здійснений аналіз чисельності персоналу КНП та аналіз укомплектованості медичного персоналу, дає можливість зробити висновок, що особливістю діяльності КНП є надання спеціалізованої медичної допомоги як в стаціонарних умовах, так і в амбулаторних, а також екстреної та первинної медичної допомоги.

State management of communal healthcare facilities in Ukraine: An analysis of the organizational and legal support healthcare institutions. The example of a communal non-profit enterprise — the Vyshneve City Hospital governed by the Vyshneve City Council (Bucha Raion, Kyiv Oblast)

Abstract: This article presents an analysis of the organizational and legal support provided by the state to medical institutions using the example of the communal non-profit entity, the Vyshneve City Hospital governed by the Vyshneve City Council (Bucha Raion, Kiev Oblast) in the 2020–2022 period, and the impact it had on the development trends in state governance of communal medical facilities in Ukraine. One of the main goals of these considerations was to determine the defining characteristics and operating principles of the institution during an ongoing transformation of the field.

It was established that legislation and statutes of medical facilities define the organizational-regulatory principles pertaining to communal medical facilities in Ukraine. The analysis of the functioning of communal medical facilities on the basis of the Vyshneve City Hospital led the authors to conclude that said institutions cater to different age and gender demographics (men, women, children) and people of various regional backgrounds (residents of rural and urban areas). The Vyshneve City Hospital was recognized as a multidisciplinary entity, as it provides medical activities to both adults and children. However, the scope of its activities is mostly limited to urban areas.

Preventive medicine was recognized as one of the defining medical services provided by communal medical facilities. It allows diagnosing and preventing various occupational, infectious and chronic non-infectious diseases. The analysis of personnel and staff shows that the Vyshneve City Hospital is equipped to provide specialized medical care in both inpatient and outpatient settings, as well as emergency and primary medical care.

Вступ

Україна, обравши у 2014 році політику євроінтеграції, шляхом підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, має здійснити заходи щодо забезпечення поступового наближення до європейських стандартів, зокрема і у сфері охорони

здоров'я через проведення системної трансформації медичної галузі, направленої на формування такої системи, яка орієнтована на пацієнта, здатна забезпечити надання якісної, безпечної та доступної медичної допомоги для всіх громадян України відповідно до рівня розвинених європейських країн¹.

Основні наукові результати

Нормативно-правове регулювання у сфері охорони здоров'я в умовах реформування галузі здійснюється за допомогою положень таких нормативних актів:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року².
2. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 року, який визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні, регулює суспільні відносини в цій сфері³.
3. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від 19.10.2017 року, який закріплює та визначає державні фінансові гарантії надання пацієнтам необхідних послуг з медичного обслуговування (медичних послуг) та лікарських засобів належної якості, реімбурсації лікарських засобів та медичних виробів (включаючи допоміжні засоби) за рахунок коштів Державного бюджету України за програмою медичних гарантій⁴.
4. Закон України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» від 14.11.2017 року, який визначає правові, економічні та організаційні засади і напрями регулювання розвитку охорони здоров'я в сільській місцевості для забезпечення гарантій рівного доступу громадян до якісного та ефективного медичного обслуговування⁵.
5. Значна кількість спеціальних законів, які присвячені правовому регулюванню окремих підгалузей охорони здоров'я, зокрема: «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та

¹ Закон України: Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Київ 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

² Конституція України від 28.06.1996, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

³ Закон України від 19 листопада 1992: Основи законодавства України про охорону здоров'я, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

⁴ Закон України від 19 жовтня 2017: Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

⁵ Закон України від 14 листопада 2017: Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2206-19#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» від 12.12.1991 року, «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 року, «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15.02.1995 року та ін.

6. Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України, накази Міністерства охорони здоров'я України.

Законодавством визначено, що провадження господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, яка відповідно закону підлягає ліцензуванню, дозволяється лише за наявності ліцензії⁶.

Дія Ліцензійних умов поширюється на всіх юридичних осіб незалежно від їх організаційно-правової форми та фізичних осіб — підприємців, які провадять господарську діяльність з медичної практики. Медична практика ліцензіатом ведеться⁷:

— за лікарськими спеціальностями та спеціальностями молодших спеціалістів з медичною освітою, перелік яких затверджений Міністерством охорони здоров'я України;

— за видами медичної допомоги, визначеної законодавством;

— за місцем (місцями) надання медичної допомоги, що зазначається у заяві на одержання ліцензії та в інших доданих документах.

Нормативно визначено, що специфічним видом діяльності є медична практика є, яка відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» підлягає ліцензуванню. Також встановлено, що за здійснення медичної практики без отримання ліцензії ліцензіат притягується до адміністративної, кримінальної та цивільно-правової відповідальності⁸.

Медична допомога надається безоплатно за рахунок бюджетних коштів у закладах охорони здоров'я та фізичними особами — підприємцями, які зареєстровані та одержали в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, з якими головні розпорядники бюджетних коштів уклали договори про медичне обслуговування населення⁹.

Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» визначає медичну допомогу як «діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику та лікування

⁶ Закон України від 19 листопада 1992: Основи законодавства України про охорону здоров'я, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

⁷ Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики: постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 р. № 285, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

⁸ Про ліцензування видів господарської діяльності: закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

⁹ Основи законодавства України про охорону здоров'я: закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, вагітністю чи пологами». До видів медичної допомоги належать (рисунок 1)¹⁰:

- екстрена медична допомога;
- первинна медична допомога;
- спеціалізована медична допомога, надання якої забезпечують заклади охорони здоров'я в стаціонарних та амбулаторних умовах;
- паліативна допомога, яка у свою чергу поділяється на загальну та спеціалізовану.

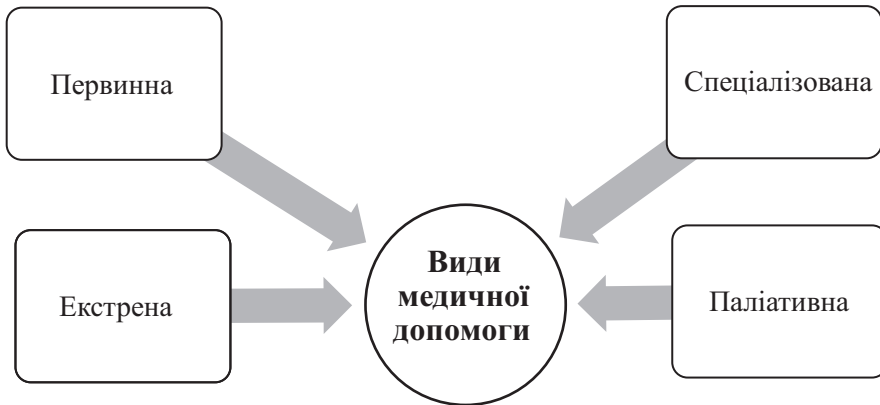

Рисунок 1. Види медичної допомоги

Джерело: складено авторами на основі Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

Отже, чинним законодавством України прописано процедуру ліцензування господарської діяльності у сфері охорони здоров'я — медичної практики, тобто медичних закладів. Відповідно до цього заклади охорони здоров'я на сьогодні проходять процедуру ліцензування (обов'язково) та акредитацію (необов'язково). Важливим є створення розгалуженої мережі закладів охорони здоров'я з метою забезпечення фінансування надання гарантованого обсягу медичних послуг та лікарських засобів.

Законодавством визначено, що «мережа державних і комунальних закладів охорони здоров'я формується з урахуванням планів розвитку госпітальних округів, потреб населення у медичному обслуговуванні, необхідності забезпечення належної якості такого обслуговування, своєчасності, доступності

¹⁰ Закон України від 19 листопада 1992: Основи законодавства України про охорону здоров'я, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

для громадян, ефективного використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів»¹¹.

З вищеведеного вважаємо за необхідне проаналізувати організаційно-правове забезпечення діяльності Комунального некомерційного підприємства «Вишнівська міська лікарня» (далі — КНП) та з метою оцінки показників ефективності діяльності комунальних закладів охорони здоров'я.

Згідно Статуту КНП є закладом охорони здоров'я — комунальним унітарним некомерційним підприємством, що надає медичну допомогу, вживає заходів щодо профілактики захворювань населення та підтримки громадського здоров'я. Основною метою КНП є надання кваліфікованої лікувально-профілактичної допомоги, забезпечення її доступності для населення¹².

Враховуючи те, що основною діяльністю КНП є надання медичної допомоги, то важливим є здійснення аналізу показників діяльності, представлені в таблиці 1.

Таблиця 1. Основні показники діяльності Комунального некомерційного підприємства «Вишнівська міська лікарня» у 2020–2022 рр.

№ п/п	Найменування показника	Одиниця виміру	2020	2021	2022
1.	Поступило хворих	чол.	1886	2604	2509
	у тому числі дітей віком 0–17 років включно	чол.	232	371	357
2.	Виписано хворих	чол.	1914	2575	2455
3.	Померло	чол.	23	25	20
4.	Проведено ліжкоднів	ліжко-день	17072	22850	23234

Джерело: складено авторами на основі звітності КНП.

В організаційній структурі КНП здійснює діяльність пункт (відділення) невідкладної медичної допомоги, в якому працює 12 працівників, у тому числі медичних працівників: 2 лікаря та 6 осіб середнього медичного персоналу (у 2022 році). Діяльність пункту невідкладної медичної допомоги в 2020–2022 років представлено в таблиці 2.

¹¹ Закон України від 19 листопада 1992: Основи законодавства України про охорону здоров'я, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 18.02.2023).

¹² Статут Комунального некомерційного підприємства "Вишнівська міська лікарня" Вишневої міської ради Києво-Святошинського району Київської області: рішення XLIV сесії VII Вишневої міської ради від 13 лютого 2020 р. № 1-01/ XLIV7-5, https://vyshneve-rada.gov.ua/files/Rada_2020/44/1/05_44rish_005.pdf (дата звернення: 18.02.2023).

Таблиця 2. Діяльність пункту (відділення) невідкладної медичної допомоги Комунального некомерційного підприємства «Вишнівська міська лікарня» у 2020–2022 роках

Найменування	2020			2021			2022		
	Усього	У тому числі за викликами		Усього	У тому числі за викликами		Усього	У тому числі за викликами	
		від населення	що передані СШМД		від населення	що передані СШМД		від населення	що передані СШМД
Кількість виїздів, усього	2607	262	2345	3188	351	2837	2441	1474	967
у тому числі: до дорослих віком 18 років і старшим	2219	223	1996	3149	326	2823	2366	1418	948
до дітей віком 0–17 років включно	388	39	349	39	25	14	75	56	19

Джерело: складено авторами на основі звітності КНП.

Діяльність КНП, представлена в таблиці 3, показує роботу лікарів поліклініки (амбулаторії), диспансеру, центру первинної медико-санітарної допомоги, а також кількість наданих консультацій та викликів з дому впродовж 2020–2022 років.

Таблиця 3. Робота лікарів поліклініки (амбулаторії), диспансеру, центру первинної медико-санітарної допомоги, консультації, вдома Комунального некомерційного підприємства «Вишнівська міська лікарня» у 2020–2022 роках

Роки	Кількість відвідувань лікарів включно з профілактичними		Кількість відвідувань лікарями пацієнтів удома, усього	У тому числі дітей віком 0–17 років включно
	усього	у тому числі дітьми віком 0–17 років включно		
2020	191448	55837	7186	2915
2021	196471	57827	3509	443
2022	150762	39194	1015	145

Джерело: складено авторами на основі звітності КНП.

Важливим напрямом у діяльності КНП є здійснення профілактики з метою виявлення інфекційних та неінфекційних захворювань у населення. Так, у таблиці 4 представлено результати профілактичної діяльності КНП у 2020–2022 роках, з якої можна зробити висновок, що у 2020 та 2021 роках кількість оглянутих осіб співпадала з кількістю, яка потребувала профілактичних оглядів (окрім категорій населення, що їх оглянуто в порядку періодичних оглядів, зокрема робітників промислових підприємств та

сільських жителів) на відміну від 2022 року, в якому кількість профілактичних оглядів значно знизилась відповідно до кількості населення, яке підлягало таким оглядам, що спричинене російським військовим вторгненням в Україну.

Таблиця 4. Профілактичні огляди, проведені Комунальним некомерційним підприємством «Вишнівська міська лікарня» у 2020–2022 роках

Показники	2020		2021		2022	
	Підлягало оглядам	Оглянуто	Підлягало оглядам	Оглянуто	Підлягало оглядам	Оглянуто
Усього дітей віком 15–17 років включно	1142	1142	1643	1643	1810	1406
у тому числі: студентів вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації	362	362	398	398	552	410
учнів системи профтехосвіти	161	161	263	263	316	254
учнів загальноосвітніх навчальних закладів	619	619	982	982	942	742
Із загальної кількості дітей віком 15–17 років включно — юнаки	584	584	800	800	715	217
Крім того, учні системи профтехосвіти, студенти вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації (віком від 18 років і старші)	351	351	372	372	353	353
Категорії населення, що їх оглянуто в порядку періодичних оглядів, усього	11895	4593	12303	2225	10904	319
у тому числі: робітники промислових підприємств	3962	1082	4072	1021	3090	149
інші категорії населення, що підлягають періодичним оглядам	7854	3511	8152	1204	7735	170
Сільських жителів, усього (із загальної кількості по категоріям)	—	—	2478	513	2173	540

Джерело: складено авторами на основі звітності КНП.

У зв'язку з тим, що галузь охорони здоров'я є однією з найважливіших галузей соціальної сфери України, а праця медичних працівників безпосередньо

пов'язана з реалізацією конституційного права людини і громадянина на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування, доцільно проаналізувати забезпеченість КНП кадровим потенціалом.

Ефективна організація праці медичних працівників є одним з основних факторів, що забезпечують суспільне та особисте здоров'я і, як наслідок, обумовлює соціальну стабільність у суспільстві.

Так, за штатним розписом КНП, станом на кінець 2022 року чисельність працівників складає — 431,5 штатних одиниць, з них фактично зайнято — 330,75 ставок, що складає 76,6%, зокрема за категоріями, які показано в таблиці 5.

Таблиця 5. Штатна чисельність працівників Комунального некомерційного підприємства «Вишнівська міська лікарня» на кінець 2022 року

Категорії	Штатні одиниці	Фактично зайнято посад	Фізичних осіб
Лікарі	112,75	86,00	89,00
Середній медичний персонал	169,25	120,50	122,00
Молодший медичний персонал	70,25	57,00	51,00
Провізори	1,0	1,0	1,0
Спеціалісти з вищою немедичною освітою	4,25	2,25	2,00
Інший персонал	74,00	64,00	59,00
Всього	431,5	330,75	324,00

Джерело: складено авторами на основі звітності КНП.

Таким чином, проведений аналіз динаміки основних показників діяльності КНП показує, що вона залежить від кількості надання медичних послуг та кваліфікації медичного персоналу, що у свою чергу вимагає розроблення Стратегічного плану розвитку КНП на довгостроковий період.

Висновки

Встановлено, що організаційно-правові засади діяльності комунальних закладів охорони здоров'я визначаються у законах України та підзаконних нормативно-правових актах. Мета та предмет діяльності, а також основний перелік послуг КНП «Вишнівська міська лікарня» визначено в його Статуті та представлено основними завданнями медичного закладу.

Аналіз організаційно-правової діяльності комунального закладу охорони здоров'я на прикладі КНП «Вишнівська міська лікарня» дав можливість сегментувати медичні послуги за такими показниками діяльності: за цільовою аудиторією — пацієнтами (чоловіки, жінки, діти), що означає те, що КНП є багатопрофільним медичним закладом для дорослих і дітей; за

територіальною ознакою (міські, сільські жителі) встановлено, що діяльність КНП в основному направлена на надання медичної допомоги для міського населення. Щодо сільських жителів, то проведений аналіз дозволяє зробити висновки, що цій категорії населення було проведено профілактичні огляди. Профілактична діяльність КНП в основному зосереджена на проведенні профілактичних оглядів дітям, які навчаються у закладах освіти, а також проводяться обов'язкові медичні профілактичні огляди під час прийняття працівників на роботу та під час проходження трудової діяльності.

Отже, особливістю діяльності КНП є проведення профілактичних оглядів, що надає можливість виявити (попередити) професійні, інфекційні та хронічні неінфекційні захворювання. Здійснений аналіз чисельності персоналу КНП та аналіз укомплектованості медичного персоналу, дав можливість зробити висновок, що особливістю діяльності КНП є надання спеціалізованої медичної допомоги як в стаціонарних умовах, так і в амбулаторних, а також і екстреної, і первинної медичної допомоги.

Бібліографія

- Закон України від 14 листопада 2017 року № 2206-VIII «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2206-19#Text>.
- Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text>.
- Закон України від 19 жовтня 2017 року № 2168-VIII «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>.
- Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801 «Основи законодавства України про охорону здоров'я», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
- Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII «Про ліцензування видів господарської діяльності» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>.
- Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
- Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 р. № 285 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-%D0%BF#Text>.
- Статут Комунального некомерційного підприємства «Вишнівська міська лікарня» Вишневої міської ради Києво-Святошинського району Київської області, рішення XLIV сесії VII Вишневої міської ради від 13 лютого 2020 р. № 1-01/ XLIV7-5, https://vyshneve-rada.gov.ua/files/Rada_2020/44/1/05_44rish_005.pdf.

Anna Dembitska

ORCID: 0000-0002-0629-6266

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Anna Kvitka

ORCID: 0000-0003-0414-125X

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Mariia Markina

ORCID: 0000-0003-3350-0039

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Oleh Shevchuk

ORCID: 0000-0002-3206-6966

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.45.3>

Смарт-інструменти для досягнення соціальної безбар'єрності

JEL Classification: O35

Ключові слова: смарт-інструменти, безбар'єрність, соціальна безбар'єрність

Keywords: smart tools, barrier-free environment, social accessibility

Анотація: Стаття присвячена розгляду застосування смарт-інструментів для забезпечення соціальної безбар'єрності. Висвітлює важливість забезпечення доступності середовища для маломобільних груп населення, а також розглядає варіанти використання технологій для покращення якості життя. Автори статті проводять аналіз різних смарт-інструментів, які можуть бути використані для покращення соціальної безбар'єрності. Крім того, досліджуються технології, що дозволяють покращити доступність фізичних об'єктів, таких як будівлі та транспорт. Також розглядається роль держави та громадських організацій у підтримці ініціатив, спрямованих на забезпечення соціальної безбар'єрності. Дослідження доводить, що використання смарт-інструментів є важливим кроком на шляху до її забезпечення. Ці технології можуть допомогти покращити доступність фізичного та інформаційного середовища для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Принципи універсального дизайну повинні враховуватися при розробці онлайн-інструментів та фізичних громадських просторів, а держава та громадські організації повинні підтримувати ініціативи, спрямовані на забезпечення соціальної безбар'єрності.

Using smart tools to achieve social accessibility

Abstract: This article discusses the use of smart tools to achieve social inclusivity. The importance of creating an accessible environment for people with limited mobility is emphasized, and the options of using technology to improve the quality of life are explored. The authors analyze various smart tools that can be used to enhance social inclusivity. Additionally, technologies that improve the accessibility of physical objects, such as buildings and transportation, are examined. The role of government and NGOs in supporting initiatives aimed at achieving social inclusivity is also discussed. The study concludes that the use of smart tools is an important step towards achieving social inclusivity. These technologies can help improve accessibility to the environment and information for people with disabilities and other marginalized groups. Universal design principles should be considered in the development of online tools and physical public spaces, while governments and NGOs should support initiatives aimed at achieving social inclusivity.

Вступ

В епоху технологічного прогресу та розумних інструментів, концепція соціальної доступності набуває все більшого значення. Соціальну доступність можна характеризувати здатністю людей отримувати доступ та брати участь у соціальних і культурних заходах без будь-яких бар'єрів, які можуть базуватися на фізичних, соціальних чи психологічних факторах¹.

Соціальна доступність історично була проблемою для маломобільних та маргіналізованих груп населення, однак, з розвитком смарт-технологій відбулося значне покращення соціальної доступності.

Розумне місто² використовує інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) для покращення своїх операційних послуг. Розумне місто збирає дані від громадян, пристроїв, будівель і транспорту та ділиться ними з громадськістю, щоб зробити життя у місті комфортнішим для своїх громадян, об'єднує міську владу, служби та громаду, аби всі сторони могли легше взаємодіяти. Цифрові рішення гарантують цю взаємодію та ефективність.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, понад мільярд людей в усьому світі мають інвалідність у тій чи іншій формі³, у Європі й Америці, це кожен п'ятий. І оскільки ці люди мають менші шанси знайти роботу, рівень бідності серед них вдвічі вищий за середній.

¹ С. О. Зубченко, Ю. Б. Каплан, Ю. А. Тищенко, *Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України*, Київ 2020.

² О. С. Малюхов, С. О. Гайдученко, *Smart-місто як сучасна модель суспільної трансформації*, [в:] *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Перспективи розвитку територій: теорія і практика»*, 22–23 листопада 2018 року, Харків 2018, с. 173–175.

³ *Disability*, World Health Organisation, https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1 (дата доступу: 19.02.2023).

Тож, технології, які можуть допомогти людям з інвалідністю ефективніше проявляти себе на робочому місці, а також поліпшити якість життя, є необхідними.

Варто зазначити, що застосування смарт-інструментів при вирішенні питань соціальної безбар'єрності, має і вагомий економічний сенс.

За даними ООН⁴, лише у Великій Британії, з 10 млн осіб з інвалідністю, 6,8 млн є особами працездатного віку, що становить п'яту частину всього працездатного населення. Підвищення рівня зайнятості людей з інвалідністю сприяло б зростанню економіки на 13 мільярдів фунтів стерлінгів (27,1 мільярда доларів США) — це еквівалент шестимісячного економічного зростання.

Отже, у статті розглядатимуться smart-інструменти, які можуть допомогти людям з інвалідністю подолати бар'єри, з якими вони стикаються, і досягти соціальної доступності.

1. Розумні інструменти для безбар'єрної комунікації

Комунікація є одним із основних способів участі людей у соціальній та культурній діяльності⁵. Люди з порушеннями слуху та/або мовлення регулярно стикаються з проблемами участі в громадських заходах через комунікаційні бар'єри. Однак розумні інструменти, такі як програмне забезпечення для розпізнавання мови жестів і перетворення мовлення в текст, зробили спілкування більш доступним для людей з порушеннями слуху чи мовлення. Програмне забезпечення для розпізнавання мови жестів може перетворювати її на текст або аудіо, що дозволяє людям із порушеннями слуху спілкуватися з людьми, які не знають мови жестів. Програмне забезпечення для синтезу мовлення з тексту, з іншого боку, особливо корисне для людей з порушеннями зору або людей, що мають труднощі з читанням. Також існує технологія, яка була розроблена для допомоги одночасно незрячим та глухим людям — тактильна абетка, літери в якій позначаються натисканнями і пощипуваннями різних частин долоні. За допомогою спеціальної рукавиці⁶, ці рухи й торкання можна перетворити в електронні сигнали. Датчики у додатку відстежують рухи долоні, перетворюючи їх у комп'ютерний

⁴ *Disability and employment: Fact sheet 1*, United Nations Department of Economic and Social Affairs, <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/factsheet-on-persons-with-disabilities/disability-and-employment.html> (дата доступу: 19.02.2023).

⁵ С. Бистрицький, Р. Зимовець, С. Пролєєв, *Комунікація і культура в глобальному світі*, «Дух і Літера» 2020, с. 395–409.

⁶ N. Caporusso, G. Perrone, *A comparative study of the learning curve of a novel interface for the deafblind: Implications for educational environments*, [в:] *Proceedings of the 2nd International Workshop on Interaction Design in Educational Environments*, т. 1, 2013, с. 115–122, <https://www.scitepress.org/papers/2013/46097/46097.pdf>.

текст, а мікро-приводи транслюють літери назад на руку. Все це дасть змогу глухим та незрячим людям користуватися комп'ютерами і смартфонами.

Популярним інструментом комунікації є служби відео-ретрансляції (VRS)⁷. Ця послуга дозволяє людям із порушеннями слуху спілкуватися з іншими за допомогою жестового перекладу. Постачальник VRS з'єднає абонента з перекладачем, який транслюватиме розмову між двома сторонами. Перекладач напише повідомлення абоненту та перекладе його відповідь назад особі, яка чує. Ця технологія вже застосовується в Вашингтоні, Лондоні, Торонто та Сідней, що значно полегшує процес комунікації.

Надзвичайно важливою є технологія вібросигналів та сповіщень: багато розумних домашніх пристроїв, таких як розумні дверні дзвінки та детектори диму, можна запрограмувати на надсилання сповіщень на смартфон або розумний годинник користувача вібрацією замість звукового сповіщення.

Деякі технології вже використовуються в різних містах по всьому світу, нижче наведено деякі приклади:

— Нью-Йорк запустив програму під назвою «NYC Connected Communities»⁸, яка надає безкоштовні планшети з програмним забезпеченням перекладу мовою жестів для глухих або людей із порушеннями слуху. Планшети можна використовувати для відеодзвінків із сурдоперекладачами, а також для доступу до інформації та послуг жестовою мовою.

— Місто Гельсінкі запровадило програму під назвою «Гельсінкі для всіх»⁹. Вона включає мобільний додаток, який надає інформацію про доступні місця та послуги в місті. Додаток також містить функцію перекладу мовою жестів, яка дозволяє користувачам спілкуватися з представниками служби підтримки клієнтів за допомогою відеодзвінка.

— В Амстердамі, з-поміж інших ініціатив, встановили мережу «розумних точок» по всьому місту, які надають інформацію та послуги відвідувачам, зокрема людям із порушеннями слуху. Smart Points містить функцію відеодзвінка, яка з'єднує користувачів із сурдоперекладачами, які можуть допомогти у спілкуванні та надати інформацію про місто¹⁰.

— Сідней представив програму під назвою «Доступний Сідней»¹¹, яка уміщує мобільний додаток і веб-сайт, що надає інформацію про доступні послуги та місця по всьому місту. Додаток має функцію, яка дозволяє користувачам замовляти сурдоперекладачів для зустрічей або подій.

⁷ R. G. Lee, *Role-space in VRS and VRI*, [в:] *Linking up with Video: Perspectives on Interpreting and Research*, ред. Н. Salaets, G. Brône, Amsterdam 2020 с. 107–125.

⁸ *Connected communities*, City of New York, <https://www.nyc.gov/site/nycha/about/connected-communities.page> (дата доступу: 19.02.2023).

⁹ *Helsinki for all*, City of Helsinki, <https://helsinkiikaikille.hel.fi/en/> (дата доступу: 19.02.2023).

¹⁰ L. Smith, *Amsterdam smart city: A world leader in smart city development*, Bee Smart City, <https://www.beesmart.city/city-portraits/smart-city-portrait-amsterdam> (дата доступу: 19.02.2023).

¹¹ *Accessible Sydney: NSW Government*, City of Sydney, <https://www.sydney.com/accessibility> (дата доступу: 19.02.2023).

2. Розумні інструменти для безбар'єрної мобільності

Мобільність є ще одним важливим аспектом соціальної доступності. Люди з інвалідністю часто стикаються з перешкодами в доступі до соціальної та культурної діяльності. Однак розумні інструменти, такі як засоби пересування, електричні інвалідні візки та екзоскелети, зробили мобільність більш доступною для людей з інвалідністю. Засоби пересування, такі як милиці, ходунки та тростини, надають підтримку людям із порушеннями рухливості, дозволяючи їм пересуватися з більшою легкістю. Електричні інвалідні візки є більш досконалими, ніж традиційні їх варіанти, ними керують за допомогою джойстика або голосової команди.

Екзоскелети це натільні пристрої, які забезпечують підтримку нижніх кінцівок, дозволяючи людям із порушеннями опорно-рухового апарату ходити та стояти.

Окрім цих інструментів, існують також розумні навігаційні системи¹², які можуть допомогти людям з інвалідністю орієнтуватися в навколишньому середовищі.

Інтелектуальні навігаційні системи використовують технологію GPS, щоб надавати покрокові вказівки та оновлювати інформацію про дорожній рух у реальному часі. Ці системи можна використовувати для планування маршрутів¹³, які уникають сходів, вузьких доріжок та інших перешкод, що можуть ускладнювати рух людям із порушеннями опорно-рухового апарату; або ж для відстеження переміщення людей з ментальними порушеннями задля попередження випадків зникнення безвісти.

Також варто згадати про технологію розумного дому¹⁴, що дозволяє людям з інвалідністю керувати своїми домівками за допомогою голосу, смартфонів або інших пристроїв. Це може охоплювати контроль освітлення, температуру та безпеку будинку, а також відкриття та закриття дверей і вікон. Така система може бути особливо корисно для людей з проблемами пересування, які можуть відчувати труднощі з фізичним керуванням приладами чи пристроями.

Розумні транспортні технології також можуть допомогти людям із проблемами пересування. Наприклад, такі сервіси спільного використання по-

¹² A. Devi, M.J. Therese, R.S. Ganesh, *Smart navigation guidance system for visually challenged people*, [в:] *2020 International Conference on Smart Electronics and Communication (ICOSEC)*, 2020, DOI: 10.1109/ICOSEC49089.2020.9215289; B. Ruth, T. Brannelly, P. Topo, *Using GPS technologies with people with dementia: A synthesising review and recommendations for future practice*, «Tidsskrift for omsorgsforskning» 5, 2019, № 3, 2019, с. 84–98.

¹³ *Streetco App*, <https://street-co.com/en/> (дата доступу: 19.02.2023).

¹⁴ P. Mtshali, F. Khubisa, *A smart home appliance control system for physically disabled people*, [в:] *Conference on Information Communications Technology and Society*, 2019, DOI: 10.1109/ICTAS.2019.8703637.

їздок¹⁵, як Uber або Lyft, можуть пропонувати транспортні засоби, доступні для інвалідних візків, а системи громадського транспорту можуть використовувати інтелектуальні технології, щоб зробити автобуси та потяги більш доступними.

Багато міст у всьому світі впроваджують технологію розумного міста, щоб покращити доступність для людей із проблемами мобільності. Це може містити такі функції, як розумні системи паркування¹⁶, доступний громадський транспорт і зручне для всіх категорій населення проектування міста.

Сінгапур відомий своєю відданістю у використанні розумних технологій для покращення життя своїх громадян, впровадив низку технологій мобільності¹⁷, таких як: автономні транспортні засоби, розумні системи паркування та розумні системи громадського транспорту.

В свою чергу, Сан-Франциско співпрацює з компаніями, що пропонують спільні поїздки, щоб забезпечити транспортні засоби, доступні для інвалідних візків¹⁸.

3. Розумні інструменти для безбар'єрного навчання

Освіта та навчання є важливими компонентами соціальної доступності. Однак люди з інвалідністю навчання часто стикаються з перешкодами в доступі до освіти та можливостей навчання. Розумні інструменти, такі як програмне забезпечення для перетворення мовлення в текст та тексту в мовлення, зробили навчання доступнішим для людей з фізичними, сенсорними чи ментальними порушеннями. Електронні пристрої для читання надають людям доступ до широкого спектру книг та інших матеріалів у цифровому форматі, полегшуючи доступ до інформації.

Багато університетів у всьому світі запроваджують ті чи інші смарт-технології для підтримки студентів з інвалідністю. Наприклад, Лондонський університет запровадив програмне забезпечення для розпізнавання мовлення та інструменти для створення нотаток, Токійський університет — технологію доповненої реальності і 3D-друк, аби підтримати студентів з інвалідністю. Центральний коледж Сіетла зробив доступними електронні книги та субтитри в реальному часі.

¹⁵ *Спеціальні можливості з Uber*, Uber.com, <https://www.uber.com/ua/uk/about/accessibility/> (дата доступу: 19.02.2023).

¹⁶ *Parquery: Upgrade any camera with artificial intelligence to resolve mobility issues*, Parquery, <https://parquery.com/> (дата доступу: 19.02.2023).

¹⁷ *Accessibility — navigating Singapore with ease*, Visit Singapore, <https://www.visitsingapore.com/travel-guide-tips/getting-around/accessibility/> (дата доступу: 19.02.2023).

¹⁸ *San Francisco, California wheelchair accessible travel guide*, WheelchairTravel.org, <https://wheelchairtravel.org/san-francisco/> (дата доступу: 19.02.2023).

4. Розумні інструменти для безбар'єрного дозвілля

Дозвілля є важливим аспектом соціальної та культурної діяльності. Люди з інвалідністю часто стикаються з перешкодами в доступі до розважальних заходів та подібного контенту, зокрема концертів, фільмів, музики та ігор. Однак розумні інструменти, такі як аудіоопис, субтитри та допоміжні технології, зробили розваги доступнішими для людей з інвалідністю.

Аудіоопис — це розповідь, яка описує візуальні елементи фільму чи телешоу, що полегшує людям із порушеннями зору стежити за сюжетом.

Субтитри — це текстове представлення аудіо у фільмі чи телешоу, що полегшує розуміння діалогу людьми з порушеннями слуху.

Допоміжні технології, такі як адаптивні контролери для ігрових консолей та альтернативні пристрої введення для комп'ютерів, дозволяють людям з інвалідністю брати участь в іграх та інших розважальних заходах.

Технології віртуальної та доповненої реальності також можна використовувати, щоб забезпечити дозвілля для людей з інвалідністю. Наприклад, віртуальну реальність можна використовувати для імітації досвіду, до якого важко або неможливо отримати доступ у реальному житті, як-от подорожі чи екстремальні види спорту.

Нижче наведено декілька прикладів використання смарт-технології для підвищення доступності дозвілля для людей з інвалідністю:

— Музей сучасного мистецтва Барселони впровадив аудіоопис і сурдопереклад експонатів, щоб зробити художні виставки більш доступними для відвідувачів з інвалідністю;

— Національний центр з питань інвалідності та журналістики Лос-Анджелесу розробив рекомендації щодо субтитрів і аудіоопису у фільмах і телешоу, які використовуються розважальними компаніями в Лос-Анджелесі та за його межами;

— Музей цифрового мистецтва teamLab Borderless у Токіо реалізував низку інтерактивних і захоплюючих експонатів, які доступні для людей з інвалідністю, у тому числі з порушеннями зору та слуху;

— Сіднейський оперний театр запровадив ряд послуг доступності для відвідувачів театру, зокрема аудіодескрипцію, переклад мовою жестів і допоміжні пристрої для прослуховування.

5. Розумні інструменти у містах для комфортного існування в місті

Інтелектуальні технології, розроблені на користь людей з інвалідністю, впроваджуються в містах по всьому світу, хоча конкретні технології та програми можуть відрізнятися залежно від місця розташування.

Ось кілька прикладів міст, які впровадили інтелектуальні технології на користь цих громад:

— міська влада Лондона та Сан-Франциско встановила мережу iBeacons¹⁹, невеликих пристроїв Bluetooth, які надсилають сигнали на смартфони, по всьому місту, щоб допомогти незрячим і людям із порушеннями зору орієнтуватися в системі громадського транспорту. IBeacons надають інформацію в режимі реального часу про розклад автобусів і поїздів, а також напрямки до певних місць;

— міська влада Мельбурна запровадила програму під назвою BlindSquare, яка використовує GPS і голосові підказки, щоб допомогти сліпим або людям із порушеннями зору орієнтуватися в громадських місцях міста. Система надає інформацію про визначні місця поблизу, підприємства та варіанти громадського транспорту;

— місто Сеул запровадило програму під назвою «Розумний путівник», яка використовує маячки, щоб допомогти орієнтуватися людям із порушеннями зору у підземних станціях метро;

— у Києві встановлено мережу розумних світлофорів, які видають звук, щоб повідомити, коли можна безпечно переходити вулицю. Звук призначений для людей із порушеннями зору, що забезпечує їм більшу незалежність і безпеку під час перетину жвавих перехресть.

Це лише кілька прикладів міст, які впровадили інклюзивні смарт-технології. Багато інших міст у всьому світі досліджують подібні програми та технології, аби зробити громадський простір більш доступним.

6. Роль державних та міських органів влади у впровадженні смарт-технологій для людей з інвалідністю

Роль держави та міської влади у впровадженні смарт-технологій для людей з інвалідністю є важливою для того, щоб ці технології були доступними, інклюзивними та ефективними²⁰. Державні та міські органи влади можуть фінансувати розробку та впровадження інклюзивних розумних технологій. Це може враховувати фінансування досліджень і розробок, пілотних програм і повномасштабного їх впровадження. Крім того, може бути введена певна політика та нормативно-правове регулювання, яке вимагає, аби розумні технології були інклюзивними. Наприклад, можуть створюватися вимоги до усіх нових технологій, аби вони відповідали певним стандартам

¹⁹ A. J. Ruffa *et al.*, *Assessing iBeacons as an assistive tool for blind people in Denmark*, Digital WPI, <https://digital.wpi.edu/pdfviewer/0k225b466> (дата доступу: 19.02.2023)

²⁰ O. C. Kolotouchkina, C. L. Barroso, J. L. M. Sánchez, *Smart cities, the digital divide, and people with disabilities*, «Cities: The International Journal of Urban Policy and Planning» 123, 2022.

доступності, або мати функції доступності в усі нові проекти громадської інфраструктури²¹.

Державні та міські органи влади несуть пряму відповідальність за впровадження та розвиток функціонування розумних технологій для людей з інвалідністю. Це вміщує встановлення та підтримку фізичної інфраструктури, зокрема доступні парко-місця місця або звукові сигнали на пішохідних переходах, а також сприяння розвитку цифрової інфраструктури, такої як доступні веб-сайти або мобільні додатки. За ними також стоїть завдання налагодження партнерства з неурядовими громадськими організаціями та бізнесом задля розробки та впровадження розумних технологій для людей з інвалідністю. Громадські організації можуть надавати експертизу та підтримку, а також представляти потреби та побажання людей з інвалідністю; бізнес – розробляти та реалізувати відповідні ініціативи.

Загалом державна та міська влада відіграють вирішальну роль у забезпеченні доступності технологій. Надаючи фінансування, розробляючи норми правового регулювання та налагоджуючи діалог з громадськістю, влада має змогу забезпечити людям з інвалідністю можливість повною мірою користуватися перевагами технологій розумного міста.

7. Можливості впровадження розумних інструментів для соціальної безбар'єрності в Україні

Щодо українського досвіду, проведено опитування серед громадян засвідчило недостатню доступність для усіх верств населення. Респонденти однозначно не вважають, що всі групи населення мають однаковий доступ до е-послуг, користування транспортом, розумним середовищем, тощо. Проте, 33% респондентів, які проживають в Києві стверджують, що однозначно існує нерівність в доступності та забезпеченості. Для інших міст цей показник сягає 53%²².

Проте, деякі міста вже роблять кроки до підвищення рівня інклюзивності. В Харкові розробили інклюзивний аудіогід. Завдяки проєкту люди з вадами зору можуть долучитися до мистецтва. Контент дозволяє відчутти атмосферу твору, почути опис картини та уявити, що саме на ній зображено. У Харківському художньому музеї²³ за допомогою аудіогіда можна відвідати виставки картин українських та західноєвропейських митців. Окрім цього, велика

²¹ J. S. de Oliveira Neto, *Inclusive Smart Cities: Theory and Tools to Improve the Experience of People with Disabilities in Urban Spaces*, São Paulo 2018.

²² Дія. Безбар'єрність, <https://bf.diiia.gov.ua/> (доступ: 11.02.2024).

²³ О. Нечепоренко, В. Кузьменко, *Побачити на слух: інклюзивний аудіогід допомагає незрячим відвідувати музей Харкова — як це працює*, 5 КАНАЛ, <https://www.5.ua/suspilstvo/pobachyty-na-slukh-inkliuzyvnyi-audiohid-dopomahaie-liudiam-iz-vadamy-zoru-vidvidaty-muzei-kharkova-iak-tse-pratsiuie-201665.html> (дата доступу: 19.02.2023).

кількість українських компаній розробляють доступні веб-сайти для людей з вадами. Наприклад, на веб-сайті КМДА (Київська Міська Державна Адміністрація)²⁴ доступною є версія для людей з вадами зору.

8. Перешкоди для впровадження розумних інструментів

Незважаючи на переваги розумних інструментів у досягненні соціальної доступності, все ще існують перешкоди для їх використання. Одною із значних перешкод є вартість придбання та обслуговування розумних інструментів. Багато людей з інвалідністю походять з сімей із низькими доходами, і вартість технологічних інструментів для них може бути непомірно високою. Наприклад, моторизований інвалідний візок може коштувати тисячі доларів, що робить його недоступним для багатьох людей з порушеннями рухової функції.

Іншою перешкодою є відсутність функцій доступності в стандартних технологіях. Хоча існують міжнародні рекомендації щодо забезпечення інклюзивності інтернет-ресурсів²⁵, і вагома частка основних пристроїв та програмного забезпечення мають функції доступності, таких функцій може бути недостатньо для повного задоволення потреб людей з інвалідністю. Крім того, деякі розробники можуть взагалі не враховувати доступність у своїх проектах.

Розумні технології часто залежать від збору та обміну даними, що може викликати у користувачів проблеми з конфіденційністю та безпекою. Деякі люди можуть не бажати використовувати смарт-технології через побоювання щодо витоку даних або несанкціонованого доступу до особистої інформації.

Брак обізнаності та розуміння розумних інструментів також є перешкодою для їх використання. Багато людей можуть не знати про розумні інструменти, які їм доступні, і вони можуть не знати, як ними користуватися. Крім того, опікуни, члени родини та друзі можуть не розуміти потенційних переваг розумних інструментів. Деякі люди можуть навіть активно протистояти²⁶ використанню нових технологій, що може створювати перешкоди для членів їх сімей або них самих.

Висновки

Розумні інструменти зробили значний внесок у досягнення соціальної доступності для людей з інвалідністю. Технології можуть підтримувати та

²⁴ Офіційний портал Києва, <https://kyivcity.gov.ua> (дата доступу: 19.02.2023).

²⁵ *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0*, World Wide Web Consortium (W3C), <https://www.w3.org/TR/WCAG20/> (дата доступу: 19.02.2023).

²⁶ L. Lapointe, S. Rivard, *A multilevel model of resistance to information technology implementation*, «MIS Quarterly» 29, 2005, № 3, с. 461–491.

покрашувати життя людей з інвалідністю, причому розвиток цих технологій має сприятливий вплив не лише на них, але й на ширше суспільство, зокрема людей похилого віку. Спілкування, мобільність, навчання, розваги та соціальна взаємодія є важливими аспектами соціальної доступності, і розумні інструменти зробили їх більш досяжним для людей з інвалідністю. Однак все ще існують перешкоди для використання інтелектуальних інструментів, такі як вартість і відсутність функцій доступності в стандартних технологіях.

Щоб досягти повної соціальної доступності, потрібно більше інвестицій у розробку розумних інструментів, які відповідають потребам людей з інвалідністю. Крім того, для розробників вкрай важливо враховувати принципи інклюзивності у своїх проєктах, аби гарантувати, що до їхніх продуктів кожен має доступ.

Вирішуючи ці проблеми, ми можемо гарантувати, що розумні інструменти й надалі відіграватимуть життєво важливу роль у досягненні соціальної доступності для людей з інвалідністю.

Бібліографія

Інтернет-джерела

Дія, Безбар'єрність, <https://diia.gov.ua/barrierfree/uk/>.

Нечепоренко О., Кузьменко В., *Побачити на слух: інклюзивний аудіогід допомагає незрячим відвідувати музей Харкова — як це працює*, 5 КАНАЛ, <https://www.5.ua/suspilstvo/pobachyty-na-slukh-inkliuzyvnyi-audiohid-dopomahaie-liudiam-iz-vadamy-zoru-vidvidaty-muzei-kharkova-iak-tse-pratsiuie-201665.html>.

Офіційний портал Києва, <https://kyivcity.gov.ua>.

Спеціальні можливості з Uber, Uber.com, <https://www.uber.com/ua/uk/about/accessibility/>.

Accesibility — navigating Singapore with ease, Visit Singapore, <https://www.visitsingapore.com/travel-guide-tips/getting-around/accessibility/>.

Accessible Sydney: NSW Government, City of Sydney, <https://www.sydney.com/accessibility>.

Smith L., *Amsterdam smart city: A world leader in smart city development*, Bee Smart City, <https://www.beesmart.city/city-portraits/smart-city-portrait-amsterdam>.

Connected communities, City of New York, <https://www.nyc.gov/site/nycha/about/connected-communities.page>.

Disability and employment: Fact Sheet 1, United Nations Department of Economic and Social Affairs, <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/factsheet-on-persons-with-disabilities/disability-and-employment.html>.

Disability, World Health Organisation, https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1.

Helsinki for all, City of Helsinki, <https://helsinkikaikille.hel.fi/en/>.

San Francisco, California wheelchair accessible travel guide, WheelchairTravel.org, <https://wheelchairtravel.org/san-francisco/>.

Streetco app, <https://street-co.com/en/>.

Parquery: Upgrade any camera with artificial intelligence to resolve mobility questions, Parquery, <https://parquery.com>.

Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0, World Wide Web Consortium (W3C), <https://www.w3.org/TR/WCAG20/>.

Література

- Бистрицький С., Зимовець Р., Пролєєв С., *Комунікація і культура в глобальному світі*, «Дух і Літера» 2020.
- Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А., *Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України*, Київ 2020.
- Малюхов О. С., Гайдученко С.О., *Smart-місто як сучасна модель суспільної трансформації*, [в:] *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Перспективи розвитку території: теорія і практика», 22–23 листопада 2018 року*, Харків 2018.
- Caporusso N., Perrone G. *A comparative study of the learning curve of a novel interface for the deafblind: Implications for educational environments*, [в:] *Proceedings of the 2nd International Workshop on Interaction Design in Educational Environments*, t. 1, 2013, <https://www.scitepress.org/papers/2013/46097/46097.pdf>.
- Devi A., Therese M.J., Ganesh R.S., *Smart navigation guidance system for visually challenged people*, [в:] *2020 International Conference on Smart Electronics and Communication (ICOSEC)*, 2020, DOI: 10.1109/ICOSEC49089.2020.9215289.
- Kolotouchkina O., Barroso C.L., Sánchez J.L.M., *Smart cities, the digital divide, and people with disabilities*, *Cities: The International Journal of Urban Policy and Planning* 123, 2022.
- Lapointe L., Rivard S., *A multilevel model of resistance to information technology implementation*, «MIS quarterly» 29, 2005, № 3.
- Lee R.G., *Role-space in VRS and VRI*, [в:] *Linking up with Video: Perspectives on Interpreting and Research*, ред. H. Salaets, G. Brône, Amsterdam 2020.
- Mtshali P., Khubisa F., *A smart home appliance control system for physically disabled people*, [в:] *Conference on Information Communications Technology and Society*, 2019, DOI: 10.1109/ICTAS.2019.8703637.
- Neto S. de Oliveira, *Inclusive Smart Cities: Theory and Tools to Improve the Experience of People with Disabilities in Urban Spaces*, São Paulo 2018.
- Ruffa A.J., Stevens A., Woodward N., Zonfrelli T., *Assessing iBeacons as an assistive tool for blind people in Denmark*, Digital WPI, <https://digital.wpi.edu/pdfviewer/0k225b466>.
- Ruth B., Brannelly T., Topo P., *Using gps technologies with people with dementia: a synthesising review and recommendations for future practice*, «Tidsskrift for omsorgsforskning» 5, 2019, № 3.

Tetiana Koroliuk

ORCID: 0000-0002-3610-9839

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Andrii Kovpak

ORCID: 0009-0005-8207-1340

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.45.4>

Цифровізація місцевого самоврядування в Україні: потенціал і виклики в умовах війни

JEL Classification: D83, H70, L86

Ключові слова: місцеве самоврядування, цифрова трансформація, електронне врядування, цифрові інструменти, цифрова освіта

Keywords: local government, digital transformation, e-government, digital tools, digital education

Анотація: У статті здійснено аналіз процесів цифрової трансформації місцевого самоврядування в Україні, визначено проблеми, що формують цифрові бар'єри та обґрунтовано напрями подальшого цифрового розвитку громад. Акцентовано увагу на необхідності впровадження цифрових інструментів в практику взаємодії між органами влади та комунікацій з жителями громад в умовах інформаційної революції, стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та зростанням глобальної нерівномірності в умовах поглиблення глобальних цифрових розривів. Відзначено, що першочерговими кроками на шляху цифрового розвитку громади повинні стати оцінка готовності громади до впровадження цифрових змін, розробка стратегії цифрової трансформації та концепції розвитку цифрової освіти.

Digitization of local government in Ukraine: Potential and challenges in the conditions of war

Abstract: In this article the authors analyze the processes of digital transformation of local government in Ukraine, identify the problems that lead to the formation of digital barriers, and outline the directions for further digital development in communities. Particular attention is paid to addressing the need to introduce digital tools into the practice of interaction between authorities and communications with community residents in the context of the information revolution, the rapid development of information and communication technologies, and the growth of global inequality

in the context of deepening global digital divides. It was noted that the primary steps on the way to the digital development of the community should be assessing the community's readiness to implement digital changes and developing a digital transformation strategy together with a development strategy for digital education.

Вступ

Процеси цифровізації виступають глобальним трендом та інструментом переходу до четвертої промислової революції. Цифрова трансформація охоплює усі сектори економіки та сфери багаторівневого врядування. Комп'ютеризація, інтернетизація, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, штучного інтелекту виступають необхідними умовами національного розвитку в умовах глобалізації. У протилежному випадку країни залишаться позаду Індустрії 4.0, а глобальна нерівномірність поглиблюватиметься через нерівномірність впровадження штучного інтелекту¹.

За даними Світового банку, у 2016 році Індекс прийняття цифровізації (DAI) в Україні склав 0,537, що є відносно середнім показником серед країн світу. Найбільший запит щодо впровадження цифрових технологій продемонстрував бізнес (0,667), менше суспільство (0,473) та уряд (0,471)². Проте за останні роки Україна здійснила достатньо вагомий прорив у розвитку та впровадженні цифрових технологій у суспільне життя та практику публічного управління. У травні 2022 року під час International Diia Summit Brave Ukraine у Давосі Україна заявила про цілі цифрового розвитку на найближчу перспективу: збільшення частки ІТ-сектора у ВВП країни до 10% (у 2021 році вона складала близько 5%), трансформування в онлайн 100% всіх урядових сервісів, забезпечення 95% населення Інтернетом, надання 6 млн українців основ цифрових навичок³.

Цифрові сервіси та інструменти трансформують уявлення про надання адміністративних послуг органами влади, якість державного сервісу, участь громадськості в управлінських процесах, формат взаємодії суспільства та органів влади. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та переведення послуг в онлайн сприяють доступності та покращенню якості надання адміністративних послуг, інформаційній відкритості, зростанню довіри та відповідальності посадовців, залученню громадян до вирішення

¹ Oxford Insights and the International Development Research Centre, *Government artificial intelligence readiness index 2019*, https://www.oxfordinsights.com/ai-readiness2019?fbclid=IwAR13O6KCy_MvuhmlSWnQsaGY5KrfAUJ08VYF13NPRyQ4L5f297VB1OeirVo (дата звернення: 15.01.2023).

² The World Bank, *Digital adoption index*, <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2016/Digital-Adoption-Index> (дата звернення: 15.01.2023).

³ Мінцифри розраховує збільшити частку ІТ-сектору до 10% ВВП, «Укрінформ», <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3491187-mincifri-rozrahovue-zbilisiti-castku-itsektoru-do-10-vvp.html> (дата звернення: 10.02.2023).

проблем громади та політичних процесів в країні, формуванню активної громадянської позиції.

Однак через обмеженість фінансування, недостатнє технічне забезпечення, недостатню поінформованість щодо переваг цифрових сервісів і вміння ефективно використовувати цифрові технології у професійній діяльності та у побуті впровадження цифрових змін у регіонах відбувається досить повільно. Повномасштабна війна внесла свої корективи у порядок денний органів влади, відбувається зміщення акцентів від політики розвитку у розподілі бюджетних коштів до політики забезпечення більш нагальних першочергових потреб населення (поточні видатки). Означені проблеми обумовлюють пошук нових рішень та підходів до їх розв'язання у досягненні стратегічних цілей цифрової трансформації в Україні та громадах, зокрема, в умовах євроінтеграційного вектору розвитку.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу сучасних процесів цифровізації місцевого самоврядування в Україні, визначенні проблем та обґрунтуванні шляхів їх розв'язання в умовах викликів воєнного часу та євроінтеграційного вектору розвитку. Зміст статті охоплює аналіз нормативно-правових документів, що визначають засадничі принципи цифрового розвитку, аналіз сучасного стану цифровізації місцевого самоврядування в Україні та пропозиції щодо подолання цифрових бар'єрів і подальшого впровадження цифрових змін у практику органів місцевої влади.

1. Огляд нормативно-правової бази

Процеси цифровізації місцевого самоврядування тісно пов'язані із загальним національним трендом цифрової трансформації економіки та державного управління. Цифрова трансформація, розвиток цифрових технологій, цифрової грамотності, системи кібербезпеки виступають пріоритетними напрямками державної політики України, що задекларовані в Стратегії національної безпеки України⁴. Побудова ефективної цифрової сервісної держави, розвиток цифрової економіки розглядаються як драйвери економічного зростання та основа суспільного добробуту⁵.

Цифрова трансформація місцевого самоврядування відбувається паралельно із цифровізацією національної економіки та системи державного управління. Основні стратегічні напрями та завдання такого розвитку України закладені у Національній економічній стратегії до 2030 року, відповідно до якої впроваджуються цифрові зміни в місцевому самоврядуванні (таблиця 1).

⁴ Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020, «Стратегія національної безпеки України», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 22.02.2023).

⁵ Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179, «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року», <https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (дата звернення: 20.02.2023).

Таблиця 1. Окремі стратегічні напрями та завдання цифрової трансформації в Україні до 2030 року

Напря́м	Завдання
Підвищення рівня комп'ютеризації та інтернетизації	4G-покриття залізничних та автомобільних шляхів; розвиток 5G-мереж в міських агломераціях; покриття фіксованого Інтернету в селах; повна комп'ютеризація та підключення до швидкісного Інтернету закладів соціальної інфраструктури
Оцифрування даних, розвиток сервісів електронної ідентифікації	Оптимізація та повна цифровізація наявних реєстрів; надання нових державних адміністративних послуг; законодавчі гарантії об'єктивності, актуальності, достовірності, повноти та захищеності інформації і даних реєстрів; повний перехід на електронний документообіг; посилення інструментів цифрової ідентифікації; взаємодія схем електронної ідентифікації з інформаційними системами органів влади
Розвиток електронних платежів, безготівкових розрахунків, кібербезпеки	Використання безготівкових розрахунків та інсталяція платіжних терміналів у закладах соціальної інфраструктури, громадському транспорті; покриття платіжною інфраструктурою всіх секторів економіки; терміналізація всіх населених пунктів; створення галузевих центрів управління кібербезпекою, центрів реагування на кіберінциденти (SOC), обміну інформацією про кібератаки (ISAC), кіберкомандування; впровадження міжнародних стандартів у галузі захисту інформації
Підвищення якості дистанційних соціальних послуг, державних електронних сервісів	Інтеграція Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (E-SOCIAL) із Єдиним державним веб-порталом електронних послуг «Портал Дія»; впровадження Єдиного державного реєстру ветеранів війни, системи інформаційних сервісів «е-Ветеран»; переведення всіх адміністративних послуг в онлайн; гармонізація українських систем електронної ідентифікації (електронний підпис) з європейськими; впровадження системи проведення моніторингу та оцінки якості адміністративних послуг; автоматизація відповіді на типові звернення; розвиток та популяризація інструментів е-демократії
Розвиток цифрових навичок громадян	Розвиток цифрових навичок у неформальній освіті; впровадження посади цифрових консультантів для громадян в усіх державних органах; єдиної методології оцінки цифрових навичок; включення до програми підвищення кваліфікації та підготовки державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування програм із розвитку цифрових навичок, використання в роботі інструментів е-демократії; включення розвитку цифрових компетенцій в освітні програми на всіх рівнях освіти
Гармонізація сервісів електронної ідентифікації, законодавства та співпраця	Законодавче врегулювання питань сумісного транскордонного електронного підпису; розробка нового плану реалізації Стратегії кібербезпеки України відповідно до вимог Директиви Європейського парламенту і Ради ЄС 2016/1148 про заходи для високого спільного рівня безпеки мережевих та інформаційних систем на території ЄС (NIS); впровадження спільних моделей опису та каталогізації адміністративних послуг; сприяння розвитку місцевого краудфандингу

Джерело: побудовано на підставі Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року», № 179 від 03.03.2021, <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (дата звернення: 20.02.2023).

Розвиток електронного врядування, переведення усіх адміністративних послуг в онлайн, перехід на повний електронний документообіг, цифровізація наявних реєстрів, розвиток інструментів цифрової ідентифікації та їх гармонізація із європейськими стандартами, розробка та популяризація інструментів електронної демократії, підвищення рівня цифрової грамотності, комп'ютеризації та інтернетизації виступають стратегічними пріоритетами та завданнями цифрової трансформації. Доступність, зручність, оперативність, зрозумілість, прозорість, клієнтоорієнтованість формують сукупність критеріїв сучасних адміністративних послуг.

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 роки визначено головні кроки щодо розвитку цифрових комунікацій та цифрової інфраструктури⁶:

- проведення реінжинірингу публічних послуг;
- впровадження надання публічних послуг через «Портал Дія»;
- забезпечення електронної взаємодії між національними реєстрами, реєстрами органів місцевого самоврядування, а також іншими електронними інформаційними ресурсами;
- запровадження можливості отримання електронних послуг через смартфон та мобільний додаток «Портал Дія»;
- впровадження та розвиток системи електронного документообігу;
- розвиток платформ та офіційних порталів органів місцевого самоврядування;
- впровадження та поширення в регіонах інтегрованої системи електронної ідентифікації «ID.GOV.UA»;
- переведення пріоритетних публічних послуг в електронну форму;
- забезпечення безперешкодного доступу до високошвидкісного Інтернету всіх населених пунктів;
- покриття мобільним зв'язком міжнародних державних транспортних коридорів;
- запровадження у приміщеннях органів влади, соціальних закладів та комунальних установ відкритих Wi-Fi зон;
- впровадження використання систем відеоспостереження, контролю за якістю повітря, рівнем забруднення на будівлях органів влади, соціальних закладів та комунальних установ для створення загальнодержавної мережі фіксації подій та природних явищ;
- підвищення цифрової грамотності населення шляхом реалізації проєкту «Дія. Цифрова освіта».

⁶ Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695, «Державна стратегія регіонального розвитку та план заходів з її реалізації», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

Цифрова трансформація місцевого самоврядування повинна базуватися на логічному взаємозв'язку управлінських рішень та можливостей громади. Розвиток цифрових інструментів дає змогу брати участь жителям громади в управлінських процесах, підвищити прозорість та відкритість, обґрунтованість та якість прийнятих рішень.

2. Основні досягнення та проблеми цифровізації місцевого самоврядування

Необхідність реалізації сформульованих у стратегічних нормативно-правових документах основних цілей та завдань цифрової трансформації в Україні, обумовили низку змін у взаємодії між органами державної та місцевої влади, комунікації із населенням та їхній ролі в управлінських процесах в цілому. Цифровізація дає змогу ефективно організувати комунікацію між державною владою, громадянами та бізнесом. Основними перевагами цифрової трансформації місцевого самоврядування є: зручність та простота отримання послуг, підвищення прозорості та ефективності управління, автоматизація завдань, покращення кібербезпеки⁷.

Під цифровізацією слід розуміти процес виробництва, впровадження, застосування цифрових технологій для вдосконалення взаємовідносин і життєдіяльності людини, суспільства та держави⁸. Відповідно цифровізація місцевого самоврядування передбачає цифрові трансформації в органах місцевої влади, мета яких полягає в переході від електронного до цифрового врядування.

Як засвідчує практика європейських країн, для успішної цифрової трансформації в територіальних громадах потрібно⁹:

1. розробити цифрову стратегію, що дасть змогу визначити рівень зрілості громади та відповідно підготувати дорожню карту цифрових змін;
2. забезпечити доступ до технологічної інфраструктури;
3. розвивати цифрову культуру, навички і потенціал (організація безперервної цифрової освіти, об'єднання зусиль у цифрових проектах);
4. забезпечити ефективне управління даними (обмін даними для створення колективного впливу, «кооперативів даних»);

⁷ Є. Бородін, Н. Піскоха, Г. Демошенко, *Проблеми і переваги цифровізації місцевого самоврядування*, «Аспекти публічного управління» 2021, т. 9, № 4, с. 100.

⁸ О. В. Карпенко, Ж. З. Денисюк, В. В. Наместнік та ін., *Цифрове врядування*, ред. О. В. Карпенко, Київ 2020, с. 42.

⁹ *Потенціал цифрової трансформації у громадах України*, «Вокс Україна», <https://voxukraine.org/potentsial-tsyfrovoyi-transformatsiyi-u-gromadah-ukrayiny/> (дата звернення: 20.01.2023).

5. налагоджувати органами місцевої влади співпрацю із громадськістю (не обмежуватися лише адмініструванням, розробляти відкритий та спільний підхід до прийняття інноваційних управлінських рішень);

6. надавати адміністративні послуги, керуючись принципами клієнтоорієнтованості, та популяризувати цифрові інструменти.

Особливості цифровізації місцевого самоврядування варто аналізувати в розрізі розвитку цифрової інфраструктури та доступу громадян до електронних адміністративних послуг; розвитку електронної демократії та участі громадян в управлінських процесах на місцевому рівні; розвитку електронного урядування та цифровізації роботи місцевих органів влади; проведення заходів підвищення рівня цифрової освіти та оволодіння цифровими навичками посадових осіб органів влади та жителів громади.

Україна характеризується високим рівнем доступу до Інтернету, що створює передумови розвитку електронних державних послуг. У 2021 році в Україні частка осіб, яка має доступ до Інтернет зростає на 4 п.п. порівняно із 2019 роком і склала 92%¹⁰. У 2022 році 63% українців користувалися послугами онлайн, у тому числі завдяки застосунку «Дія», 82,5% українці ввіком 18–29 років користувалися принаймні однією державною електронною послугою, тоді як віком понад 70 років — 28%¹¹. Населення все більше користується державними електронними послугами, переваги яких беззаперечні в умовах війни та обмеженої взаємодії офлайн з органами державної влади. Однак повномасштабна війна, руйнування енергетичної інфраструктури, відключення світла обмежують доступ до Всесвітньої мережі та універсального інформаційного вікна. Перед органами державної влади та місцевого самоврядування постають нові виклики забезпечення мобільним та Інтернет-зв'язком при блекауті, оснащення укриттів безперебійним Інтернетом. При недовготривалих відключеннях електроживлення одним із найнадійніших рішень окресленої проблеми стає супутниковий зв'язок, однак забезпечення ним жителів громад вимагає значних фінансових ресурсів. Тому підтримка та допомога міжнародних і європейських партнерів, міст-побратимів країн Європи та Північної Америки є безцінною у забезпеченні доступу громадян до Інтернету та цифрових сервісів органів влади.

Результати досліджень Міністерства цифрової трансформації засвідчують, що основними гальмівними проблемами на шляху цифрового розвитку є відсутність фахівців на місцях, які бажають і можуть впроваджувати

¹⁰ *Цифрова грамотність населення України: звіт за результатами загальнонаціонального опитування. 2021*, «Діія», https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2625-doslidzenna_2021_ukr.pdf (дата звернення: 10.02.2023).

¹¹ Кабінет міністрів України, *Кожен другий українець, який отримував е-послуги, використовував Дію, — результати соціопитування*, <https://www.kmu.gov.ua/news/kozhendruhuyi-ukrainets-iakui-otrymuvav-e-posluhy-vykorystovuvav-diiu-rezultaty-sotsopytuvannia> (дата звернення: 22.02.2023).

цифрові зміни; бюрократичні перепони у комунікаціях між державними та органами місцевого самоврядування; недостатня популяризація успішного досвіду цифрових перетворень у громадах¹².

У 2021 році частина осіб із рівнем базових цифрових навичок і вище складала 52,2%, натомість осіб, які не мають жодних цифрових навичок — 11,2%¹³. За рівнем цифрових компетенцій громадян, Україна відстає від країн ЄС: у Польщі цей показник складає 65%, в Угорщині — 69%, у Німеччині — 78%¹⁴. Варто відзначити, що рівень цифрової грамотності корелює із віковими особливостями людини, чим старша особа, тим менше вона володіє цифровими навичками. Перед органами державної влади та місцевого самоврядування постає завдання підвищення рівня цифрової інклюзії громадян, розробки навчальних програм, створення цифрових центрів, що дадуть змогу навчати людей користуватися сучасними онлайн-сервісами та перевагами цифрових інструментів.

Цифрова компетентність виступає однією із ключових компетентностей, якою повинен володіти кожен громадянин, тим паче посадові особи в органах влади. Цифрова грамотність підвищує цифрову безпеку в інформаційному просторі з наявними постійними кіберзагрозами. Постає необхідність підвищення кваліфікації фахівців органів місцевої влади, організації дистанційних курсів, тренінгів, воркшопів з метою оволодіння цифровими знаннями та вміннями працювати в команді. Місцева влада повинна стати активним лідером цифрових змін із креативним мисленням та інноваційними підходами до розв'язання проблем розвитку громад.

Оцифрування адміністративних послуг змінює алгоритм їх надання, вимагає координації дій між органами державної та місцевої влади, розробки методичних рекомендацій та інструкцій, впровадження цифрових інструментів в управлінську практику.

Важливу роль у цифровізації громад відіграє застосунок «Дія», це і: єдиний державний веб-портал електронних послуг, і національна онлайн-платформа «Дія. Цифрова освіта», і проекти «Дія. Сіті», «Дія. Бізнес», «Дія. Цифрова громада». Застосунок «Дія» відкрив доступ громадянам до цифрових документів через смартфон. На порталі доступними є понад 100 електронних послуг для громадян та бізнесу. В умовах війни найбільш затребувані є такі електронні послуги: «Оселя, пошкоджене майно, кредит на житло для внутрішньо переміщених осіб, автоматична реєстрація ФОП, отримання (або скасування)

¹² Міністерство цифрової трансформації України, *Результати моделювання екосистеми. Як швидко та ефективно трансформувати великі міста в смарт міста?*, <https://drive.google.com/drive/folders/1qvxjYvW841YaGhP0fjF9KpBhSmE5FX> (доступ: 25.01.2023).

¹³ *Цифрова грамотність населення України...*

¹⁴ Указ Президента України «Стратегія національної безпеки України» № 392/2020 від 14.09.2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 22.02.2023).

статусу безробітного, грант на власну справу, дорослий COVID-сертифікат про вакцинацію та ін.¹⁵ Популярними також є послуги електронного звернення, документообігу, електронної черги, онлайн-реєстрації дітей до державних навчальних закладів, онлайн-трансляції засідань рад. Цифрова взаємодія органів влади та громадян здійснюється через електронні скриньки, веб-сайти органів влади, сторінки у соціальних мережах. Однією із останніх новацій є підключення інструменту опитування в застосунку «Дія» для вивчення думки громадян з приводу певних питань та їхнього залучення до управлінських процесів.

Стратегічним рішенням і практичним інструментом для систематизації досвіду, успішних практик і проєктів цифровізації територіальних громад, інформування про державні програми та субвенції, нормативно-правові документи, впровадження цифрових інструментів є розробка платформи «Дія. Цифрова громада» за підтримки Програми EGAP, що виконується Фондом Східна Європа та фінансується Швейцарією¹⁶. На платформі можна знайти інструкції щодо запуску таких цифрових інструментів як електронні петиції, консультації з громадськістю, бюджету участі, платформа «Свої», відкрите місто та ін.

Одним із успішних кейсів цифрової трансформації на рівні регіону є проєкт «Digital Cherkasy», менеджери якого були залучені до розробки стратегії цифрової трансформації Черкаської області, концепції цифрової грамотності, низки пілотних проєктів цифрового розвитку (телемедицина, віртуальні туристичні тури та ін.) та цифрової інклюзії. «Digital Cherkasy» об'єднує місто Черкаси та область у розробці та впровадженні проєктів цифрової трансформації в освіті, медицині, економіці, інфраструктурі, відкритих даних та ін.¹⁷ Відповідно до проєкту цифровий розвиток Черкащини передбачає уніфікацію сайтів і створення мобільних застосунків, автоматизацію роботи місцевої влади, використання відео систем і штучного інтелекту, розвиток IT-інфраструктури та електронних послуг. У 2021 році обласною радою Черкащини схвалено Регіональну програму інформатизації на 2022–2024 роки «Цифрова Черкащина»¹⁸. Основні пріоритети програми кореспондують із

¹⁵ Державні послуги онлайн, «Diiia», <https://diiia.gov.ua/> (дата звернення: 30.01.2023).

¹⁶ Міністерство цифрової трансформації України, *Мінцифра презентувала платформу Дія. Цифрова громада для цифрових лідерів у регіонах*, <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifraprezentuvava-platformu-diyatsifrova-gromada-dlya-tsifrovikh-lideriv-u-regionakh> (дата звернення: 15.01.2023).

¹⁷ Міністерство цифрової трансформації України, *Стартував проєкт із цифровізації Черкащини — Digital Cherkasy*, <https://thedigital.gov.ua/news/startuvav-proekt-iz-tsifrovizatsii-cherkashchini-digital-cherkasy> (дата звернення: 15.01.2023).

¹⁸ Кабінет міністрів України, *Затверджено проєкт «Цифрова Черкащина» на 2022–2024 роки*, <https://www.kmu.gov.ua/news/zatverdzheno-proekt-cifrova-cherkashchina-na-20222024-roki> (дата звернення: 15.01.2023).

цілями, визначеними у стратегічних нормативно-правових документах держави у сфері цифрового розвитку і передбачають розвиток цифрової інфраструктури, освіти, електронного урядування та демократії, електронної документації, цифровізацію економіки.

Концепція розвитку електронного урядування в Україні сконцентрована на впровадженні цифрових технологій у сфері надання адміністративних послуг. Водночас вона сприяє розвитку електронної демократії, комунікації громадян із органами влади, участі в ухваленні рішень, що у світі вважається вищим показником розвитку та довіри суспільства. Спектр інструментів електронної демократії досить широкий: електронні петиції, опитування, запити, звернення, консультації, форуми, вибори, голосування. В Україні застосовуються лише окремі із зазначених інструментів: електронні петиції, консультації, опитування, звернення, експертиза, голосування. Не всі українці можуть скористатися перевагами таких сучасних інструментів участі в прийнятті управлінських рішень як: єдина система місцевих петицій, громадський бюджет, відкрите місто, електронні консультації, що пов'язано із недостатнім рівнем обізнаності, цифрової грамотності, технічними обмеженнями.

Можливості участі громадськості в бюджетному процесі є обмеженими. У 2021 році за індексом відкритості бюджету Україна посідала 23 місце серед 120 країн світу¹⁹. З одного боку, країна характеризується високими показниками прозорості та відкритості процедури формування бюджету, натомість суттєво відстає за показниками бюджетної участі через нерозвиненість відповідних цифрових інструментів. Відкритість бюджету передбачає публічні консультації під час його формування та електронні консультації під час виконання.

На сьогодні за допомогою платформи «Громадський бюджет» мешканці територіальних громад мають змогу ініціювати та голосувати за інші важливі проекти, що фінансуються коштами місцевого бюджету²⁰. До основних переваг зазначеного цифрового інструменту належать: залучення широкого кола громадян, можливість інтеграції платформ із сайтом громади, використання інструменту голосування відповідно до специфіки громади. Приєднання до платформи є безкоштовним, Фонд Східна Європа забезпечує платформі технічний розвиток. Від органів місцевого самоврядування вимагається надіслати лише письмовий запит та підписати Меморандум про співпрацю. Однак не всі органи місцевого самоврядування поінформовані щодо наявності, можливостей та особливостей підключення до платформи

¹⁹ Internationalbudget, *Open Budget Survey 2021*, https://internationalbudget.org/wp-content/uploads/2021_OBS_rankings.pdf (дата звернення: 22.02.2023).

²⁰ Громадський бюджет. Платформа електронної демократії, <https://budget.e-dem.ua/681010000/howworks> (дата звернення: 20.02.2023).

«Громадський бюджет», недостатньо зацікавлені у його промоції серед населення, що виступає однією із причин недостатньо ефективного використання.

У 2021 році Міністерство цифрової трансформації запустило платформу «Свої» для покращення комунікації місцевої влади та громадян²¹. Вона містить важливу інформацію про адміністративні послуги, місцеві заклади та служби, графік роботи центру надання адміністративних послуг. З її допомогою можна надіслати електронне звернення, підписати петицію, отримати консультацію щодо державних послуг.

Для підвищення автоматизації процесів управління місцевими фінансами, здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, покращення обміну інформацією з Міністерством фінансів розроблено та впроваджено в експлуатацію комп'ютерну програму «Інформаційно-аналітична система управління плануванням і виконанням місцевих бюджетів «LOGICA»²². Це дослідний проект, за допомогою якого планується впровадити електронний документообіг між учасниками бюджетного процесу на місцевому рівні, підвищити якість та оперативність аналізу отриманої інформації персоналом, посилити фінансово-бюджету дисципліну шляхом структуризації та покращення контролю бюджетних процедур, контролю за ефективним використанням бюджетних коштів. «LOGICA» дає змогу забезпечити публікацію інформації про бюджет у формі відкритих даних, що дозволяє підвищити прозорість та відкритість використання публічних коштів.

Вище відзначені цифрові інструменти виступають дієвим способом комунікації між місцевою владою та жителями громади, що підвищує якість сервісного обслуговування, змінює світогляд та формує активну громадянську позицію, залучає молодь до політичного життя. Але не зважаючи на відчутні переваги використання цифрових технологій не всі органи місцевої влади готові їх використовувати у своїй управлінській практиці. Цифрові сервіси потребують промоції та інформаційно-консультативного супроводу їх впровадження і використання в органах місцевої влади.

Висновки

З огляду на проведене дослідження, відзначимо, що основними проблемами цифрової трансформації місцевого самоврядування в Україні є: нерозвиненість цифрової інфраструктури; недостатні технічне оснащення та покриття фіксованим і швидкісним мобільним Інтернетом в сільській місцевості;

²¹ Кабінет міністрів України, *Мінцифри запустило платформу «СВОЇ» для взаємодії громад із населенням*, <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-zapustila-platformu-svoyi-dlya-vzaye-modiyi-gromad-iz-naselenniam> (дата звернення: 20.02.2023).

²² Кабінет міністрів України, *Міністерство фінансів впровадило в дослідну експлуатацію ІАС «LOGICA»*, <https://www.kmu.gov.ua/news/ministerstvo-finansiv-vprovadilo-v-doslidnu-ekspluatatsiyu-iac-logica> (дата звернення: 20.02.2023).

недостатній рівень цифрової обізнаності та поінформованості щодо існуючих цифрових інструментів і сервісів; відсутність автоматизованих систем діловодства; недостатній розвиток електронної демократії на місцевому рівні; бюрократичні перепони, відсутність чіткої координації між державною та місцевою владою щодо цифрової трансформації в громадах; слабка мотивація та стимули генерувати інноваційні рішення та впроваджувати цифрові зміни; недостатньо ефективний проектний менеджмент; дефіцит фінансування проектів цифрового розвитку.

В умовах війни з'являються нові виклики перед органами державної та місцевої влади у сфері цифровізації, зокрема, забезпечення доступу до Інтернету в умовах відключення електроенергії, впровадження нових цифрових рішень та розширення переліку електронних адміністративних послуг, забезпечення безпеки кіберпростору. Не зважаючи на складний період, органи влади за підтримки міжнародних та європейських партнерів продовжують працювати над подальшим впровадженням електронного урядування, забезпеченням новими послугами та удосконаленням якості обслуговування громадян, розробкою методичних рекомендацій та інструкцій в інформаційно-консультативному супроводі процесів трансформації на місцевому рівні.

Цифрова трансформація виступає одним із стратегічних завдань розвитку територіальних громад, основні пріоритети та цілі якої чітко визначені на найближчу перспективу. Для подальшої цифрової трансформації місцевого самоврядування в Україні постає необхідність, у першу чергу, налагодження тісної та чітко скоординованої взаємодії державних і місцевих органів влади, забезпечення обміну досвідом. Оцінка готовності громади до впровадження цифрових змін, розробка стратегії цифрової трансформації, концепції цифрової освіти повинні стати першочерговими завданнями органів місцевої влади у сфері цифрового розвитку. Забезпечення доступу до швидкісного Інтернету, комп'ютеризація, базові цифрові навички виступають фундаментом цифрових трансформацій у трикутнику взаємовідносин влади, бізнесу та громадян.

Впровадження органами влади автоматизованих систем діловодства, перехід на електронний документообіг, розвиток інструментів е-демократії, надання електронних адміністративних послуг через безпечне «єдине вікно» з використанням сучасних інформаційних технологій та оцінювання якості за принципом єдиної «гарячої лінії» підвищує якість системи менеджменту органу місцевої влади. Розширення переліку електронних адміністративних послуг дає змогу оптимізувати бюджетні кошти, зменшити рівень бюрократії та корупції. Досягнення задекларованих цілей та завдань цифрового розвитку регіонів вимагає політичної волі та мотивації модернізувати систему публічного управління, подолання цифрових бар'єрів, розширення цифрових

інструментів та інфраструктури, підвищення рівня цифрової грамотності та зменшення вікового цифрового розриву, подальшої промоції цифрових сервісів у громадах та екстраполяції успішного досвіду.

Бібліографія

Нормативно-правові акти

Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695, «Державна стратегія регіонального розвитку та план заходів з її реалізації», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020, «Стратегія національної безпеки України», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179, «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року», <https://www.kmu.gov.ua/npras/prozatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>.

Література

Бородін С., Піскоха Н., Демошенко Г., *Проблеми і переваги цифровізації місцевого самоврядування*, «Аспекти публічного управління» 2021, т. 9, № 4.

Карпенко О. В., Денисюк Ж. З., Наместнік В. В. та ін., *Цифрове врядування*, ред. О. В. Карпенко, Київ 2020.

Інтернет-джерела

Громадський бюджет. Платформа електронної демократії, <https://budget.e-dem.ua/6810100000/howworks>.

Державні послуги онлайн, «Diiia», <https://diiia.gov.ua/>.

Кабінет міністрів України, *Затверджено проєкт «Цифрова Черкащина» на 2022–2024 роки*, <https://www.kmu.gov.ua/news/zatverdzheno-proekt-cifrova-cherkashchina-na-20222024-roki>.

Кабінет міністрів України, *Кожен другий українець, який отримував е-послуги, використував Дію. — результати соціопитування*, <https://www.kmu.gov.ua/news/kozhen-druhiy-ukrainets-iakyi-otrymuvav-e-posluhy-vykorystovuvav-diiu-rezultaty-sotsopytuvannia>.

Кабінет міністрів України, *Міністерство фінансів впровадило в дослідну експлуатацію ІАС «LOGICA»*, <https://www.kmu.gov.ua/news/ministerstvo-finansiv-vprovadilo-v-doslidnu-ekspluataciyu-iac-logica>.

Кабінет міністрів України, *Мінцифри запустило платформу «СВОЇ» для взаємодії громад із населенням*, <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-zapustila-platformu-svoyi-dlya-vzayemodiyi-gromad-iz-naselennyam>.

Міністерство цифрової трансформації України, *Мінцифра презентувала платформу Дія. Цифрова громада для цифрових лідерів у регіонах*, <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifraprezentuvала-platformu-diyatsifrova-gromada-dlya-tsifrovikh-lideriv-u-regionakh>.

Міністерство цифрової трансформації України, *Результати моделювання екосистеми. Як швидко та ефективно трансформувати великі міста в смарт міста?*, <https://drive.google.com/drive/folders/1qvnxdYv841YaGhP0fjF9KPbhSmE5FX>.

Міністерство цифрової трансформації України, *Стартував проєкт із цифровізації Черкащини — Digital Cherkasy*, <https://thedigital.gov.ua/news/startuvav-proekt-iz-tsifrovizatsii-cherkashchini-digital-cherkasy>.

Мінцифри розраховує збільшити частку IT-сектору до 10% ВВП, «Укрінформ», <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3491187-mincifri-rozrahovue-zbilsiti-castku-itsektoru-do-10-vvp.html>.

Потенціал цифрової трансформації у громадах України, «Вокс Україна», <https://voxukraine.org/potensial-tsyfrovoiyi-transformatsiyi-u-gromadah-ukrayiny/>.

Цифрова грамотність населення України: звіт за результатами загальнонаціонального опитування. 2021, «Діа», https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2625-doslidzenna_2021_ukr.pdf.

International Budget, *Open Budget Survey 2021*, https://internationalbudget.org/wp-content/uploads/2021_OBS_rankings.pdf.

Oxford Insights and the International Development Research Centre, *Government artificial intelligence readiness index 2019*, https://www.oxfordinsights.com/ai-readiness2019?fbclid=IwAR13O6KCy_MvuhmlSWnQsaGY5KrfAUJ08VYF13NPRyQ4L5f297VB1OeirVo.

The World Bank, *Digital adoption index*, <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2016/Digital-Adoption-Index>

Anastasiia Miliukhina

ORCID: 0000-0003-2304-2660

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Artem Rybchenko

ORCID: 0000-0002-0335-3536

Міністерство закордонних справ України

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.45.5>

Державна соціальна політика: особливості і реалізація в Україні

JEL Classification: I31

Ключові слова: державна соціальна політика, соціальна сфера, управління соціальною сферою

Keywords: state social policy, social sphere, social sphere management

Анотація: У статті розглянуто питання реалізації державної соціальної політики та її особливості в Україні. Визначено поняття, мету, принципи державної соціальної політики України з метою розкриття теоретичних аспектів її функціонування. Розкрито організаційно-правові засади державної соціальної політики, для з'ясування аспектів правового регулювання її діяльності. Порівняно практичний досвід управління соціальною сферою у таких країнах як Польща та Данія з метою адаптування їх досвіду для застосування в Україні. Проаналізовано сучасний стан реалізації державної соціальної політики для оцінки ефективності діяльності, та визначено проблеми, які існують та чинники, що їх спричинили. Розкрито роль соціальної сфери як складової, яка впливає на розвиток України. На основі проаналізованих даних визначено напрями удосконалення управління соціальною сферою з метою покращення реалізації державної соціальної політики в Україні. Загалом, аналізуючи сучасний стан реалізації державної соціальної політики було виявлено ряд проблем, які зумовлюють її неефективність, тому на сучасному етапі все, ще залишається відкритим питання щодо того, як розробити ефективний та дієвий механізм функціонування державної соціальної політики.

State social policy: Features and implementation in Ukraine

Abstract: The article deals with the implementation of state social policy and its features in Ukraine. The concept, goal, and principles of the state social policy of Ukraine are defined in order to reveal the theoretical aspects of its functioning. The organizational and legal foundations of

state social policy are revealed to clarify the aspects of legal regulation of its activity. The practical experience of managing the social sphere in countries such as Poland and Denmark is examined in order to compare and adapt their experience for use in Ukraine. The current state of implementation of the state social policy is analyzed in order to assess the effectiveness of the activity. The existing problems and the factors that caused them are then identified. The role of the social sphere as a component influencing the development of Ukraine is thus revealed. Based on the analyzed data, the authors determine the directions for improving the management of the social sphere in order to improve the implementation of state social policy in Ukraine. In general, the analysis of the current state of implementation of state social policy revealed several problems that contribute to its inefficiency, which leads to the question of how to develop an efficient and effective mechanism for the functioning of state social policy remaining unanswered.

Вступ

В умовах стрімких глобальних змін і викликів від яких залежить розвиток цивілізації та суспільний прогрес, досить важливим елементом є соціальна сфера та політика держави, яка її регулює. Зважаючи, на ці зміни зараз пріоритетності для держави набуває розвиток людини та забезпечення її суспільного добробуту. В Україні наразі доволі складна ситуація, та є значна кількість негативних факторів, які свідчать про наявні проблеми у розвитку соціальної сфери. Прикладами таких факторів є військові події, складна економічна ситуація в країні, соціальна напруга, падіння життєвого рівня населення, майнове розшарування суспільства та ін. Усе це заважає соціально-економічному розвитку України тому, така негативна тенденція спонукає досліджувати та вивчати це питання, щоб знайти причини цих проблем, та визначити напрями їх удосконалення.

Метою статті є розкрити теоретичні, правові та практичні аспекти реалізації державної соціальної політики, визначити особливості, які характерні для України у сфері соціального забезпечення та обґрунтувати напрями удосконалення управління соціальною сферою, використовуючи світовий досвід.

Відповідно до мети та завдань стаття була поділена на три частини. Метою першої є визначення теоретичних засад та нормативно-правової бази державної соціальної політики України. Друга частина присвячена порівнянню практичного досвіду управління соціальною сферою у різних країнах із метою адаптування їх досвіду для застосування в Україні. Третя частина стосується питань аналізу сучасного стану реалізації державної соціальної політики в Україні, та на основі цих даних визначити напрями удосконалення управління соціальною сферою з метою покращення реалізації державної соціальної політики в Україні.

1. Теоретичні засади та нормативно-правова база державної соціальної політики

Аналізуючи історичний розвиток, слід зазначити, що він показує індивідуальні потреби людини, добробут населення, безпеку людини у соціальній та економічній сфері особистості, так і цілих спільнот формуються в певному напрямку поглядів, цінностей та уявлень, які мають реалізовуватись в суспільних відносинах та діяльності відповідних політичних інститутів. Як соціальне явище та різновид людської практики соціальна політика є одним із головних предметів дослідження та засобом реалізації процесу суспільного буття¹.

Сучасний етап розвитку України зумовлює глибоку і формувальну зміну, яка проявляється у переході від державного контролю та регулювання різних сфер суспільного розвитку до ринкової системи та ліберальних цінностей. Разом з тим, в період революційних перетворень та відсутності чітких концепцій і програм, має місце складна соціальна ситуація для більшої частини населення, у якого складається відчуття певної ностальгії з приводу відносної соціальної стабільності радянського часу.

Важливо зазначити, що поняття «соціальна держава» виникло в середині ХХ століття для визначення сучасної демократичної держави. Очевидно, що держава в будь-якому сенсі є соціальною, тому що вона побудована на соціальних засадах, тому концепція була створена, щоб підкреслити, що держава має розвинену та стабільну економіку, а отже, здатна не лише вимагати, а й проводити ефективну соціальну політику. Крім того, необхідною і вирішальною ознакою класифікації держави як соціальної структури є пріоритет прав людини².

В економічній літературі пропонується розуміти під соціальною політикою цілеспрямовану діяльність держави та інститутів громадського суспільства щодо регулювання соціальної сфери й соціальних відносин заради вдосконалення умов життя населення, перш за все соціально незахищених груп³.

¹ Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи оновлення, ред. В. Г. Никифоренко, Одеса 2015, с. 5.

² А. Ярошенко, Т. Семигіна, Н. Сухицька, *Історія та теорія соціальної політики України*, ред. А. О. Ярошенко, Київ 2018, с. 51.

³ Г. І. Чанишева, *Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення*, «Підприємництво, господарство і право» 2020, № 11, с. 81.

Соціальною політикою у вузькому розумінні вважається політика субсидій, спрямована на забезпечення соціального захисту лише окремих груп населення, а саме соціально незахищених верств населення.

Головною метою державної соціальної політики є забезпечення позитивних соціальних змін і соціального розвитку суспільства на основі соціальної справедливості, соціальної рівності та соціального захисту людей⁴.

Основними завданнями соціальної політики визначають: соціальний захист населення, індексації використання компенсацій і субсидій; допомога малозабезпеченим верствам населення; гарантування мінімального рівня оплати праці; пенсійне забезпечення; забезпечення освіти та професійної підготовки; охорона здоров'я; забезпечення житлом, матеріальна допомога сім'ям з дітьми, громадське споживання культурних цінностей тощо.

Суб'єктами державної соціальної політики в країні виступають:

- органи державної влади;
- об'єднання роботодавців;
- об'єднання працівників;
- бізнес-структури (підприємства, організації);
- громадські організації;
- громадяни.

Об'єктами соціальної політики є працездатне населення, непрацездатні (інваліди, люди похилого віку), соціально незахищені верстви населення (малозабезпечені сім'ї, інваліди, студенти, люди похилого віку та ін.). Предметом також є ринок праці та трудові відносини.

Основні напрями державної соціальної політики як на державному, так і регіональному рівні є складовою частиною ідеології державного будівництва, яка націлена на забезпечення прав і свобод людини, інтеграцію суспільства навколо національної ідеї, відтворення соціальних цінностей, соціальне партнерство, розвиток демократичних інститутів самоврядування у суспільстві, формування державної стратегії для зупинення тенденції моральної та духовної деградації суспільства. На рисунку 1 зазначено напрями державної соціальної політики в Україні.⁵

На рисунку 1 відображено основні напрями соціальної політики в Україні. Тобто, держава реалізуючи свої повноваження у сфері соціальної політики діє за такими напрямами як: політика у сфері доходів де вона встановлює соціальні стандарти життя, параметри життєвого рівня, забезпечує зростання заробітної плати населення; політика зайнятості та охорони праці, яка законодавчо встановлює засоби охорони праці, види і форми соціального страхування,

⁴ С. Бондаренко, Н. Бугас, *Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку*, «Державне управління: удосконалення та розвиток» 2021, № 2.

⁵ О. В. Смагло, *Соціальна політика: реалії та перспективи*, «Причорноморські економічні студії» 2019, № 38 (2), с. 72.

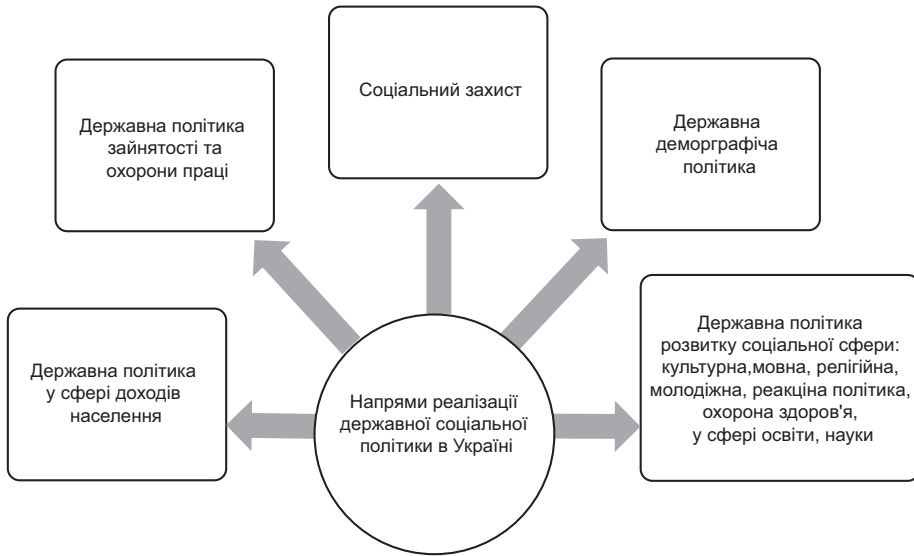

Рисунок 1. Напрями державної соціальної політики в Україні

Джерело: розроблено автором на основі джерела О. Смагло, *Соціальна політика: реалії та перспективи*, «Причорноморські економічні студії» 2019, № 38 (2), с.70–73.

забезпечує повну продуктивність зайнятості населення, та запобігає безробіттю; щодо соціального захисту, то тут держава визначає та встановлює параметри пенсійного забезпечення та інших видів соціального страхування, допомоги, обслуговування, а також соціальних пільг і гарантій; демографічну політику, держава реалізує через стимулювання репродуктивного зростання населення, державну допомогу сім'ї, та регулює міграційні процеси; політика розвитку соціальної сфери: тут держава регулює та розвиває різні сфери такі, як: культурну, мовну, релігійну, молодіжну, рекреаційну політику, охорони здоров'я, у сфері освіти, науки тощо. Тобто, вона проводить заходи з метою реалізації соціальної політики та покращення життя суспільства.

Досить необхідним для розуміння того, як функціонує та реалізується державна соціальна політика є розкриття такого аспекту державної соціальної політики як нормативно-правове забезпечення цієї сфери.

Соціальна сфера в Україні регулюється наступними нормативно-правовими актами⁶:

- Конституція України;
- міжнародні угоди і конвенції;

⁶ А. Ярошенко, Т. Семигіна, Н. Сухицька, *Історія та теорія соціальної політики України*, ред. А. О. Ярошенко, Київ 2018, с. 55.

- законодавчі акти, які регулюють політику даної сфери;
- укази Президента України;
- постанови Кабінету Міністрів України;
- накази або розпорядження галузевих міністерств;
- та інші нормативно-правові акти.

У Конституції України⁷ зазначені основні права громадян та обов'язки держави у забезпеченні рівних та належних умов життя. Згідно статт 3 Конституції України, найвищою соціальною цінністю в Україні є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Держава відповідає за свою діяльність, та гарантує забезпечення прав і свобод людини, та визнає це своїм головним обов'язком.

Досить важливий правовий аспект, який безпосередньо регламентує права громадян у соціальній сфері зазначено у статті 46 Конституції України. Ця стаття визначає, що громадяни мають право на соціальний захист, включаючи право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття незалежного від обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом⁸.

Щодо міжнародних угод та конвенцій, які впливають на прийняття та впровадження рішень у соціальній сфері відносять такі⁹:

1. Декларація ООН з прав людини.
2. Римська конвенція (1950 р.)

Законодавчі акти, які регулюють соціальну сферу в Україні:

- Закон України «Про зайнятість населення» (1991 р.);
- Закон України «Про пенсійне забезпечення» (1991 р.);
- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;

⁷ Конституція України від 28 червня 1996 року. Офіц. вид. Відомості Верховної Ради України 1996, № 30, ст. 141, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 6.11.2022).

⁸ Конституція України від 28 червня 1996 року. Офіц. вид. Відомості Верховної Ради України 1996, № 30, ст. 141, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 6.11.2022).

⁹ А. Ярошенко, Т. Семігіна, Н. Сушицька, *Історія та теорія соціальної політики України*, ред. А. О. Ярошенко, Київ 2018, с. 56.

- Закон України «Про основи соціального захисту інвалідів в Україні»;
- Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (1992 р.);
- Закон України «Про основні принципи соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» (1993 р.);
- Закон України «Про соціальні послуги»;
- Комплексна програма забезпечення реалізації стратегії подолання бідності, затверджена урядом країни (2001 р.), визначає комплекс заходів, спрямованих на виконання основних напрямів подолання бідності.

Усі зазначені нормативно-правові акти формують та визначають напрями реалізацій державної соціальної політики. Тобто, у цих актах зазначені різні положення, які забезпечують соціальний захист прав громадян та унормовують соціальні гарантії, які має забезпечити держава відповідно до своїх обов'язків.

Отже, як підсумок, доцільно зазначити, що у цьому розділі було проаналізовано, та визначено поняття соціальної політики, перелічені основні напрями, та принципи відповідно до яких має реалізовуватись соціальна політика держави.

Також, розглянуто організаційно-правові засади державної соціальної політики, а саме зазначено низку нормативно-правових актів, які регламентують державну політику у сфері соціального захисту, сфері зайнятості, пенсійного забезпечення населення, гендерної рівності громадян та забезпечення соціального захисту вразливих верств населення.

3. Світовий досвід реалізації соціальної політики

Щоб глибше дослідити, та визначити роль державної соціальної політики, доцільно розглянути і світову практику реалізації соціальної політики у різних країнах. Це допоможе порівняти практичний досвід управління соціальною сферою та розглянути можливості адаптування їх досвіду для застосування в Україні. Для дослідження світової практики були обрані такі країни як Польща та Данія.

3.1. Соціальна політика Республіки Польща

Соціальну політику у Польщі реалізує Міністерство сім'ї та соціальної політики. Місією Міністерства є створення засад для покращення якості життя у сфері сім'ї, праці та соціального захисту — міцна родина, стабільна робота, активний вік та гідний вихід на пенсію¹⁰.

¹⁰ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl/web/rodzina/informacje-o-urzedzie> (дата звернення: 5.11.2022).

До складу Міністерства входять організаційні підрозділи, що займаються питаннями управління у сфері «соціального захисту», «сім'ї», «праці». Зазначені підрозділи опікуються різними питаннями у сферах соціальної допомоги. Кожен з цих відділів має свої повноваження, функції та питання, які вони регулюють у своїй діяльності. Наприклад, відділ соціального захисту реалізує свої повноваження у питаннях соціального страхування та забезпечення населення, також, пенсійного забезпечення, впровадження соціальних програм для незахищених верств населення. Відділ з питань сім'ї створює програми для покращення демографічної ситуації в країні, значна кількість повноважень відведена саме захисту та підтримки дітей і сімей, які цього потребують, тобто цей відділ реалізує захист прав сім'ї та дитини. Щодо, відділу з питань праці, основна їх діяльність полягає в тому, щоб проводити політику працевлаштування, протидіяти безробіттю населення, захисту трудових відносин, умов праці, та ін.

Щодо, практичного досвіду, то слід зазначити, що Міністерством сім'ї та соціальної політики Польщі реалізуються такі, загальнодержавні соціальні програми: Урядова програма «Родина 500+»¹¹, Багаторічна програма «Старший+» на 2021–2025 роки¹², Довгострокова програма для людей похилого віку «Актив+» на 2021–2025 роки¹³. У таблиці 1 зазначено сутність та основні результати реалізації цих держаних соціальних програм.

У таблиці 1 зазначено 3 основних соціальних програми, які реалізує уряд Польщі з метою покращення соціального добробуту різних груп населення. Дві з цих програм, а саме Багаторічна програма «Старший+» та Довгострокова програма для людей похилого віку «Актив+» створені з метою підтримки людей похилого віку, покращення умов та рівня задоволеності від життя. Щодо, урядової програми «Родина 500+», то вона націлена на покращення умов для створення сімей та виховання дітей. Як результат цієї програми— покращення демографічної ситуації в країні. Аналізуючи, дані стосовно реалізації цих програм, то вони є досить ефективними та результативними, адже кількість осіб, та обсяг соціальної допомоги у цих програмах зростає.

¹¹ Rządowy Program „Rodzina 500+”, <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/f2f17fb1-dcef-4ac0-8265-828bef5738ff> (дата звернення: 5.11.2022).

¹² Program wieloletni „Senior+” na lata 2021–2025, <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/c7d60de6-85c0-4ae8-ac6d-ec17c67f1c35> (дата звернення: 5.11.2022).

¹³ Program wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021–2025, <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/06b8635c-2683-41e4-bd4c-9cbeef049fef> (дата звернення: 5.11.2022).

Таблиця 1. Загальнодержавні соціальні програми в Польщі, їх сутність та основні результати

Програма	Сутність та основні результати діяльності програми
Урядова програма «Родина 500+»	<p>Суть програми «Родина 500+» полягає в реальній підтримці батьків, які виховують дітей, грошовою допомогою розмірі 6 тис. злотих щорічно на кожну дитину до 18 років. Призначення допомоги по догляду за дитиною в рамках програми «Родина 500+» — часткове покриття витрат, пов'язаних з вихованням дитини, в т.ч. з доглядом за ним і задоволенням їх життєвих потреб.</p> <p>Ця програма виявилася найбільшою соціальною програмою після політичної трансформації в Польщі, яка змінила життя багатьох сімей. Програма передбачала кращі умови для створення сімей та виховання дітей, а отже, вона вважається одним із найкращих способів підтримки сімей у майже всіх соціальних групах. Сім'ї стали помітно багатшими, з'явилися кращі перспективи для їх розвитку, на утримання і виховання дітей. Що, як результат, покращує демографічну ситуацію в країні. У період з 2021 до 2022 року Польща надала підтримку сім'ям у розмірі — 70,7 млрд злотих, та 7,6 млн осіб по всій країні.</p>
Багаторічна програма «Старший+» на 2021–2025 роки	<p>Операційною метою Програми є підтримка людей похилого віку — професійно неактивних людей віком від 60 років, шляхом надання їм можливості скористатися пропозицією для соціальної активності, а також послугами у сфері фізичної активності чи кінезотерапії, освіти, культури, відпочинку. В рамках Програми для людей похилого віку створюється інфраструктура, яка дозволяє їм активно проводити вільний час, а також активізувати та залучати людей похилого віку до самодопомоги та користі для місцевого середовища.</p> <p>Кількість пенсіонерів, охоплених підтримкою у 2022 році — 14,7 тис. осіб, розмір гранту, призначеного для створення будинків денного перебування «Сеньор+» та клубів «Сеньор+» складає 20,4 млн злотих, а кількість створених будинків денного перебування «Сеньор +» та клубів «Сеньор +» на даний момент складає 106 по всій країні.</p>
Довгострокова програма для людей похилого віку «Актив+» на 2021–2025 роки	<p>Основна мета багаторічної програми для людей похилого віку «Актив+» на 2021–2025 роки — активізація участі людей похилого віку в усіх сферах суспільного життя. На програму «Актив+» будуть виділяти 40 млн злотих кожного року її дії. Загалом це становитиме 200 млн злотих на заходи та ініціативи, які активізують людей похилого віку. У програмі виділені, такі пріоритетні напрямки: соціальна діяльність; соціальна участь; цифрова інклюзія.</p>

Джерело: розроблено автором на основі джерела даних сайту Міністерства сім'ї та соціальної політики про Урядову програму «Родина 500+»¹⁴, Багаторічну програму «Старший+» на 2021–2025 роки та Довгострокову програму для людей похилого віку «Актив+» на 2021–2025 роки¹⁵.

¹⁴ Rządowy Program «Rodzina 500+», <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/f2f17fb1-dcef-4ac0-8265-828bef5738ff> (дата звернення: 5.11.2022).

¹⁵ Program wieloletni «Senior+» na lata 2021–2025, <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/c7d60de6-85c0-4ae8-ac6d-ec17c67f1c35> (дата звернення: 5.11.2022); Program wieloletni na rzecz

3.2. Соціальна політика Данії

Соціальну політику Данії реалізує Міністерство соціальних справ та пенсіонерів. Реалізуючи свою політику Міністерство опікується питаннями: соціального захисту знедолених дітей та молоді, соціально ізольованих дорослих, політикою щодо осіб з інвалідністю та літніх громадян, забезпечує та захищає гарантії сімейного права, впливає та реалізує свою діяльність для забезпечення громадського добробуту суспільства, співпрацює з іншими країнами, шляхом покращення міжнародних зв'язків у соціальній сфері¹⁶.

Для аналізу практичного досвіду реалізації соціальної політики в Данії, була обрана Національна програма реформ Данії на 2022 рік¹⁷, яка розроблена її урядом. Вона зазначає основні цілі та завдання, які має реалізувати уряд Данії, зокрема, у соціальній сфері.

Згідно з цією програмою, громадяни Данії мають доступ до низки соціальних послуг, які підтримують незахищених громадян. У 2021 році уряд Данії уклав кілька угод із партіями парламенту, які мають сприяти кращому соціальному залученню. Завдяки угоді «Спочатку діти» започатковано низку ініціатив, щоб переконатися, що більше дітей та молоді отримують належну допомогу. Політична угода «Створення Фонду для змішаних міст — дешевше житло та вихід із бездомності», на цю програму було витрачено 1 мільярд датських крон, з метою забезпечення цільової групи дешевим житлом. Мета — суттєво зменшити кількість бездомних та покласти край довготривалій бездомності.

У 2021 році уряд Данії представив національні цілі в рамках Плану дій Європейської Комісії щодо Європейського стовпа соціальних прав. Враховуючи це, уряд Данії встановив три національні цілі до 2030 року:

— ціль щодо зайнятості: до 2030 року має бути зайнято 80% людей віком від 20 до 64 років (структурні показники зайнятості);

— ціль стосовно навчання: 60% дорослих у віці від 25 до 64 років мають брати участь у навчанні щороку до 2030. Однак ця ціль може бути переглянута у світлі майбутніх нових даних щодо поточних показників данії за 2022 рік;

— ціль у сфері соціальної інтеграції: кількість людей, які живуть у домогосподарствах з низькою інтенсивністю праці (lwi), має бути зменшена на 30000 осіб у 2030 році порівняно з рівнем 2019 року.

Відповідно до цієї програми у таблиці 2 зазначено поточні показники національних цілей Данії до 2030 року.

Osób Starszych «Aktywni+» na lata 2021–2025, <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/06b86-35c-2683-41e4-bd4c-9cbeef049fef> (дата звернення: 5.11.2022).

¹⁶ Responsibilities of the Ministry of social affairs and senior citizens, <https://english.sm.dk/> (дата звернення: 5.11.2022).

¹⁷ Denmark's National Reform Programme 2022, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/denmarks_national_reform_programme_2022_en.pdf (дата звернення: 5.11.2022).

Таблиця 2. Поточні показники та національні цілі до 2030 року

	Поточні показники	Національні цілі до 2030 року
Цільовий показник зайнятості (у відсотках)	78,01% (2020)	80%
Цільове значення для навчання (у відсотках)	50,4% (2016)	60%
Цільовий показник соціальної інтеграції (кількість осіб)	414,000 (2019)	384,000

Джерело: розроблено автором на основі джерела Denmark's National Reform Programme 2022¹⁸

У таблиці 2 зазначені основні цілі, які ставить перед собою уряд Данії відповідно до своєї стратегії. Так як соціально-економічна ситуація в Данії є досить сприятливою, ця Національна реформа була розроблена з метою відповідності своїх показників, до показників визначених Планом дій Європейської Комісії щодо Європейського стовпа соціальних прав. Тому, наприклад цільовий показник зайнятості до 2030 року має зрости всього на 2%, це свідчить, що у них майже 80% населення є працевлаштованими. Щодо, цільового показника у навчанні, то дані відображені в таблиці показують ситуацію за 2016 рік, проте, як зазначалось в програмі, цей показник у 2022 році може бути значно більшим. Щодо, соціальної інтеграції, то цей показник вимірює «людей у домогосподарствах з низькою інтенсивністю праці», тому до 2030 року Данія планує скоротити кількість таких осіб на 30 000.

Вище зазначене дає змогу зробити висновок, що державна соціальна політика, відіграє важливу роль в соціально-економічному становищі будь-якої країни. Проаналізувавши світову практику реалізації соціальної політики, таких країн як Польща та Данія, було визначено, що у цих країнах досить ефективно реалізується державна соціальна політика. Уряди цих країн спрямовують свою діяльність на покращення добробуту громадян, через реалізацію своїх соціальних програм.

Загалом аналізуючи матеріал дослідження можна побачити, що у цих країнах населення має доступ до низки соціальних послуг. Держави активно реалізують свої обов'язки у сферах захисту соціальних прав та гарантій громадян. Так, як і Польща і Данія є країнами-членами ЄС, то у реалізації соціальної політики уряди їхніх країн реалізують свою діяльність відповідно до чинних нормативно-правових актів Європейського Союзу та директив. Тому для органів публічної влади України, яка знаходиться в активному процесі євроінтеграції, доцільно аналізувати досвід цих країн, з метою розуміння майбутніх напрямків та дій, які потрібно буде реалізувати для покращення соціально-економічної ситуації в Україні.

¹⁸ An official website of the European Union, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/denmarks_national_reform_programme_2022_en.pdf (дата звернення: 5.11.2022)

4. Аналіз реалізації державної соціальної політики та визначення напрямків удосконалення управління соціальною сферою в Україні

Завдяки аналізу сучасного соціально-економічного стану та основних показників діяльності публічних органів влади, можна зробити висновки про те, як реалізується державна соціальна політика в Україні. Це дасть змогу визначити проблеми, знайти шляхи вирішення, та розробити певні рекомендації щодо покращення управління соціальною сферою.

Державну соціальну політику в Україні реалізує Міністерство соціальної політики України. Основним завданням Міністерства соціальної політики є формування та забезпечення реалізації державної політики у сферах: зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, соціального захисту, соціального обслуговування населення з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей; з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, попередження насильства в сім'ї та з питань протидії торгівлі людьми, до повноважень якого належать питання усиновлення та захисту прав дітей; з питань гуманітарної допомоги¹⁹.

Аналізуючи діяльність цього міністерства можна зазначати, що воно здійснює свою політику та гарантує захист прав відповідно до Державних соціальних стандартів. Міністерство соціальної політики відповідно до своїх повноважень регулює питання у сфері пенсійного забезпечення, надає житлові субсидії населенню, проводить роботу щодо створення суспільного середовища рівних можливостей для осіб з інвалідністю та інтеграції їх у суспільне життя, також забезпечує підтримку сімей, у яких народилась дитина, або багатодітним сім'ям. Надає соціальних гарантій різним категоріям осіб: чорнобильцям, дітям війни, ветеранам праці, учасникам Революції Гідності та ін.²⁰

Щод актуальних проблем, через військову агресію рф кожного дня збільшується рівень втрат, збитків та руйнувань, які несе Україна. Тому, Міністерство соціальної політики створило гуманітарний рахунок, на якому збираються благодійні внески на гуманітарну допомогу українцям, постраждалим від російської агресії. На рисунку 2 зазначено статистичні дані, щодо розподілу благодійної допомоги, зарахованої на гуманітарний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритого в Національному Банку України.

¹⁹ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України» від 17 червня 2015 р. № 423, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.11.2022).

²⁰ Види діяльності Міністерства соціальної політики України, Міністерство соціальної політики, <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 13.11.2022).

Рисунок 2. Статистика розподілу благодійної допомоги, зарахованої на гуманітарний рахунок Міністерства соціальної політики України.

Джерело: розроблено автором на основі джерела Статистичні дані розподілу благодійної допомоги, зарахованої на гуманітарний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритого в НБУ, <https://www.msp.gov.ua/content/dashboard.html> (дата звернення: 13.11.2022).

На рисунку 2 відображено категорії витрат у відсотковому відношенні, які були витрачені з благодійного рахунку Міністерства соціальної політики, на гуманітарну допомогу українцям, постраждалим від російської агресії. Міністерство витрачає багато коштів з цього рахунку, з метою реалізації своєї політики соціального захисту населення. Загальна сума витраченої допомоги складає 432,7 млрд грн, та завдяки цьому 1,2 млн осіб отримали допомогу, на яку потребували. Найбільшими категоріями витрат на допомогу було витрачено на задоволення продовольчих потреб, розмір цієї допомоги складає 139,6 млрд грн, це 32% від загальних витрат. Також, велика частина коштів витрачалася на забезпечення житлом ВПО, з числа багатодітних сімей, чие житло було зруйноване або пошкоджене внаслідок бойових дій, розмір цієї допомоги складає 100 млрд грн, що дорівнює 23% від загальної суми. Міністерство допомагало громадянам шляхом забезпечення медичними засобами, товарами першої необхідності (одягом, взуттям, гігієнічними засобами), також сприяло вивезенню, евакуації цивільного населення з регіонів де був високий рівень небезпеки, та здійснювала інші види допомоги.

Також, щоб дослідити сучасний стан, того як реалізується державна соціальна політика в Україні, доцільно проаналізувати основні показники соціально-економічного становища України, з метою визначення рівня ефективності реалізації цієї політики. Адже економічний стан країн напряму

впливає на добробут громадян, їх дохід, та на реалізацію соціальної політики, зокрема. У таблиці 3 зазначено основні соціально-економічні показники в період з 2017 по 2021 роки.

Таблиця 3. Основні соціально-економічні показники України за 2017–2021 роки

Показник	Роки				
	2017	2018	2019	2020	2021
Валовий внутрішній продукт у розрахунку на одну особу, грн	70224,3	84192,0	94589,8	100432,5	131907,2
Реальний наявний дохід (у % до попереднього року)	110,9%	110,9%	109,0%	104,5%	104,3%
Рівень зайнятості населення (у % до населення віком 15–70 років)	56,1%	57,1%	51,7%	49,9%	49,3%
Рівень безробіття (у % до населення віком 15–70 років)	9,9%	9,1%	8,6%	9,9%	10,3%
Середньомісячна заробітна плата номінальна (у % до попереднього року)	137,1%	124,8%	118,4%	110,4%	120,9%
Середньомісячна заробітна плата реальна (у % до попереднього року)	119,1%	112,5%	109,8%	107,4%	110,5%
Рівень інфляції	113,7%	109,8%	104,1%	105,0%	110,0%

Джерело: розроблено автором на основі статистичних даних про Валовий внутрішній продукт в Україні на душу населення, реального наявного доходу населення, розрахунку зайнятого населення за статтю, типом місцевості та віковими групами, рівня безробіття, темпів зростання/зниження номінальної та реальної заробітної плати та індексу інфляції в Україні²¹.

У таблиці 3 зазначені основні соціально-економічні показники, які дають змогу визначити рівень економічного добробуту населення, та побачити динаміку показників. Отже, аналізуючи ці показники, можна зробити висновок — економічна ситуація є доволі не позитивною. В Україні вже багато років спостерігається зниження реальних обсягів ВВП, та загалом у розрахунку ВВП на одну особу в Україні є доволі низькою у порівнянні з іншими

²¹ Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні на душу населення, <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/> (дата звернення: 15.11.2022); Реальний наявний дохід населення, https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/arh_dvn_kv_u.htm (дата звернення: 15.11.2022); Зайнятість населення за статтю, типом місцевості та віковими групами, https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/gr/eans/eans_u/arch_znsmv_u.htm (дата звернення: 15.11.2022); Рівень безробіття в Україні <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (дата звернення: 15.11.2022); Головне управління статистики у Харківській області. Управління інформаційних технологій, *Темпи зростання/зниження номінальної та реальної заробітної плати*, <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/dynamika-tempu-zrostannia-znyzhennia-nominalnoi-zarobitnoi-platy-ta-indeksu-realnoi-zarobitnoi-platy> (дата звернення: 15.11.2022); Індекс інфляції в Україні, <https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 15.11.2022).

більш розвиненими країнами, що свідчить про низький добробут громадян. Показник реального наявного доходу показує що дохід зростає, проте дуже повільно, а з 2018 року взагалі спостерігається тенденція зниження темпів приросту доходу, тобто якщо у 2018 цей показник склав 110,9 % приросту, то у 2021 — 104,3%. Проте навіть тоді, коли рівень доходу зростає, населення не відчуває цього через надто високий рівень інфляції, у порівнянні з країнами ЄС у яких рівень інфляції не перевищує 10%, ситуація в Україні є дуже складною у 2021 році вона склала 110,9%, що свідчить про нестабільність економіки країни. Щодо, ситуації на ринку праці, яка є безпосередньо до сфери соціальної політики, то тут ситуація, також є невтішною. З кожним роком рівень безробіття зростає, тобто якщо у 2018 році цей показник склав 8,6%, то через кризу COVID-19 цей показник у 2020 та 2021 році виріс, у 9,9% та 10,3% відповідно. Це свідчить, що кількість зайнятого населення з кожним роком знижується, що демонструє наявні проблеми, які пов'язані з неефективною політикою держави у сфері зайнятості населення Відповідно держава розробляє таку політику, яка не зможе протистояти викликам, які існують. Стосовно показників середньомісячної реальної та номінальної заробітної плати для проаналізованих років, характерний приріст цих показників, проте, навіть за таких умов, зростання добробуту населення не відчуває а через інфляцію та втрату роботи навіть погіршується. Тому, як висновок, соціальна політика не може існувати та реалізовуватись, окремо від економіки і потрібно розробляти політику, яка б діяла комплексно.

Також, на реалізацію державної соціальної політики впливають риси, які їй притаманні, та які можуть бути причиною того, що ефективність реалізації самої політики є низькою. Отже, українська державна соціальна політика характеризується наступними рисами²²:

- низька ефективність;
- надмірна бюрократизація;
- розгалуженість системи пільг і допомог;
- відсутність дієвих механізмів контролю та відповідальності;
- значне податкове навантаження;
- орієнтація на бюджетне фінансування;
- відсутність системності.

Тобто такі риси, як надмірна бюрократизація, відсутність системності, не дієвий механізм контролю та відповідальності, високе податкове навантаження, яке тисне на населення, усе це негативно впливає на результати та ефективність діяльності держави у сфері соціального захисту населення.

Щодо розгалуженої системи пільг і допомог, то на них ідуть великі кошти, які фінансуються з бюджету. Загалом є результати, які показують, що со-

²² Л. Чорна, С. Кудласенко, *Соціальна політика України: особливості та напрями розвитку*, «Агросвіт» 2018, № 18, с. 17.

ціальна політика реалізується в державі та здійснюється допомога для осіб, які цього потребують. Протерівень життя населення не змінюється, а в деяких випадках, через економічну нестабільність навіть погіршується. Тому, через усі ці проблеми ефективність реалізації соціальної політики є низькою та потребує розробки нової моделі держаної соціальної політики в Україні.

Ця нова модель повинна, діяти за такими напрямками, які б вирішували проблеми, які найбільше турбують населення. Тому, потрібно розробляти політику, яка б: скорочувала рівень бідності, сприяла зростанню зайнятості населення, збільшувала рівень доходів у порівнянні з інфляцією, покращувала демографічну ситуацію, а саме проводила заходи, які б запобігали міграції кваліфікованих кадрів, забезпечувала кращі умови соціального захисту вразливих верств населення, також, щоб ця політика позитивно впливала на зміцнення конкурентоспроможності економіки країни, поводити заходи, для реалізації ефективної антикорупційної політики, здійснюватисистематизацію та аналіз кількості пільг, та у разі необхідності скоротити їх, покращити рівень якості надання соціальних послуг населенню, з метою підвищення ефективності соціальної політики.

Висновки

У статті були розкриті теоретичні, правові та практичні аспекти реалізації державної соціальної політики, визначено особливості, які характерні для України у сфері соціального забезпечення, та обґрунтуванні напрями удосконалення управління соціальною сферою, використовуючи світовий досвід.

Аналізуючи сучасний стан реалізації соціальної політики в Україні було виявлено ряд проблем, які зумовлюють її неефективність. Було досліджено чинники та проаналізовано різні показники діяльності Міністерства соціальної політики, обсяг ВВП у розрахунку на душу населення, рівень безробіття та зайнятості населення, рівня інфляції, та доходів населення протягом 5 років, усі ці дані дають змогу побачити соціально-економічний рівень життя та добробуту населення, який в Україні, наразі, є доволі низьким у порівнянні з країнами ЄС. До основних чинників, які погіршують стан реалізації соціальної політики відносять, такі: економічна нестабільність в країні, надмірна бюрократизація процесів, розгалужена система пільг та допомог, високий рівень корупції, відсутність дієвих механізмів контролю та відповідальності органів публічної влади.

Проаналізувавши усі чинники, які впливають на соціальну сферу було запропоновано такі шляхи удосконалення управління соціальною сферою:

По-перше, потрібно розробити нову модель соціальної політики України, адже існуюча є неефективною. Міністерству соціальної політики слід розробити стратегічну програму, реалізація якої допоможе покращити якість соціального забезпечення, працювати наджитловими програмами для насе-

лення, також, відповідно цієї стратегії створювати сприятливі умови праці для працездатних громадян, шляхом забезпечення робочими місцями та гідної заробітної плати. Для цього можна використати проаналізований досвід країн-членів Європейського союзу для адаптації в Україні, наприклад, уряди таких країн як Данія та Польща реалізують відмінну політику соціального захисту та гарантій соціальної безпеки населення. Проте, потрібно враховувати економічну та політичну ситуацію, тенденції, менталітет та інші чинники, які впливають на реалізацію реформ та програм.

По-друге, потрібно розробити механізм, який комплексно вирішував проблеми соціально-економічного спрямування. Для цього слід вносити зміни до законодавства, реформувати діяльність органів управління з метою покращення соціально-економічного становища в країні, що позитивно впливатиме на життя населення.

По-третє, з метою покращення якості надання соціальних та адміністративних послуг, доцільно цифровізувати процес їх надання, наприклад створити застосунок для Міністерства соціальної політики України, або використовувати єдиний портал державних послуг «Дія», що зменшить кількість часу на надання послуг та оптимізує цей процес для органів публічної влади.

Також слід розробляти дієвий механізм ефективної антикорупційної політики, адже корупція є тим негативним фактором, який заважає нормальному розвитку економіки, та заважає реалізовувати програми, які необхідні для розвитку країни. Дієвий механізм контролю та відповідальності органів публічної влади може позитивно вплинути, як на соціальну сферу, так і на рівень корупції в країні.

Підсумовуючи, слід сказати, що всі ці заходи розроблені з метою підвищення ефективності реалізації соціальної політики. Впровадження зарубіжної практики, дотримання рекомендацій та запровадження ефективної боротьби з негативними чинниками допоможе змінити та покращити соціально-економічний стан, що позитивно вплине і на соціальну сферу в Україні.

Бібліографія

Нормативно-правові акти

Конституція України від 28 червня 1996 року. Офіц. вид. Відомості Верховної Ради України 1996, № 30, Ст. 141, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України» від 17 червня 2015 р., № 423, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text>.

Література

Бондаренко С. М., Бугас Н. В, *Соціальна політика держави як основа забезпечення соціально-го розвитку*, «Державне управління: удосконалення та розвиток» 2021, № 2.

- Смагло О. В., *Соціальна політика: реалії та перспективи*, «Причорноморські економічні студії» 2019, № 38 (2).
- Соціальна політика в Україні: реалії та перспективи оновлення*, ред. В. Г. Никифоренко, Одеса 2015.
- Чанишева Г. І., *Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення*, «Підприємництво, господарство і право» 2020, № 11.
- Чорна Л. О., Кудлаєнко С. В., *Соціальна політика України: особливості та напрями розвитку*, «Агросвіт» 2018, № 18.
- Ярошенко А. О., Семигіна Т. В., Сухицька Н. В., *Історія та теорія соціальної політики України*, ред. А. О. Ярошенко, Київ 2018.

Інтернет-джерела

- Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні на душу населення, <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>.
- Види діяльності Міністерства соціальної політики України. Дані з офіційного сайту Міністерства соціальної політики, <https://www.msp.gov.ua/>.
- Зайнятість населення за статтю, типом місцевості та віковими групами. https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_znsmv_u.htm.
- Індекс інфляції в Україні, <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.
- Реальний наявний дохід населення, https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/arh_dvn_kv_u.htm.
- Рівень безробіття в Україні, <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>.
- Статистичні дані розподілу благодійної допомоги, зарахованої на гуманітарний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритого в НБУ, <https://www.msp.gov.ua/content/dashboard.html>.
- Головне управління статистики у Харківській області. Управління інформаційних технологій. *Темпи зростання/зниження номінальної та реальної заробітної плати*, <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/dynamika-tempu-zrostannia-znyzhennia-nominalnoi-zarobitnoi-platy-ta-indeksu-realnoi-zarobitnoi-platy>.
- Міністерства соціальної політики, *Територіальні центри соціального обслуговування*, <https://www.msp.gov.ua/content/centri-zahistu.html>.
- Denmark's National Reform Programme 2022, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/denmarks_national_reform_programme_2022_en.pdf.
- O ministerstwie, <https://www.gov.pl/web/rodzina/informacje-o-urzedzie>.
- Program wieloletni «Senior+» na lata 2021–2025, <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/c7d60de6-85c0-4ae8-ac6d-ec17c67f1c35>.
- Program wieloletni na rzecz Osób Starszych «Aktywni+» na lata 2021–2025, <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/06b8635c-2683-41e4-bd4c-9cbeef049fef>.
- Responsibilities of the Ministry of Social Affairs and Senior Citizens, <https://english.sm.dk/>.
- Rządowy Program «Rodzina 500+», <https://mrips-programy.hostlab.pl/mapa/f2f17fb1-dcef-4ac0-8265-828bef5738ff>.

Kostiantyn Sarnatskyy

ORCID: 0009-0001-8783-1530

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.45.6>

Державна політика щодо трансформації сфери охорони здоров'я при наданні спеціалізованої медичної допомоги: аналіз діяльності державних закладів охорони здоров'я на прикладі Державної установи «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України»

JEL Classification: I18

Ключові слова: державна політика у сфері охорони здоров'я, заклади охорони здоров'я, державні заклади охорони здоров'я, діяльність закладів охорони здоров'я

Keywords: public healthcare policy, healthcare institutions, public healthcare institutions, activities of healthcare institutions

Анотація: Метою дослідження є проведення аналізу діяльності державних закладів охорони здоров'я на прикладі Державної установи (ДУ) «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України» та визначення шляхів удосконалення діяльності таких закладів в сучасних умовах трансформації сфери охорони здоров'я. Завдання дослідження: проаналізувати нормативно-правове забезпечення процесу трансформації сфери охорони здоров'я в контексті діяльності державних закладів охорони здоров'я; здійснити аналіз діяльності державних закладів охорони здоров'я на прикладі ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України»; визначити шляхи удосконалення діяльності ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України».

Доведено, що у сучасний період функціонування сфери охорони здоров'я виникає необхідність у проведенні аналізу нормативно-правового забезпечення державної політики щодо трансформації системи охорони здоров'я при наданні спеціалізованої медичної допомоги, що впливає на діяльність державних закладів охорони здоров'я, зокрема Інституту.

Здійснено аналіз основних показників діяльності, що характеризують економічний потенціал суб'єкта господарювання, зокрема Інституту, також проаналізовано показники розвитку кадрового потенціалу закладу охорони здоров'я за такими показниками як кількісні

і якісні показники діяльності медичного персоналу та ін. Проведено кількісний аналіз діяльності консультативної поліклініки і стаціонару Інституту у 2022 році.

Встановлено, що в сучасних умовах трансформації сфери охорони здоров'я важливим напрямом удосконалення діяльності державних закладів охорони здоров'я, які надають спеціалізовану медичну допомогу, зокрема Інституту, є необхідність укладення договору з НСЗУ про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій, а також впровадження стратегічного планування з метою оптимізації структури ліжкового фонду Інституту відповідно до сучасних потреб медичного ринку, розширення переліку медичних послуг, застосування енергозберігаючих та сучасних інформаційних технологій тощо шляхом розроблення та реалізації Стратегічного плану розвитку Інституту на короткострокову і довгострокову перспективу.

Public policy of the transformation in the healthcare sector in the provision of specialized medical care: Analysis of the activities of state healthcare institutions using the example of the A. I. Kolomichenko Scientific-Research Institute of Otorhinolaryngology

Abstract: In this paper I analyze the activities of state healthcare institutions using the example of the A. I. Kolomichenko Scientific-Research Institute of Otorhinolaryngology and determine ways to improve the activities of such institutions in the current period, in which the healthcare system is undergoing several major transformations.

The main research tasks are: analyzing the regulatory and legal support of the process of transformation of the healthcare sector in the context of the activities of state healthcare institutions; analyzing the activities of state healthcare institutions using the example of the Institute; and finally determining ways to improve the activities of the Institute.

It has been proven that in the current period of transformations in the healthcare sector, there exists a need to conduct an analysis of the regulatory and legal support of public policy regarding the transformation of the healthcare system in the provision of specialized medical care, which affects the activities of state healthcare institutions, in particular the Institute.

An analysis of the main performance indicators characterizing the economic potential of the Institute was carried out. The indicators of the development of the personnel potential of the health care institution according to such indicators as the quantitative and qualitative indicators of the activity of the medical staff, etc. were also taken into account. A quantitative analysis of the activities of the consulting polyclinic and inpatient facility of the Institute in 2022 was conducted.

It has been established that in the modern conditions of the transformation of the healthcare sector, an important direction for improving the activities of state healthcare institutions that provide specialized medical care, in particular the Institute, is the need to conclude an agreement with the National Health Service of Ukraine on medical care for the population under the medical guarantee program, as well as the implementation of strategic planning to optimize the Institute's functioning in accordance with the modern needs of the medical market, expanding the list of medical services, using energy-saving and modern information technologies through the development and implementation of the Strategic Development Plan of the Institute for the short and long-term.

Вступ

Основним викликом для сфери охорони здоров'я на даний час є російське військове вторгнення проти України. Окрім цього, залишаються ще й такі як

демографічна криза, негативні екологічні фактори, значний рівень смертності від серцево-судинних захворювань, онкології та інші чинники.

Вітчизняними науковцями доведено, що Україна потребує кардинальної, комплексної та якісної трансформації сфери охорони здоров'я, яка є пацієнтоорієнтованою та спроможною забезпечити належний рівень медичного обслуговування населення України як і у всіх розвинутих європейських держав¹.

Варто зазначити, що за період 2021–2022 років відбулися значні зміни в законодавстві України, зокрема розроблені та прийняті нормативно-правові акти, згідно яких триває процес реформування сфери охорони здоров'я і на сьогодні.

Відповідно до законодавства України, «держава формує політику охорони здоров'я в Україні та забезпечує її реалізацію»², а також гарантує громадянам отримання якісної медичної допомоги, зокрема спеціалізованої.

Усе це обумовлює потребу в дослідженні сучасного стану та перспектив розвитку державної політики щодо трансформації системи охорони здоров'я при наданні спеціалізованої медичної допомоги.

1. Основні наукові результати

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління сферою охорони здоров'я та забезпечення медичного обслуговування населення» від 15 грудня 2021 року № 1962-IX було внесено зміни до Господарського кодексу України (далі — ГКУ) та встановлено, що «державні унітарні підприємства діють як державні комерційні підприємства, державні некомерційні підприємства або казенні підприємства»³, а також визначено особливості діяльності державних закладів охорони здоров'я. Отже, згідно із ГКУ «державне некомерційне підприємство є суб'єктом некомерційної господарської діяльності, спрямованої на досягнення соціальних та інших результатів, яке утворюється у сфері охорони здоров'я, соціальній та/або гуманітарній сферах без мети одержання прибутку і діє на підставі статуту»⁴.

¹ НАДУ, *Інституціоналізація публічного управління в Україні*, ред. М. М. Білинська, О. М. Петрос, Київ 2019.

² Основи законодавства України про охорону здоров'я: закон України від 19 листопада 1992 року № 2802-XII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління сферою охорони здоров'я та забезпечення медичного обслуговування населення: закон України від 15 грудня 2021 року № 1962-І, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1962-IX#Text>.

⁴ Господарський Кодекс України: закон України від 16 січня 2003 року № 436-ІV, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

Таким чином, прийнятими законодавчими змінами запроваджено підстави щодо автономізації державних установ сфери охорони здоров'я, що є необхідним кроком у продовженні процесів трансформації галузі.

У зв'язку із вищенаведеним доцільно проаналізувати діяльність державних закладів охорони здоров'я на прикладі Державної установи «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України» (далі — Інститут).

Інститут є основною науковою установою із проблеми «Оториноларингологія» в Україні. Інститут виконує функції за такими основними науковими напрямками⁵:

— клінічне та експериментальне дослідження генезу, поліпшення методів діагностики та лікування хвороб та травм (пошкоджень) верхніх дихальних шляхів;

— дослідження етіології та патогенезу глухоти, приглухуватості та вестибулярних порушень, поліпшення методів їх профілактики, діагностики, лікування та реабілітації;

— покращення методів ранньої діагностики та лікування злоякісних новоутворень ЛОР-органів, а також їх рецидивів та метастазів;

— забезпечення науково-методичного керівництва оториноларингологічною службою в Україні.

Слід зазначити, що у 2022 році до організаційної структури ДУ входили такі основні підрозділи (відділення) та лікувально-діагностичні структурні підрозділи, представлені на рисунку 1.

Отже, діяльність стаціонару показано кількістю ліжок, відповідно до структури Інституту — окремі структурні підрозділи для інвалідів війни розраховані на 2 ліжка; підрозділ (відділення) анестезіології та відділення інтенсивної терапії — 4 ліжка; кардіологічні відділення — 6 ліжок; відділення трансплантації — 8 ліжок.

На сучасному етапі трансформації галузі заклади охорони здоров'я, особливо ті, які надають спеціалізовану медичну допомогу стикаються з постійними змінами кадрового забезпечення, реорганізацій тощо. Розвиток чи занепад таких закладів значною мірою залежить від готовності (здатності) керівників створити такий медичний заклад, який може адаптуватися до умов, що змінюються⁶. А це зумовлює проведення більш ефективної кадрової діяльності закладів охорони здоров'я, зокрема державних.

Результати діяльності (господарювання) у сфері надання медичних послуг, певною мірою залежать від наявності достатньої кількості та якості

⁵ ДУ «Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України», <http://www.iol.com.ua/> (дата звернення: 26.02.2023).

⁶ Л. В. Ліштаба, *Формування механізму компетентності менеджерів в системі охорони здоров'я*, дис. канд. екон. наук, Тернопіль 2017.

Рисунок 1. Лікувально-діагностичні структурні підрозділи ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України»

Джерело: складено автором.

людських ресурсів, тобто кадрового забезпечення. Зокрема у сфері охорони здоров'я наявні довготривалі проблеми кадрового забезпечення, які мають глобальний характер. Досвід міжнародних експертів вказує на те, що будь-які сучасні медичні технології й досягнення не матимуть позитивного впливу на здоров'я громадян, якщо спостерігається відсутність професійно підготовлених медичних працівників⁷.

Значний вплив на формування та розвиток кадрового забезпечення медичних закладів, зокрема державних, має зовнішнє середовище. Негативні тенденції зайнятості у сфері охорони здоров'я, недоцільне (нераціональне) співвідношення чисельності лікарів та середнього медичного персоналу, диспропорції структури лікарів за спеціалізаціями, що в цілому обумовлюють незадоволеність умовами праці, а також процеси формування кадрового забезпечення, що передбачають відбір і призначення на посади медичних працівників. В зв'язку з цим, складно формувати якісне забезпечення закладів охорони здоров'я відповідними професійними кадрами⁸. Слід погодитися із

⁷ Т. П. Авраменко, *Кадрова політика у реформуванні сфери охорони здоров'я*, Київ 2012, <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/health-ale6b.pdf> (дата звернення: 26.02.2023).

⁸ О. П. Третьяк, *Роль менеджменту персоналу у формуванні та використанні трудового потенціалу медичних закладів*, «Бізнес Інформ» 2014, № 11, с. 331–336, http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_11_58 (дата звернення: 26.02.2023).

автором, що раціональне використання медичного персоналу «дозволяє забезпечити відносне скорочення витрат на охорону здоров'я»⁹.

Погоджуємось, що для ефективної організації роботи медичного закладу, зокрема державного, вагоме значення мають аналіз і здійснення об'єктивної оцінки результатів його діяльності, що є основою належного планування медичної допомоги, а це, у свою чергу, надає можливість здійснити заходи щодо удосконалення медичного обслуговування населення у цілому¹⁰.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідність здійснити аналіз кадрового забезпечення Інституту, який включає кількісні і якісні показники діяльності медичного персоналу 2022 році (таблиця 1).

Аналіз якісних показників медичних кадрів Інституту засвідчує, що серед медичних працівників є академік НАМН України та член-кореспондент НАН України, академік НАМН України, член-кореспондент НАМН України, 18 докторів наук, 9 професорів, 53 кандидатів медичних наук. Загалом, в Інституті здійснюють свою діяльність біля 700 осіб медичного персоналу, які розв'язують складні наукові й практичні питання, пов'язані із ЛОР-захворюваннями¹¹.

Робота лікарів консультативної поліклініки у 2022 році показано в таблиці 2 та включає в себе надання лікарями консультацій, включно з профілактичними оглядами, а також проведення хірургічних операцій в амбулаторних умовах, зокрема операції на органах вуха, горла, носа.

Діяльність стаціонару Інституту представлена такими показниками як склад хворих у стаціонарі; ліжковий фонд (ліжко-дні) та його використання; терміни та результати лікування, що вимірюються кількісними показниками; показники трансфузії крові, її компонентів, препаратів та кровозамінних рідин; хірургічна робота стаціонару.

Показники ліжкового фонду та його використання у 2022 році представлено у таблиці 3. Ліжковий фонд Інституту поділяється на ЛОР-онко, ЛОР-дорослі та ЛОР-дитячі ліжка. Всього у 2022 році до стаціонару поступило 5573 хворих, з них 822 дітей. Із загальної кількості хворих, які перебували в стаціонарі, 976 осіб — це сільські жителі.

⁹ Г. С. Трофименко, *Загальний аналіз основних показників діяльності медичних установ України*, «Технологічний аудит та резерви виробництва» 2012, № 6 (3), с. 43–44, [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2012_6\(3\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2012_6(3)_22). (дата звернення: 26.02.2023).

¹⁰ Запорізький державний медичний університет, *Методичні вказівки до практичного заняття з предмету «Соціальна медицина та організація охорони здоров'я» для студентів 6 курсу спеціальностей «лікувальна справа, педіатрія». Тема: Використання статистичної інформації для оцінки діяльності медичних закладів*, Запоріжжя 2015, http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/2846/1/KlimentkoV115_Vikor_statist_%D1%96nformac.pdf (дата звернення: 26.02.2023).

¹¹ ДУ «Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України», <http://www.iol.com.ua/> (дата звернення: 26.02.2023).

Таблиця 1. Медичні кадри ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України», 2022 рік

Перелік посад	Кількість осіб	Кваліфікаційна категорія медичних працівників (із загальної кількості)			Осіб пенсійного віку
		Вища	I	II	
Лікарі	133	78	15	5	46
у т. ч. жінок	55	41	8	—	—
лікарі з організації і управління охорони здоров'я (соціал-гігієністи)	2	1	—	—	—
статистики	2	2	—	—	—
Провізори	2	—	—	—	—
Середній медичний персонал	130	66	23	11	32
у т. ч. жінок	126	66	23	11	—
медичні сестри в усіх закладах	106	60	21	10	—
лаборанти (фельдшери-лаборанти)	16	4	2	1	—
рентгенолаборанти	5	—	—	—	—
медичні статистики	3	2	—	—	—
Спеціалісти з вищою немедичною освітою	13	13	—	—	—
ВСЬОГО	593	333	92	38	78

Джерело: складено автором на основі статистичних даних Інституту.

Таблиця 2. Діяльність консультативної поліклініки ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України» у 2022 році

Види медичної допомоги	Усього	Дітям віком 0-17 років включно	Сільським жителям
Кількість відвідувань лікарів включно з профілактичними	61450	7946	—
Хірургічна робота, Кількість операцій	188	2	19

Джерело: складено автором на основі статистичних даних Інституту.

Загалом Інститут налічує 260 стаціонарних ліжок, має у своєму складі консультативну поліклініку для дорослих та дітей¹². Робота денного стаціонару при амбулаторно-поліклінічному підрозділі проводиться із розрахунку

¹² ДУ «Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України», <http://www.iol.com.ua/> (дата звернення: 26.02.2023).

на 9 ліжок, у тому числі на 10 ліжок для дитячого населення віком 0–17 років включно.

Таблиця 3. Ліжковий фонд та його використання в ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України» у 2022 році

Профіль ліжок	2022 р. (кількість)				Проведено хворими ліжко-днів
	надійшло хворих, усього	у тому числі дітей віком 0–17 років включно	Виписано хворих	померло	
Усього	5573	822	5483	2	50511
у тому числі:					
ЛОР-онко	912	—	898	2	11424
ЛОР-дорослі	3842	3	3770		34869
ЛОР-дитячі	819	819	815	—	4218

Джерело: складено автором на основі статистичних даних Інституту.

Хірургічна робота стаціонару Інституту представлена в таблиці 4 та демонструє кількісні показники операцій, проведених у стаціонарі.

Таблиця 4. Хірургічна робота стаціонару ДУ «Інститут отоларингології імені професора О. С. Коломійченка НАМН України» у 2022 році

Найменування операцій	Усього	у тому числі дітям віком 0-17 років включно	Померло оперованих, усього	Кількість операцій, проведених сільським жителям
Усього операцій у тому числі:	6422	1066	2	1184
Операції на ендокринній системі				
Операції на органах вуха, горла, носа	6320	1061	2	1167
Інші операції	101	5	—	17

Джерело: складено автором на основі статистичних даних Інституту.

Так, у 2022 році в стаціонарі Інституту було здійснено 6422 хірургічних втручань, з них 1066 дітям віком 0–17 років включно, 1184 операцій було проведено жителям сільської місцевості. Проведено також хірургічних операцій з використанням апаратури (із загальної кількості операцій — 6422), зокрема: лазерної — 2 операції, криогенної — 3; ендоскопічної — 1285. Загальна кількість анестезій пацієнтам, які були прооперовані у стаціонарі, становила 3766 осіб, з них дитячому населенню віком 0–17 років включно — 805. Із загальної кількості операцій на вусі кількість слухополіпшувальних хірургічних втручань складала 1623 пацієнтам.

Висновки

Доведено, що у період трансформаційних перетворень у сфері охорони здоров'я, а також сучасних викликів, зокрема пандемією (Covid-19) та російською військовою агресією проти України виникає необхідність у проведенні аналізу нормативно-правового забезпечення державної політики щодо трансформації системи охорони здоров'я при наданні спеціалізованої медичної допомоги, що впливає на діяльність державних закладів охорони здоров'я, зокрема Інституту.

Нами здійснено аналіз основних показників діяльності, що характеризують економічний потенціал суб'єкта господарювання, зокрема Інституту, також проаналізовано показники розвитку кадрового потенціалу закладу охорони здоров'я за такими показниками як, кількісні і якісні показники діяльності медичного персоналу, в тому числі проаналізовано якісний та кількісний стан медичного персоналу (лікарів та середнього медичного персоналу за загальною кількістю та за категоріями (вища, перша, друга) у 2022 році.

Проведено кількісний аналіз діяльності консультативної поліклініки і стаціонару Інституту у 2022 році, що дає підстави зробити висновок, що особливістю державного закладу охорони здоров'я є надання спеціалізованої медичної допомоги, зокрема амбулаторної та стаціонарної.

Вважаємо, що в сучасних умовах трансформації сфери охорони здоров'я важливим напрямом удосконалення діяльності державних закладів охорони здоров'я, які надають спеціалізовану медичну допомогу, зокрема Інституту, є необхідність укладення договору з Національною службою здоров'я України про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій, а також впровадження стратегічного планування з метою оптимізації структури ліжкового фонду Інституту відповідно до сучасних потреб медичного ринку, розширення переліку медичних послуг, застосування енергозберігаючих та сучасних інформаційних технологій тощо шляхом розроблення та реалізації Стратегічного плану розвитку Інституту на короткострокову і довгострокову перспективу.

Бібліографія

Нормативно-правові акти

- Господарський Кодекс України: закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
- Основи законодавства України про охорону здоров'я: закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XI, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління сферою охорони здоров'я та забезпечення медичного обслуговування населення: закон України від 15 грудня 2021 року № 1962-I, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1962-IX#Text>.

Література

Ліштаба Л. В., *Формування механізму компетентності менеджерів в системі охорони здоров'я*. Дисертація на здобуття ступеня кандидата економічних наук, Тернопіль 2017.

НАДУ, *Інституціоналізація публічного управління в Україні*, ред. М. М. Білинська, О. М. Петрос, Київ 2019.

Інтернет-джерела

Авраменко Т. П., *Кадрова політика у реформування сфери охорони здоров'я*, Київ: НІСД, 2012, <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/health-a1e6b.pdf>.

ДУ «Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України», <http://www.ioi.com.ua/>.

Запорізький державний медичний університет, *Методичні вказівки до практичного заняття з предмету «Соціальна медицина та організація охорони здоров'я» для студентів 6 курсу спеціальностей «лікувальна справа, педіатрія». Тема: Використання статистичної інформації для оцінки діяльності медичних закладів*, Запоріжжя 2015, http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/2846/1/KlimenkoVI15_Vikor_statist_%D1%96nformac.pdf.

Третьяк О. П., *Роль менеджменту персоналу у формуванні та використанні трудового потенціалу медичних закладів*, «Бізнес Інформ» 2014, № 11, с. 331–336, http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_11_58.

Трофименко Г. С., *Загальний аналіз основних показників діяльності медичних установ України*, «Технологічний аудит та резерви виробництва» 2012, № 6 (3), с. 43–44, [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2012_6\(3\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2012_6(3)_22).

Anna Yanchuk

ORCID: 0009-0003-1586-053X

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.45.7>

Державна промислова політика України в умовах війни: виклики та пріоритети

JEL Classification: L52

Ключові слова: промислове виробництво, державна промислова політика, воєнний період, повоєнна відбудова економіки

Keywords: industrial production, public industrial policy, war period, post-war reconstruction of economy

Анотація: Стаття присвячена дослідженню умов розвитку промисловості України в умовах російсько-української війни, а також викликам та пріоритетам формування і реалізації державної промислової політики. Визначено основні інституційні та законодавчі загрози для розвитку промисловості. Досліджено законодавчо визначені інструменти для стимулювання та регулювання промислового виробництва. На основі аналізу умов функціонування промисловості України, надано практичні поради щодо управління її подальшим розвитком. Автором показано, що сьогоденне інституційне підґрунтя та законодавче регулювання виявилися занадто слабкими для достатнього стимулювання розвитку промисловості. Потребу реформування законодавства, що встановлює перелік необхідних інструментів для стимулювання промисловості. Автором надано рекомендації щодо визначення стратегічними такі галузі, як ОПК, АПК та енергетики. Стимулювання розвитку промисловості має відбуватися за рахунок виробництв з високою доданою вартістю.

State industrial policy of Ukraine in wartime conditions: Challenges and priorities

Abstract: The article is devoted to the study of the conditions of industry development in Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war, as well as the challenges and priorities of the formation and implementation of state industrial policy. The main institutional and legislative threats to the industry development are identified. Legislatively defined tools for stimulating and regulating industrial production are investigated. Based the analysis of the conditions of industry functioning in Ukraine, practical advice on management of its further development is provided. The author demonstrates that today's institutional basis and legislative regulations have proven to be too weak to stimulate industry development successfully. It requires reforming legislation that

establishes a list of necessary tools to stimulate industry. The author formulates recommendations to identify the defence, agriculture and energy industries as strategic for Ukraine. The stimulation of the development of the industry should occur on the basis of high value production.

Вступ

Повномасштабна російсько-українська війна, що розпочалася та території України після вторгнення військ Російської Федерації 24 лютого 2022 року, докорінно переформатувала умови функціонування промисловості України. Промислове виробництво охоплює різноманітні види діяльності, наприклад ті, що створюють матеріальні товари, так і нематеріальні послуги. Втім, у переважній більшості, ця сфера економіки залежить від існуючих виробничих потужностей, зокрема основних фондів. Війна, що триває в Україні вже понад рік, принесла не лише фізичні руйнування підприємств внаслідок військових обстрілів, але і неможливість використання їх виробничих площ, устаткування та інших засобів через воєнні загрози. Виробничі підприємства, що розташовані на окупованих територіях, також стали заручниками російсько-українського воєнного конфлікту, та вимушені були або переміщувати виробничі потужності в безпечні міста, або брати до уваги висунуті окупантами умови роботи, або повністю зупиняти свою діяльність. На західних територіях України, віддалених від зони бойового зіткнення, ситуація з організацією промислового виробництва також зазнає ризиків збройної агресії. Зокрема, це демонструють масовані ракетні обстріли України з боку РФ та значні руйнування енергетичної інфраструктури. З іншого боку, західні регіони України прийняли у себе значну кількість малих підприємств, що стали вимушено переміщеними з прифронтових територій.

Таким чином, промисловість України через ведення бойових дій зазнає величезних втрат, які, за окремими оцінками, можуть сягнути 30% порівняно з 2021 роком. Наслідками воєнної агресії РФ проти України є не лише скорочення обсягів промислового виробництва, але і зниження доходів підприємств та рівня їх рентабельності. Окрім того, це позначається на втраті робочих місць в промисловості, що призводить до загострення соціального становища в країні. З одного боку, вимушені безробітні працівники відчувають скорочення їх доходів, а з іншого, — скорочення обсягів виробництва поряд із скороченням обсягів імпорту через заблоковані повітряні та морські шляхи призводить до загального зростання цін.

Сьогодні першочергова увага держави прикута до швидкого відновлення інфраструктури, в першу чергу енергетичної, для забезпечення нормальних умов життя громадян та стабільного функціонування підприємств. Втім надалі потрібні дієві стратегічні кроки для відновлення та подальшого зростання промисловості, спрямовані на повернення довоєнного рівня виробництва та стабільного інноваційного розвитку. Зокрема, необхідно враховувати, що

серед перешкод для відновлення промислового комплексу є наявні законодавчі похибки та слабкі інституційні норми формування та реалізації державної промислової політики. Ці фактори стримували розвиток промисловості в Україні і до повномасштабного вторгнення, але у воєнний та повоєнний часи їх наслідки матимуть більший масштаб та вплив. Також відкритим залишається питання повоєнного розвитку промисловості України, оскільки наразі неможливо визначити точні втрати, а тому нереально сформулювати подальші стратегічні цілі та їх мету.

З огляду на це, метою нашого дослідження є обґрунтувати на прямих удосконалення державної промислової політики в Україні в умовах воєнного стану та осмислити її пріоритети для повоєнного відновлення. Методологія нашого дослідження базується на: 1) узагальненні практики формування та реалізації державної промислової політики в Україні 2) аналізі інструментів, що застосовуються для стимулювання промислового розвитку в державі та 3) визначенні викликів функціонування промисловості в умовах воєнного стану та пріоритетів для державної промислової політики на повоєнний період.

1. Засади формування та реалізації державної промислової політики в Україні

У чинному законодавстві України немає чіткого визначення державної промислової політики. В проєкті Закону України «Про державну промислову політику», розробленого Міністерством з питань стратегічних галузей промисловості України у 2021 році, вона визначена як «комплекс заходів державного регулювання економічних процесів на галузевому і корпоративному рівні, спрямований на стимулювання інноваційної активності, структурної перебудови економіки та економічного зростання»¹.

Мета державної промислової політики визначена в Концепції державної промислової політики, затвердженій в 2003 році, метою політики визначено «створення сучасного, інтегрованого у світове виробництво і здатного до саморозвитку промислового комплексу, який відповідатиме аналогічним утворенням у розвинутих державах світу»². Окрім того, у вже зазначеному проєкті ЗУ «Про промислову політику»³ визначені три цільові пріоритети розвитку промисловості — інноваційний, екологічний та соціальний, а також основні завдання державної промислової політики:

¹ Про державну промислову політику. Проєкт Закону України від 14.11.2022.

² Про Концепцію державної промислової політики. Указ Президента України від 12.11.2003 № 102/2003.

³ Про державну промислову політику. Проєкт Закону України від 14.11.2022.

— збереження оптимальних обсягів виробництва і підвищення конкурентоспроможності галузей промисловості, що базуються переважно на використанні власної сировинної матеріальної бази і мають освоєні ринки збуту;

— розвиток наукоємних спеціалізованих виробництв, за якими Україна вже має або може мати високі конкурентні позиції у регіональному та глобальному масштабах, та формування на цій основі сучасних конкурентоспроможних промислових структур національного базування у секторі високотехнологічних виробництв;

— комплексна реструктуризація галузей з низькими конкурентними характеристиками і потенціалом, необхідність функціонування і розвитку яких визначається вимогами національної безпеки, соціального та екологічного характеру;

— розбудова системи державно-приватного партнерства у сфері промисловості.

Інституційне середовище державної промислової політики України систему органів виконавчої влади, серед яких Міністерство економіки України, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, Міністерство енергетики України, які спільно з Верховною радою України, а також іншими центральними органами виконавчої влади здійснюють розробку політики, а разом з місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування забезпечують її реалізацію. Втім, інституційне забезпечення державної промислової політики містить багато недоліків, що заважають нормальному процесу її вироблення. Ці вади існують в усіх напрямках та аспектах політики, зокрема в законодавчому праві, у взаємодії влади з суспільством, тощо. Тому ми погоджуємося з точкою зору Ю. В. Кіндзерського⁴ щодо того, що в Україні немає інститутів, які б стимулювали державу і суб'єктів господарювання діяти у відповідності до єдиного обраного напрямку перетворень в промисловості, мали б відповідну систему заохочень, винагород, примусу та покарань за відповідність дій встановленим цілям. Науковець виділив наступні вади інституційного забезпечення державної промислової політики в Україні:

— неврахування інтересів суспільства при формуванні політики через те, що особи, наділені владними повноваженнями, керуються власними інтересами та інтересами тих груп, які «просунули» їх до влади;

— відсутність контролю суспільства над бюрократією, що дає їй змогу незаконно збагачуватися та приймати рішення на користь вузького кола осіб, що також є причиною відсутності конкретних цілей як економічного розвитку держави, так і промисловості зокрема;

⁴ Ю. В. Кіндзерський, *Інституційні пастки та передумови ефективних неоіндустріальних перетворень в Україні*, [в:] *Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції 25–26 травня 2018 року*, Дніпро 2018, ч. 2, с. 290–292.

— відсутність єдиного політикоформуючого органу влади, який координував би діяльність промисловості та досягнення законодавчо визначених цілей;

— відсутність нормативного регулювання процесу формування політики, тобто закону про промисловість та промислову політику та інших нормативно-правових актів методичного характеру;

— неефективність інституту власності — відстороненість суспільства від власності, спотворення зв'язків «держава – бізнес – суспільство».

Аналіз законодавства України у сфері регулювання промисловості показує, що сьогодні фактично діє лише один нормативно-правовий документ, що визначає розвиток промислового комплексу України — Концепція Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року⁵. На нашу думку, це негативно впливає на формування інституційного забезпечення державної промислової політики України. Концепція програми розвитку промисловості, без розробленої цільової програми не здатна забезпечити ефективну реалізацію необхідних заходів. Окрім того, ця Концепція не має конкретно встановленої мети розвитку промисловості, її цілей та чітких інструментів досягнення бажаного результату. Також варто зазначити, що термін її дії завершився ще 2020 року, а новий документ — Стратегію розвитку промислового розвитку України на період до 2025 року, який був розроблений ще в 2018 році, ще й досі не прийнято. Проблемним питанням також є Закон України «Про промислову політику», який було розроблено 2021 року, проте досі не подано Кабінетом Міністрів на розгляд до Верховної Ради.

Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, як центральний орган влади, уповноважений на формування та реалізацію державної промислової політики, має як обов'язки з виконання доручень Кабінету Міністрів України, так і наділений автономними повноваженнями. Також помітно, що органи місцевого самоврядування наділені повною автономією у регулюванні функціонування промисловості на власних територіях. Втім, організація діяльності єдиного політикоформуючого органу не є оптимальною.

Міністерство промислової політики, засноване 1997 року, було реорганізоване 2010 року в Державне агентство України з управління державними корпоративними правами та майном. Рік потому Президент України передав повноваження щодо формування та реалізації державної промислової політики Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, а у 2012 році Державне агентство з управління державними корпоративними правами та

⁵ Концепція Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 р. № 603-р.

майном було знову реорганізовано в Міністерство промислової політики України. Втім, вже 23 березня 2014 року Мінпромполітики було приєднано до Міністерства економічного розвитку та торгівлі, за 8 днів до того, як Мінпромполітики мало подати Кабінетові Міністрів України проект Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року. Чинне сьогодні Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України було створено 22 липня 2020 року, однак змістовних результатів роботи воно досі не продемонструвало.

2. Інструменти стимулювання промислового розвитку в Україні

Стимулювання та регулювання промислової діяльності України здійснюється відповідно до Господарському кодексу⁶, в якому визначено набір інструментів, що можуть використовуватись в процесі вироблення державної промислової політики. Втім, перспективним щодо визначення регулятивних інструментів також є проект Закону України «Про державну промислову політику»⁷.

Велику групу регулювання промислового розвитку становлять фінансові інструменти, які передбачають різні способи залучення грошових коштів, необхідних для здійснення виробничої діяльності. До них належать:

- використання конкурсних механізмів надання субсидій та встановлення штрафів у разі неефективного використання субсидій;
- використання державних фондів розвитку промисловості;
- повна або часткова компенсація відсотків за користування кредитними коштами, які спрямовуються на реалізацію інноваційних проєктів;
- повне безвідсоткове кредитування інноваційних проєктів;
- надання державних гарантій комерційним фінансово-кредитним установам, що здійснюють кредитування інноваційних проєктів;
- надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій, інвестиційних та податкових пільг;
- списання з суми або повне звільнення від сплати податку на прибуток промислових підприємств, ПДВ або ввізного мита.

Окрім того, для захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів застосовуються такі інструменти:

- ліцензування означає видачу державою спеціального документу, що надає суб'єкту господарювання дозвіл займатися певним видом економічної діяльності у встановлений період часу, за умов дотримання ліцензіатом задокументованих умов;

⁶ Господарський кодекс України. Закон України від 16 січня 2003 р., № 436-IV.

⁷ Про державну промислову політику. Проект Закону України від 14 листопада 2022 р.

— патентування передбачає видачу державного свідоцтва, яке встановлює право суб'єкта господарювання займатися певними видами підприємницької діяльності протягом встановленого проміжку часу;

— квотування — встановлення державою чіткого обсягу виробництва чи обігу (квоти) певного товару чи послуги.

Технічне регулювання промисловості відбувається за допомогою технічних регламентів та умов, стандартів та кодексів ustalеної практики. Технічні регламенти та умови — це нормативно-правові акти, що містять характеристику та вимоги до продукції (регламент) або окремої одиниці продукту (умови) чи процесу їх виготовлення. Стандартами є нормативні документи, що встановлюють для багаторазового використання правила та нормативи для процесу виробництва або кінцевої продукції. Стандарти використовуються для встановлення належного рівня якості товару чи послуги, їх пакування, чи експлуатування тощо. Кодекси ustalеної практики — це нормативні документи, які містять рекомендації щодо процесу виготовлення продукції, її проектування, монтажу, експлуатації, обслуговування тощо. Кодекси ustalеної практики можуть бути як окремим документом, так і стандартом чи частиною стандартів.

Також застосовуються нормативи — показники норми для певних видів робіт, та ліміти — встановлення певних обмежень у виробництві, наприклад, максимальна кількість виготовленої продукції, шкідливих викидів в атмосферу тощо.

Для стимулювання попиту на певні види продукції використовуються такі інструменти як державне замовлення та публічні закупівлі. Публічні закупівлі — це придбання органами публічної влади товарів, робіт та послуг. Державне замовлення має на увазі закупівлю державою товарів, робіт та послуг для регулювання економіки. Державне замовлення може набувати вигляду як державного контракту з постачання вже існуючого виду продукції, так і розміщення завдань на проведення НДДКР.

Інструментом залучення інвестицій в Україну є спеціальний інвестиційний контракт, згідно якого одною зі сторін може бути або Україна, або окрема територіальна громада.

Інформаційно-консультаційна підтримка промислових підприємств здійснюється шляхом організації проведення виставок, ярмарок, конференцій або стимулювання підприємств до участі в міжнародних програмах та проектах у сфері промислового та інноваційного розвитку. Державна інформаційно-телекомунікаційна система розвитку промисловості забезпечується через:

- створення умов для координації діяльності підприємств;
- автоматизацію процесів збору, обробки інформації необхідної для забезпечення реалізації промислової політики;
- інформування стосовно наданої підтримки підприємствам.

Окрім того, держава може надавати підтримку суб'єктам діяльності у сфері промисловості з питань розвитку кадрового потенціалу. Для цього здійснюється:

- фінансова, інформаційна та консультаційна підтримка організаціям, що здійснюють освітню діяльність за додатковими професійними програмами для працівників;
- навчально-методичне та науково-педагогічне забезпечення;
- фінансова підтримка підприємств, що беруть участь у створенні організацій, які здійснюють освітню діяльність за додатковими професійними програмами.

Для стимулювання інноваційного розвитку визначено шляхи державної підтримки для формування індустріальних, наукових і технологічних парків, промислових кластерів: державне фінансування проведення досліджень, розбудови інфраструктури тощо; надання пільг та преференцій; здійснення державних цільових програм щодо створення точок економічного зростання, часто у межах державно-приватного партнерства.

3. Виклики та пріоритети державної промислової політики України в умовах воєнного стану

Упродовж повномасштабної війни від початку 22 лютого 2022 року Україна зазнала значних втрат в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Значне пошкодження інфраструктури та збитки промислових підприємств, різкий міграційний відтік та демографічні втрати населення, зниження рівня життя населення, тяжкі наслідки для екології — все це наслідки бойових дій та масованих ракетних обстрілів України. Величезним був також вплив на економічну діяльність: різко скоротився реальний ВВП, зросла інфляція, порушена торгівля, а до безпрецедентного рівня зріс бюджетний дефіцит. Як йдеться у звіті ООН⁸, через російське вторгнення щомісячний дефіцит бюджету України оцінюється в 5 млрд доларів, а українська економіка скоротилася більш ніж на 35%.

Війна також значно вплинула і на економічну ситуацію у світі. Згідно дослідження ОЕСР⁹, вона викликала ряд економічних та фінансових потрясінь, що призвело до підвищення цін на нафту, газ та пшеницю. Були перервані

⁸ ООН, *ООН предупреждает, что ближайшие перспективы для Содружества Независимых Государств и Юго-Восточной Европы на фоне войны в Украине и высокой геополитической неопределенности остаются неустойчивыми*, Прес-реліз 2023, https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/WESP2023_PR_CIS_SEE_R.pdf (дата звернення: 25.02.2023).

⁹ *OECD Economic Outlook, Interim Report March 2022: Economic and Social Impacts and Policy Implications of the War in Ukraine*, «OECD», Paris 2022, <https://doi.org/10.1787/4181d61b-en> (дата звернення: 25.02.2023).

ланцюги поставок таких продуктів, як пшениця, кукурудза, нафта, газ, мінеральні добрива, інертні гази, через що зросли ціни і на продукти, які мають ці речовини у своєму складі. Організація також констатувала погіршення умов на фінансових ринках через більшу несприйнятливність до ризику та невизначеність. У березні 2022 року ОЕСР прогнозувало спад глобального ВВП більш ніж на 1% та збільшення рівня інфляції на 2,5% до кінця року.

Тим часом у ООН констатують погіршення продовольчої кризи у світі¹⁰. Через військові дії Україна та РФ припинили експорт зернових культур, що викликало підвищення їх цін та проблеми з виробництвом в різних країнах світу. Ці ж потреби викликали нестачу мінеральних добрив у фермерів вусюму світі, через що страждають і їхні урожаї.

Водночас, Україна не залишилася сам на сам з ворогом. Як повідомляє Національний банк України¹¹, з початку повномасштабного вторгнення і до середини жовтня 2022 року Україна отримала близько 23 млрд дол. фінансової допомоги від країн-партнерів у вигляді як кредитів, так і безповоротних грантів. Надалі така взаємодія буде продовжуватися. Також лідери країн Європейського Союзу неодноразово наголошували на потребі створення «плану Маршалла» для післявоєнної відбудови України, що, у разі запровадження, неодмінно стане великим поштовхом для розвитку держави¹².

На користь України гратимуть також санкції проти РФ, зокрема щодо імпорту чи експорту російських товарів іншими країнами світу. З огляду на це Україна має можливість збільшити попит на продукцію власного виробництва на міжнародних ринках. Хоча варто зауважити, що імпорт товарів не повинен зашкодити вітчизняним виробникам, а для того, аби просувати власні товари на міжнародних ринках, потрібно спочатку зробити їх конкурентоспроможними.

Втім, важливим прогресом, який Україні вдалось досягти в умовах війни, стало надання їй статусу кандидата до вступу в ЄС. Перспективні наслідки таких змін широко обговорюються дослідниками, серед яких О. Баконіна¹³

¹⁰ UNCTAD, *Global Impact of War in Ukraine on Food, Energy and Finance System*, 2022, Brief № 1, <https://news.un.org/pages/global-crisis-response-group/> (дата звернення: 25.02.2023).

¹¹ Національний банк України, *Національний банк України зберіг облікову ставку на рівні 25%*, Київ 2023, <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-zberig-oblikovustavku-na-rivni-25-15235> (дата звернення: 25.02.2023).

¹² С. Томс, «План Маршалла» для України — яким він може бути?, «DW», 2022, [https://www.dw.com/uk/plan-marshalla-dlia-ukrainy-iyakym-vin-maie-buty/a-62274383](https://www.dw.com/uk/plan-marshalla-dlia-ukrainy-iyakym-vin-mozhebuti/a-62274383) (дата звернення: 25.02.2023).

¹³ О. Баконіна, *Що дасть Україні статус кандидата у члени ЄС?*, «Інформаційно-аналітичний центр ЛІГА», 2022, https://jurliga.ligazakon.net/news/211990_shcho-dast-ukrain-status-kandidata-u-chleni-s (дата звернення: 25.02.2023).

та Д. Шембель¹⁴. Підсумовуючи їх аналітичні дослідження можемо зробити висновок, що сьгоднішній євроінтеграційний прогрес Українадає нам ряд широких можливостей, таких як доступ до фінансових програм та ініціатив для країн-кандидатів на вступ до ЄС, більша зацікавленість іноземних інвесторів тощо. Водночас, це ставить перед Україною певні завдання щодо трансформації усіх сфер суспільства, зокрема, реформування суддівської системи, посилення боротьби з корупцією, реформування медіапростору тощо.

Узагальнення чинників, що визначають умови формування та реалізації державної промислової політики України в умовах воєнного стану, представлено на таблиці 1.

Для України нині складаються широкі можливості для посилення своїх позицій на світовій арені, особливо після отримання статусу кандидата на вступ до ЄС. Цим треба користуватися для зменшення впливу РФ у світі. Також варто врахувати, що чим потужнішою буде економіка України, тим значущішою в очах іноземних партнерів буде позиція країни. Зокрема, для України відкривається можливість фінансової підтримки країн-партнерів, яка дозволить повоєнну відбудову економіки та запровадить набагато якісніші зміни, зокрема ті, що встановлені вимогами ЄС.

Таблиця 1. Чинники, що визначають формування та реалізацію державної промислової політики України в умовах воєнного стану

Політичні чинники (Political)	<ul style="list-style-type: none"> — виключення Росії з ООН з прав людини, проте її перебування в Радбезі ООН; — створення „плану Маршалла” для України; — готовність країн світу підтримувати Україну в післявоєнній відбудові; — готовність ЄС пришвидшити процес вступу України до Союзу
Економічні чинники (Economic)	<ul style="list-style-type: none"> — підвищення рівня цін на енергоносії та продовольство; — перервані ланцюги поставок; — погіршення умов на фінансових ринках через більшу несприйнятливості до ризику та невизначеності; — спад глобального ВВП; — підвищення рівня світової інфляції; — фінансова допомога Україні у вигляді кредитів та грантів; — санкції проти Росії
Соціальні чинники (Social)	<ul style="list-style-type: none"> — загострення продовольчої кризи; — загострення енергетичної кризи

¹⁴ Д. Шембель, *Україна — кандидатв ЄС: які законодавчі зміни слід очікувати*, «Ligazakon» 2022, https://jurliga.ligazakon.net/news/212345_ukrana--kandidat-v-s-yak-zakonodavch-zmni-sld-ochkuvati (дата звернення: 25.02.2023).

Технологічні чинники (Technological)	— змога України долучитися до міжнародних технічних проєктів; — надання технічної допомоги з боку країн-партнерів України
Навколишнє середовище (Environmental)	— загострення кліматичної кризи; — забруднення навколишнього середовища через забруднення пластиком; — погіршення стану природних вод та зменшення кількості питної води; — погіршення якості атмосферного повітря, зокрема через великий обсяг викидів вуглекислого газу
Правові чинники (Legal)	— надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС; — скасування мита на українську продукцію в ЄС

Джерело: розроблено автором.

Україна вже почала відновлення певних світових ланцюгів поставок, а в перспективі зможе стати частиною нових або тих, де певні ланки займала РФ. Зокрема, маючи значний потенціал агропромислового комплексу, Україна може стати гарантом світової продовольчої безпеки не лише за рахунок поставок зернових культур, а і продуктами з більшою доданою вартістю. Подолання енергетичної кризи можливе за допомогою відбудови енергетичної промисловості в Україні, при цьому пріоритетом мають стати альтернативні джерела енергії, які дозволяють зберігати навколишнє середовище. Такій перспективі також сприятиме скасування імпортного мита на українську продукцію в ЄС, адже український бізнес матиме більше можливостей виходу на європейські ринки та зможе залучати іноземну валюту до нашої країни, що дозволить певною мірою стабілізувати валютний ринок та сприятиме уповільненню інфляції.

Для досягнення визначених нами перспектив увагу також необхідно приділити технічному розвитку промисловості, активно залучати в українську економіку технології та інновації. Це матиме позитивний вплив на якість виготовленої продукції для внутрішнього споживання, для покращення конкурентоспроможності української продукції на ринках ЄС та для залучення інвестицій в Україну.

Водночас, Україна також має внутрішні можливості та слабкі сторони. Україну завжди вирізняла міцна сировинна база — це і поклади корисних копалин, і родючі землі, наявність густої мережі лісів тощо. Крім того, Україна має вигідне географічне розташування між Європою та північною Азією, тому не дивно що в країні розвинена логістична мережа з наявними морськими та аеропортами міжнародного значення. Також нещодавно ЄС вніс українські логістичні шляхи до Транс'європейської транспортної мережі, що дає Україні ще більше переваг та можливостей в розвитку саме транспортної ме-

режі¹⁵. Водночас, Україна також має якісний людський капітал — освічених людей у різних галузях промисловості, що здатні створювати інноваційні продукти, впроваджувати у виробництво складні та наукомісткі технології.

Втім, повномасштабна війна завдала промисловості України великих втрат, і тому окрім наявних недоліків, про які йшлося раніше, додалися нові. Зокрема, Україна зазнала тяжких людських втрат, які за даними Порталу оперативних даних щодо біженців, становлять понад 8 млн осіб, з яких понад 4,8 млн осіб зареєстровані за програмами підтримки вимушено переміщених осіб¹⁶. Ці люди були змушені емігрувати закордон і, можливо, більше не зможуть повернутися назад, зокрема через втрату житла, нормальних умов життя та роботи.

У результаті військової агресії було завдано серйозних пошкоджень інфраструктурі України, через що, як зазначають експерти, перестали функціонувати важливі для нормального життя суспільства установи¹⁷, стало неможливо використовувати певні шляхи сполучення, серйозних пошкоджень було завдано енергетичній інфраструктурі, через що страждає мирне населення.

Тяжких втрат зазнала і економіка України: дефіцит державного бюджету, залучення величезної кількості кредитів, грошова емісія, втрата надходжень через тимчасово заблоковані порти та неможливість здійснення експорту зернових та шалені витрати на оборону — усі ці чинники створюють суттєві вади для перспектив її розвитку.

Узагальнений аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників, що визначають перспективи розвитку промисловості України представлено на таблиці 2.

Фінансова допомога від країн-партнерів відкриває широкі можливості для розвитку стратегічних галузей промисловості України (машинобудування, АПК, ОПК, металургія тощо) в напрямку повного імпортозаміщення продукції певних галузей промисловості. Ефективне використання наявних логістичних шляхів та центрів може стати потужним стимулом експорту, особливо в умовах зближення України з ЄС та скасування імпорту на українські товари цими країнами. До переваг логістики відносяться вже зазначені вище морські та аеропорти міжнародного значення та розширення Транс'європейської транспортної мережі на територію України. Також внутрішні переваги України дають можливість розвивати наукомістке та інноваційне виробництво, чому сприятиме фінансова та технологічна допомога країн світу, а ска-

¹⁵ *Логістичні шляхи України стали частиною Транс'європейської транспортної мережі*, «Економічна правда» 2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/27/689709/> (дата звернення: 25.02.2023).

¹⁶ *Ukraine refugee situation*, «Operational Data Portal», https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413 (дата звернення: 25.02.2023).

¹⁷ А. Салліван, *Як війна вплинула на економіку України?*, «DW», 2022, <https://www.dw.com/uk/ak-vijna-vplivula-na-ekonomiku-ukraini/a-63093916> (дата звернення: 25.02.2023).

Таблиця 2. Зовнішні та внутрішні чинники промислового розвитку України у воєнний період та пріоритети для державної промислової політики у повоєнний період

		Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
		<p>— отримання статусу кандидата на вступ до ЄС; — надання Україні фінансової та технічної допомоги; — скасування ввізного мита на українську продукцію в ЄС</p>	<p>— підвищення рівня цін на енергоносії; — загострення продовольчої кризи; — затягнення ведення воєнних дій; — великий вплив РФ на міжнародній арені</p>
Сильні сторони (Strength)	<p>— наявність потужної сировинної бази; — широкі логістичні можливості; — наявність морських та аеропортів міжнародного значення; — наявність висококваліфікованих працівників у різних галузях; — потенціал для розвитку високотехнологічних та наукомістких галузей промисловості</p>	<p>Як використати сильні сторони та можливості: — використання наданої допомоги для розвитку тих галузей промисловості, що є стратегічно важливими та можуть замінити імпорт; — використання наявної логістичної мережі для розвитку торгівлі, зокрема з країнами ЄС; — розвиток наукомістких виробництв для виготовлення унікальної продукції, що буде націлена як на внутрішні ринки, так і на експорт</p>	<p>Як використати сильні сторони, щоб протидіяти загрозам: — розвиток енергетики в Україні, зокрема альтернативних джерел енергії, та експортування енергоносіїв; — розвиток АПК за допомогою інноваційної діяльності; — подальший розвиток власного оборонно-промислового комплексу; — посилення власних позицій на міжнародній арені шляхом нарощення економічних потужностей</p>
Слабкі сторони (Weakness)	<p>— немає чітковизначених мети та цілей промислового розвитку; — поширення олігархії та корупції; — відсутність нормативного регулювання процесу формування політики; — втрата людських ресурсів; — високий ступінь пошкодженості інфраструктури; — складні економічні умови; — погані умови життя великої частини населення</p>	<p>Як використати можливості, щоб протидіяти слабким сторонам: — відсутність чітких цілей перешкоджає ефективному використанню благ ЄС; — наявність олігархізму та корупції перешкоджає доступу населення до благ, наданих країнами світу; — підприємства, що знаходяться у кризовому становищі, не мають ресурсів для виготовлення продукції на експорт та часто не є конкурентоспроможними на іноземних ринках</p>	<p>Як протидіяти слабким сторонам та загрозам: — встановлення чіткого законодавства у сфері промисловості, подолання олігархізму та корупції дасть змогу ефективно боротися з загрозами; — покращення умов життя наявного населення дасть змогу мотивувати їх до праці та досягати успіхів у своїй роботі; — покращення економічних умов у державі дозволить розвивати промисловість та долати світові кризи та воєнні виклики</p>

Джерело: розроблено автором.

сування ввізного мита на українські товари країнами ЄС дає більше можливостей для експорту такої продукції.

Надзвичайно важливим для України є розвиток власного оборонно-промислового комплексу та широкого впровадження інновацій в розвиток саме цієї галузі, оскільки для країни все ще зберігається загроза затяжних воєнних дій. Також не варто забувати, що попри підтримку України більшістю урядів світу, існують і ті, хто її не підтримують. Тому надалі варто посилювати свій вплив на міжнародній арені, а саме через нарощення власного економічного потенціалу за допомогою розвитку промислового комплексу.

Водночас, якщо не подолати слабкі сторони промисловості країни, вони можуть становити серйозну загрозу для повоєнної відбудови всієї країни. Зокрема, відсутність чітких цілей промислового розвитку в законодавстві, відсутність нормативного регулювання процесу формування промислової політики, поширення олігархізму та корупції перешкоджає ефективному використанню фінансових та технічних ресурсів ЄС, що були надані Україні у якості допомоги, адже за таких умов неможливо розподілити та спрямувати ресурси за ефективними напрямками та забезпечити широкий доступ населення до користування такими ресурсами та благами, що утворюються з цих ресурсів.

При цьому, варто мати на увазі, що в результаті шкоди, завданої Україні повномасштабним вторгненням, багато вітчизняних підприємств зазнали величезних збитків та наразі не мають ані ресурсів на розширення виробництва для експорту, ані конкурентних переваг, щоб знайти свого споживача на іноземних ринках. Водночас, подолання зазначених недоліків промисловості України дасть змогу ефективно долати зовнішні загрози. Наприклад, запровадження адекватного законодавства у сфері промисловості, подолання олігархізму та широкого розповсюдження корупції відкріє для України більше можливостей подолання енергетичної та продовольчої криз у світі.

Також ми говорили про наявний в Україні потужний людський ресурс, однак громадяни, що живуть в поганих умовах через війну, не вмотивовані до праці. Тому держава спочатку має докласти всіх зусиль для забезпечення придатних умов для життєдіяльності, а потім покладатися на результати роботи трудових колективів. У цьому аспекті важливе забезпечення економічної та фінансової стабільності держави, що дозволить надавати поштовхи до розвитку промисловості і таким чином покращувати добробут українців, давати відсіч воєнним викликам та брати активну участь в подоланні світових криз.

Висновки

Функціонування промислового сектору в Україні має багато недоліків. Законодавче регулювання на даний момент не здатне забезпечити сталий розвиток промислового сектору, оскільки не має ані конкретних актуальних

цілей та мети розвитку, ані належного врегулювання роботи політикоформуєчого органу влади. Покращенню такої ситуації також не сприятимуть слабкі інституційні засади формування та реалізації державної промислової політики.

Для стимулювання промислового розвитку може використовуватися широка низка інструментів що є доволі позитивним чинником. Однак перелік нині дозволених до використання інструментів зазначений у Господарському кодексі та використовується для стимулювання розвитку усіх галузей економіки. Для прийняття ефективних управлінських рішень в законодавстві має бути встановлений такий перелік інструментів стимулювання розвитку промисловості, який був би доцільний для використання органами державної влади в нинішніх умовах функціонування промислового комплексу України.

Проаналізувавши зовнішні умови, в яких знаходиться промисловість України, її сильні та слабкі сторони, можемо надати наступні рекомендації щодо управління повоєнною відбудовою промислового комплексу. Україна має використовувати наявні можливості для розвитку стратегічних галузей промисловості, якими перш за все мають бути ОПК, АПК та енергетика. Увага бізнесу та держави має бути зосереджена на розвитку наукомісткого виробництва та перехід промисловості на імпортозаміщуюче виробництво. Розвиток інших сфер буде стимулюватися за рахунок розвитку стратегічних галузей, якщо побороти такі негативні явища української економіки, як олігархізм та корупція. Водночас повоєнне відновлення промисловості буде неможливе без покращення загальноекономічного становища держави, забезпечення громадян комфортними умовами життя та повного відновлення пошкодженої інфраструктури.

Бібліографія

Нормативно-правові акти

Господарський кодекс України. Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

Концепція державної промислової політики. Схвалено Указом Президента України від 12.11.2003 р. № 102/2003, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/102/2003#Text>. Концепція Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 р. № 603-р, <https://www.kmu.gov.ua/npas/246619526>.

Про державну промислову політику. Проект Закону України від 14.11.2022. <https://www.kmu.gov.ua/news/minstrategprom-rozrobiv-proekt-zakonu-ukrayini-pro-derzhavnu-promislovu-politiku>.

Література

Кіндзерський Ю. В., *Інституційні пастки та передумови ефективних неоіндустріальних перетворень в Україні*, [в:] *Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції 25–26 травня 2018 року, Дніпро 2018*, ч. 2, с. 290–292.

Інтернет-джерела

- Баконіна О., *Що дасть Україні статус кандидата у члени ЄС?*, «Інформаційно-аналітичний центр ЛІГА», 2022, https://jurliga.ligazakon.net/news/211990_shcho-dast-ukran-status-kandidata-u-chleni-s.
- Економічна правда, *Логістичні шляхи України стали частиною Транс'європейської транспортної мережі*, «Економічна правда» 2022, <https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/27/689709/>.
- Національний банк України, *Національний банк України зберіг облікову ставку на рівні 25%*, Київ 2023, <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-zberig-oblikovu-stavku-na-rivni-25-15235>.
- ООН, *ООН предупреждает, что ближайшие перспективы для Содружества Независимых Государств и Юго-Восточной Европы на фоне войны в Украине и высокой геополитической неопределенности остаются неустойчивыми*, Прес-реліз 2023, https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/WESP2023_PR_CIS_SEE_R.pdf.
- Салліван А., *Як війна вплинула на економіку України?*, «DW» 2022, <https://www.dw.com/uk/ak-vijna-vplinula-na-ekonomiku-ukraini/a-63093916>.
- Томс С., *«План Маршалла» для України — яким він може бути?*, «DW» 2022, <https://www.dw.com/uk/plan-marshalla-dlia-ukrainy-iakym-vin-maie-buty/a-62274383>.
- Шембель Д., *Україна — кандидат в ЄС: які законодавчі зміни слід очікувати*, «Ligazakon» 2022, https://jurliga.ligazakon.net/news/212345_ukrana--kandidat-v-s-yak-zakonodavch-zmni-sld-ochkuvati.
- OECD Economic Outlook, Interim Report March 2022: Economic and Social Impacts and Policy Implications of the War in Ukraine*, OECD, Paris 2022, <https://doi.org/10.1787/4181d61b-en>.
- Ukraine refugee situation*, Operational Data Portal, https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413.
- UNCTAD, *Global Impact of War in Ukraine on Food, Energy and Finance Systems*, 2022, Brief № 1, <https://news.un.org/pages/global-crisis-response-group/>.

Noty o Autorach

Anna Dembitska (Анна Дембіцька) — студентка Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Сфера наукових інтересів: безбар'єрність та інклюзивність у контексті міського середовища, урбаністика, соціальна рівність у містах.

Oleksandr Karpenko (Олександр Карпенко) — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри національної економіки та публічного управління Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Автор понад 200 публікацій наукового та навчально-методичного характеру в галузі державного управління, педагогіки, психології, культурології та соціальних комунікацій. Сфера наукових інтересів: державне управління, інформаційна політика, пропаганда та контрпропаганда, стратегічні комунікації, інформаційні війни, цифрове врядування, сервісна діяльність органів публічної влади

Tetiana Koroliuk (Тетяна Королюк) — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри національної економіки та публічного управління Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Автор понад 90 наукових публікацій. Сфера наукових інтересів: державне регулювання фінансового сектору, фінансова безпека держави, стратегічні комунікації, цифровізація публічного управління.

Andrii Kovpak (Андрій Ковпак) — магістр публічного управління та адміністрування, Деражнянський міський голова Хмельницької області. Сфера наукових інтересів: місцеве самоврядування, управління містом, надання адміністративних послуг, цифрова трансформація.

Anna Kvitka (Анна Квітка) — студентка Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Сфера наукових інтересів: урбаністика, управління міськими бюджетами, впровадження смарт-рішень для територіальних громад.

Anastasiia Miliukhina (Анастасія Мілюхіна) — студентка Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Сфера науко-

вих інтересів: соціальна політика, сервісна держави, стратегічне управління, цифрове врядування.

Artem Rybchenko (Артем Рибченко) — кандидат наук з державного управління, Надзвичайний та Повноважний Посол України в Швейцарії з 2018 до 2022 року. Сфера наукових інтересів: державна політика, державне управління, цифрове врядування, цифрова дипломатія, стратегічні комунікації.

Kostiantyn Sarnatskyu (Костянтин Сарнацький) — магістр публічного управління та адміністрування, завідувач відділення Державної Установи «Інститут отоларингології імені проф. О. С. Коломійченка Національної академії медичних наук України». Сфера наукових інтересів: державна політика, сфера охорони здоров'я, медична допомога, надання спеціалізованої медичної допомоги.

Mariia Markina (Марія Маркіна) — аспірантка, старша викладачка кафедри регіоналістики і туризму Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Сертифікована архітектор та експерт за напрямком експертизи містобудівної документації. Сфера наукових інтересів: публічне управління у сфері просторового планування в Україні.

Nataliia Sarnatska (Наталія Сарнацька) — магістр публічного управління та адміністрування, заступник директора Коомунального некомерційного підприємства «Міська лікарня м. Вишневе». Сфера наукових інтересів: державне управління, сфера охорони здоров'я, управління закладами охорони здоров'я, розвиток медичного персоналу, надання медичної допомоги.

Oleh Shevchuk (Олег Шевчук) — доктор економічних наук, професор, професор кафедри регіоналістики і туризму Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Автор понад 200 наукових та навчально-методичних публікацій. Сфера наукових інтересів: державний фінансовий контроль, фінансовий менеджмент, фінанси.

Nataliia Vasiuk (Наталія Васюк) — кандидат наук з державного управління, доцент, докторантка кафедри національної економіки та публічного управління Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Авторка понад 100 наукових праць з державного управління. Сфера наукових інтересів: публічне управління та адміністрування, державна політика, цифрове врядування, сфера охорони здоров'я, підготовка керівних кадрів у сфері охорони здоров'я.

Kseniia Zhyvotova (Ксенія Животова) — аспірантка кафедри національної економіки та публічного управління Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Сфера наукових інтересів: публічне управління, державна політика протидії дезінформації, цифрове врядування, стратегічні комунікації.

Anna Yanchuk (Анна Янчук) — студентка Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Сфера наукових інтересів: державна промислова політика, промисловий розвиток держави, стратегічне управління розвитком економіки.

Informacja dla Autorów

1. Redakcja przyjmuje niepublikowane wcześniej teksty naukowe z zakresu ekonomii, prawa, nauk o administracji i nauk o zarządzaniu. Redakcja nie zwraca tekstów niezamówionych.

2. Przesłanie przez Autora tekstu do redakcji czasopisma jest równoznaczne z a) jego oświadczeniem, że przysługują mu autorskie prawa majątkowe do tego tekstu, że tekst jest wolny od wad prawnych oraz że nie był wcześniej publikowany w całości lub części ani nie został złożony w redakcji innego pisma, a także b) z udzieleniem nieodpłatnej zgody na wydanie tekstu w czasopiśmie „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” oraz jego nieograniczone co do czasu i terytorium rozpowszechnianie, w tym na wprowadzenie do obrotu egzemplarzy czasopisma oraz odpłatne i nieodpłatne udostępnianie jego egzemplarzy w internecie.

3. Objętość: artykuł maksymalnie 40 tys. znaków, glosa maksymalnie 35 tys. znaków, polemika maksymalnie 10 tys. znaków, recenzja maksymalnie 10 tys. znaków.

4. Wymagania formalne tekstu: czcionka Times New Roman 12, interlinia 1,5, przypisy dolne. Autor jest zobowiązany do przedstawienia tekstów zgodnych z wymogami stawianymi przez Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, zamieszczonymi na stronie <http://www.wuwr.pl/index.php/pl/dla-autorow>. Tytuły, nazwiska i imiona autorów opracowań powoływanych w kierowanych do wydania artykułach, które są w oryginale zapisane w alfabetych innych niż łacińskie, muszą być podane w tekstach w transkrypcji na alfabet łaciński.

5. Sposób przesłania pracy: artykuły należy przysyłać w wersji elektronicznej (dokument MS Word: DOC/DOCX lub tekst sformatowany RTF) e-mailem pod adresem: sppaie@uwr.edu.pl. Teksty odbiegające od podanych standardów mogą nie być uwzględniane w procesie kwalifikacyjnym.

6. O przyjęciu tekstu do wydania w czasopiśmie „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” Autor zostanie poinformowany za pośrednictwem poczty elektronicznej pod wskazanym przez niego adresem w ciągu 6 miesięcy.

7. Artykuły są recenzowane poufnie i anonimowo (tzw. *double-blind review*). Lista recenzentów jest publikowana w ostatnim w roku numerze czasopisma. Uwagi recenzyjne są przysyłane Autorowi, który zobowiązuje się do uwzględnienia zasugerowanych poprawek lub nadesłania uzasadnienia w wypadku ich nieuwzględnienia. Przy dwóch recenzjach negatywnych redakcja odmawia przyjęcia tekstu do druku.

8. Redakcja czasopisma przeciwdziała wypadkom *ghostwriting*, *guest authorship*, które są przejawem nierzetelności naukowej. Zjawisko *ghostwriting* oznacza sytuację, gdy ktoś wniósł istotny wkład w powstanie publikacji bez ujawnienia swojego udziału jako jeden z autorów lub bez wymienienia jego roli w podziękowaniach zamieszczonych w publikacji. Z *guest authorship* (*honorary authorship*) mamy do czynienia wówczas, gdy udział autora jest znikomy lub w ogóle go nie było, a mimo to osoba taka jest autorem/współautorem publikacji. Zaporą wymienionych praktyk jest jawność informacji dotyczących wkładu poszczególnych autorów w powstanie publikacji (podanie informacji, kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp., wykorzystywanych przy przygotowaniu publikacji).

9. Wszystkie artykuły prezentujące wyniki badań statystycznych są kierowane do redaktora statystycznego.

10. W przesłanym tekście w lewym górnym rogu strony tytułowej powinny być zapisane dane autora/autorów publikacji (adres poczty elektronicznej oraz numer telefonu, miejsce pracy autora publikacji; w wypadku pracowników naukowych należy podać afiliację). Zaleca się również stworzenie profilu ORCID (Open Research and Contributor ID), umożliwiającego śledzenie dorobku naukowego autora w sieci, oraz wskazanie nr ORCID pod danymi autora/autorów.

11. Do tekstu w języku polskim należy dołączyć krótkie (maksymalnie 1000 znaków) streszczenie i tytuł artykułu w języku angielskim oraz 3–5 słów kluczowych w języku angielskim. Do tekstu

w innym języku niż polski należy dołączyć streszczenie w języku angielskim i w języku polskim. Streszczenie powinno określać temat, cele oraz główne wnioski opracowania.

12. Wydawnictwo zastrzega sobie prawo dokonywania w tekstach poprawek redakcyjnych.

13. Autor jest zobowiązany do wykonania korekty autorskiej w ciągu 7 dni od daty jej otrzymania. Niewykonanie korekty w tym terminie oznacza zgodę Autora na wydanie tekstu w postaci przesłanej do korekty.

14. Przesyłając tekst, Autor wyraża zgodę na umieszczenie w internetowej bazie Czasopisma Naukowe w Sieci (CNS) i innych bazach, z którymi współpracuje Wydawnictwo, oprócz samego tekstu także podstawowych danych o artykule, m.in. jego streszczenia w języku angielskim wraz z danymi personalnymi autora (imię i nazwisko, miejsce zatrudnienia, adres e-mail) i słowami kluczowymi.

15. Autor nie otrzymuje honorarium autorskiego za artykuły.

16. Po opublikowaniu artykułu autor otrzymuje nieodpłatnie 1 egzemplarz drukowany czasopisma „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne”. Wszystkie udostępniane przez Wydawnictwo artykuły, w formacie PDF, znajdują się na stronie www.wuwr.pl.

Wydawnictwo
Uniwersytetu
Wrocławskiego

Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego

Plac Uniwersytecki 15
50-137 Wrocław
wydawnictwo@uwr.edu.pl

wuw.r.edu
[Facebook/wydawnictwouwr](https://www.facebook.com/wydawnictwouwr)